

The Project Gutenberg eBook of Sattumuksia Jänislahdella, by Heikki Meriläinen

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Sattumuksia Jänislahdella

Author: Heikki Meriläinen

Release date: September 13, 2005 [EBook #16689]

Most recently updated: December 12, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SATTUMUKSIA JÄNISLAHDELLA ***

Produced by Tapio Riikonen

SATTUMUKSIA JÄNISLAHDELLA

Kirj.

Heikki Meriläinen

Arvi A. Karisto, Hämeenlinna, 1908.

1 LUKU.

Haapajärven itäisellä rannalla kivisen niemen päivän kaltavalla sivulla kepotti valkea-ikkunainen punaseksi maalattu mökki pienine peltotilkkuineen. Mökin kierti harvaksi ladottu lappa-aita, jonka päät parin sadan askeleen päässä toisistaan työntyivät pitkistä saloista tehtyinä juohteina Haapajärven syvään rantaan. Mökkiä kutsuttiin siitä syystä Jahtirannaksi, kun sen niemen vesakkaisella tyvellä asui paljon jäniksiä, joita Jänislahden kirkonkylän herrat kiirehtivät metsästäämään aina kussa vaan rauhoitusaika loppui. Jahtirannan mökki oli Jänislahden pappilan maalla noin kolmisen tuhatta askelta pappilasta ja asui siinä leski kolmen lapsensa kanssa, jota nimitettiin Jahtirannan Kaisaksi. Vaikka mökki olikin kaikin puolin pappilan oma niin Jänislahden entinen rovasti oli Kaisan ottanut siihen turvattomain lastensa kanssa ilman mitään arentia tai muuta takamaksua. Mutta se rovasti oli kuollut ja uusi hänelle aivan tuntematon rovasti oli näinä päivinä tuleva jonka mieltä hän asumiseensa nähden ei tiennyt. Siitä syystäpä Kaisan mieli näinä päivinä oli levottomampi kun moneen vuoteen. Väliin painui

Kaisan mieli aina raskaaksikin ja kyyneleet vierähtivät kasvoille.

Luonnossakin oli nyt ihaninta mitä huhtikuun viimepäivinä voi olla. Varhaisen kesän helteiset päivät riuduttelivat tyynen järven selällä lepäileviä viimeisiä jäälauttoja ja rannan puissa urvat synnyttivät lehtiä. Lukematon lintujoukkokin kajutti rinteiden metsiä sorsaparvien kisaessa välkkyvällä lahden pinnalla, josta kauvempaa aina väliin kajahteli suuren selkäkuikan huikea ääni.

Tästä ei Kaisan mieli lieventynyt, ajatukset vaan arkoina kiertivät siinä yhdessä kysymyksessä: mitä sanoo uusi rovasti, josko tämä rakkaaksi tullut rauhallinen koti täytyy jättää kuni muuttolintu jättää pesänsä, jättää koko synnyinseutunsa aina syksyn tullen. Voi meitä turvattomia, huokasi aina väliin Kaisa silitellessään lastensa päitä ja väliin katsellessaan lahden selällä parikkain uiskentelevia vesilintuparvia. Kyyneleet kostuttivat aina silloin Kaisan vaalenneita kasvoja.

Eilen tiedettiin uuden rovastin perheineen saapuneen Jänislahden pappilaan ja tiedettiin sen tänäpäivänä, virkavuotensa ensi sunnuntaina, kirkossa saarnaavan tulosaarnansa, jota kuulemaan riensi nyt ken vaan kynnelle kykeni. Mutta talojen emännillä se oli paras kiire joutua kirkolle jo paljo ennen kirkkoon menoa keritäkseen käydä tervehtimässä uutta rovastinnaa ja jos mahdollista saada hieman niinkun tutustuakin toisiinsa. Niinpä jo varhaisesta aamusta nähtiin ihan parruspuitaan myöten lastatuita ihmisvenheitä mennä johkasevan Jänislahden perää kohti, että koko kiiltävä Haapaselän pinta kauan aikaa aivan kauttaaltaan oli venheitten synnyttämänä väreaallokkona mitkä ristiin vierivät järven pinnalla sortaen aalto aallon, kunnes taas tapasi uusi vastasyntynyt aaltoryhmä mikä kaikki heikompansa sortoi alleen ja voittajana vierähti siksi kunnes heidät hävitti sama kohtalo.

Kaisa oli tänä aamuna noussut hyvin varhain toimitukseen lähtemään pappilaan ja päästäkseen ennen muita rovastinnan puheille kuin hänellä oli suurempi syykin päästä tutustumaan rovastin perheeseen kun kenelläkään muilla.

Mutta kummaa kummemmaksi kävi nyt Kaisan kiire, kun näki jo yhtenä pilvenä mennä viiltävän kolmi ja nelihenkisiä kirkkovenheitä rantansa alitse eikä toivonut enää edes vilahdukseltakaan saavansa nähdä rovastinnaa tänä päivänä. Tämä pelko povessaan juosta kytyytti nyt Kaisa metsän varjostamaa rantatietä pappilaa kohti ja oli hän hyvin läpästynen näköinen tullessaan pappilan kyökkiin. Sinne oli monia kymmeniä emäntiä jo ennen Kaisaa kerinnyt joille kyökkipiika tiuskui ja äksenti. Mitä te tänne nyt tunkeudutte. Nuopa nyt vasta ihmisiä ovat kun täyttävät huoneen ettei ole jalan sijaa. Luistakaa toki ulos sitä tietä mitä olette tulleetkin. Kaisa oli aikeessa palata samassa takasin välttääkseen talonväen suuttumusta, mutta kun näki että kaikki muutkaan eivät olleet kovin kiireisiä pakenemaan jota paitsi toisia yhä työntyivät sisään huolimatta piian yhäkin kiivaammasta säksymisestä niin Kaisa sai hieman rohkeutta ja sanoi: "Minulla olisi rovastinnalle asiaa."

Kaisan sanoista kävi piian korviin salainen, kaino asiallisuus, sen kuultuaan hän hieman lamautui säksyämistään, mutta kuitenkin melkeen vihassa aukasi kyökin toisessa päässä olevan oven ja tuikeasti katsellen sanoi: "Kun lienee asiallista asiaa, niin tuollakai se on, kun menet tuosta oikeanpuolimaisesta ovesta sisään." Samassa kuului joukosta ääniä: "Minä, minä ja minäkin tahtoisin tavata rovastinnan. Minullakin olisi asiaa rovastinnalle." Mutta piika nykäsi kyökin oven kiinni semmoisella voimalla, että rakennus tärähti ja sanoi: "On vuotta voita syödä. Tapaattehan sen nyt vastakin, jos nyt tulo tuohakassaan ette menekkään läkähdyttämään. Luulisi toki tuon ikäisillä ihmisillä senverran olevan harinetta antaa ihmisille rauhan siksi, että saavat tulohengästyksensä huokua ulos."

Emännät, tämän kuultuaan lähtivät luimussa korvin lipumaan ulos. Kaisa tunsu povessaan mieluisen liehauksen piian kovuudesta ja seisattui ihan hengittämättä kyökin oven taakse kuulemaan mitä piika toisille emännille kyökissä puhui. Ja samassa hän kuuli, kun rovastinna siinä huoneessa, mihin hän neuvottiin menemään, kerkeällä kielellään oikein innoissaan puhua selkutteli entisen kotipuolensa kuulumisia Jokilahden emännälle, joka oli tuonut vasta saatuja haukia rovastinnalle tuomisiksi, päästäkseen siten jo ensi alussa rovastinnan kanssa hyviin väleihin. Kaisa ei kuitenkaan malttanut kauan kuunnella ennenkun sitasi suurikirjaisen vaaleapohjaisen päähuivinsa nurkat leukansa alle lujempaan, nykäsi sitä hieman enemmän otsalleen ja kainona työntyivät sisälle.

Rovastinnan mustat silmät lensivät nyt tuikeina Kaisaa vastaan ja kun puhelukin keskeytyi kokonaan, niin Kaisa hämmästytti, että jäi seisomaan oven pieleen ja tuskin sai sanotuksi hyvää huomenta. Eikä hän oikeastaan tiennyt kenelle sitä sanoisikaan, sillä hän oli mielessään kuvitellut rovastinnaa isoksi, lempeäkasvoiseksi rouvan hoilakkeeksi, juuri samanlaiseksi kuin entinenkin oli. Mutta edessään hän sohvan kannella istua tupottamassa näki nyt lyhyen paksun talonpoikaispukuisen akan töpsän, jonka leveässä otsassa paurotti kaksi mustaa silmää, kuin nutun nappia, rävähtämättä katsomassa häneen.

Rovastinna Kaisan omituisesta luonnon valosta ja liian arkaluontoisen näköisestä sisääntulosta hieman tyrmistyi, luullen Kaisan jonkun verran mielivikaiseksi. Sempä vuoksi hän niin terävästi katsoi Kaisaa. Mutta kuitenkin tavallisen leppoisisalla äänellä kysyi: "Mitäs teillä olisi asiaa?"

"Rovastinnalle minulla olisi", kuului Kaisan alakuloinen sana ja samalla kierti silmillään koko huoneen, näkyisikö siellä senlaista, jota voisi niinkuin summassa tuntea paremmin rovastinnaksi, kuin sitä, mikä edessään istui. Mutta mitään eivät kerinneet hänen silmänsä keksiä, kun edessään olevan ja häneen yhä tuijottavan eukon pyöreästä suusta kuuluivat sanat: "Mitä teillä minulle olisi?"

"Olisihan sitä paljonkin, vaan nyt ei liene tilaa pitempiin, tulin vaan teitä näkemään", sanoi Kaisa. Mutta tähän loppuivat hänellä sanat, tuntui siltä kuin ei osaisikaan enempi sanoa, nykäsi vaan päähuiviaan yhä enemmän silmiensä eteen ja tuntui kyyneleet rupeavan kiehumaan silmien nurkissa ja pää painahti alemmas.

Tämän huomasi Jokilahden emäntä ja ennenkun rovastinna kerkesi mitään sanoa kiirehti sanomaan:

"Kaisalla taitaa olla huolena talonasia, kun hänen kotinsa on kahden isännän."

"Miten niin", kuului rovastinnan sanat ja hieman tulehtunein kasvoin kääntyi Jokilahden emäntään todellakin kuulemaan miten sen vieraan laita oikeastaan on.

"Se hänen kotinsa, kun on tämän pappilan maalla", alkoi emäntä, "ja sitäpaitsi pappilan oma. Mutta kun tämä Kaisaparka joutui leskeksi kolmen pienen lapsen kanssa, niin entinen rovasti, eli oikeammin rovastinna, otti tämän siihen Jahtirannan mökkiin asumaan ja siinä tähän tämä on nämä leskivuotensa elänyt, kuni herran kukkarossa. Ja entinen rovasti jos olisi elänyt niin rovastinna kyllä olisi Kaisan ihan sylilapsenaan kantanut elämän halki, se niin piti tästä Kaisasta. Mutta se on mennyt eikä voi mennä menneen jälessä Kaisa, paremmin kun me muutkaan."

"Jahtirannan mökki" — keskeytti rovastinna. "Siitä oli jo illalla puhetta... No elkööhän nyt Kaisa niin kovin ruvetko murehtimaan. Ettehän vielä tiedä sitä surkeutta itkeä, mitä ei ole tapahtunut. Tulkaahan tänne istumaan! Ihmisiä sitä mekin olemme, eikä vaan entinen rovasti ja rovastinna. Kas niin, istutaanhan tässä näin vierekkäin, niin kyllä surut haihtuvat."

Tämän kuullessaan Kaisan sydän hytkähti; istuessa rovastinnan viereen sohvalle hyrskähti ilon puuska ihan ääneen ja kyyneltulva purkautui yhäkin rajummin, mutta se heti taukosi itsestään, kun mieli vakautui niihin rovastinnan sanoihin "ihmisiä sitä mekin olemme" ja siihen, että hän nyt oli ainoa siinä keittiöön tunkeilevassa suuressa akkajoukossa, joka sai istua rovastinnan vieressä.

Rovastinnan mieleen jäi Jokilahden emännän sanat "oikeammin rovastinna", joista hän kuuli, että entinen rovastinna on ollut Kaisan elämän turva, niin tahtoi nyt ilmoittaa jo mielensä, että hän on entisenlainen. Hän kääntyi vielä enemmän Kaisaan päin ja sanoi: "Onhan se kamalaa joutua leskeksi varsinkin noin nuorella ijällä. Mutta ennen kaikkea Jumala kuulee leskien valitukset ja ottaa korviinsa orpojen huudon... Saattaahan olla, että me samoin, kun entisetkin tämän talon asukkaat otamme teidät sylilapsenamme jonkun taipaleen kantaaksemme elämän halki, kuten tämä emäntä sanoo, etenkin kun Jahtirannan mökki on meidän. Olettehan siinä tapauksessa, kun saman talon perhettä, tunnutte ihan sukulaiselta meille."

"Niin se on tosi se vanha sananlasku", keskeytti Jokilahden emäntä iloissaan, "löytää se luoja loukostakin. Kaisa kun jäi leskeksi, ei luullut päähän päivän pääsevänsä, vaan entisen rovastinnan turvissa eli sen ajan, kuin pellossa, ja eipä tunnu päivät pahenevan tästäkään lähtien".

"Kyllä luulen voivani luvata, että ei Kaisan päivät pahene tästäkään lähtien", vakuutti rovastinna päätään mukauttaen sanainsa mukaan.

Mutta Jokilahden emäntä kun näki nyt olevansa niin vaikuttavassa asemassa, niin vieläkin enemmän painakseen rovastinnan mieleen Kaisan kohtaloa jatkoi: "Kyllä se olikin kamalista kamalimpaa Kaisan leskeksi jääminen. Monen muun sitä kyllä täytyy jäädä leskeksi, mutta useimmassa tapauksessa se kohtalo tulee lähestymällä, eikä niin silmänräpäyksessä kun Kaisa paralle, sillä häneltä hukkui mies".

"Hukkui"! huudahti rovastinna ja tuskaisen näköiseksi kasvonsa kupristaen kallisteli suurta päätään, jota tehdessään tuskin kuuluvasti sanoi: "Herra Jumala sentään".

"Hukkuihan se eräänä helluntai-aamuna kuusi vuotta sitten", jatkoi Jokilahden emäntä. "Ei silloin Kaisa jäänyt yksinään leskeksi, vaan viisi muita hänen lisäkseen ja lapsijoukot jäivät kaulaan jokaiselle".

"Herra Jumala! mihin ne niin?"

"Tuohon Lampokoskeen, ei tästä kovin kauvas. Olivat parkkilastia lähteneet laskemaan tänne Suituan niskaan. Tiedättehän, parkkilasti on korkea, jos korkea ja heilakka, jos heilakka niin kevättulvaisen kosken nujerrellessa ja röyhyytellessä venettä sinne tänne ylös ja alas, oli lasti horjahtanut toiselle laidalle. Silloin yksi humpsaus, vene kumoon ja miehet suinpäin parkkikerppujen sekaan lorakkoon, jossa kosken kuohu nieli syvyyteen, kuin sannan jyväset mereen. Vetelä on vesi varaksi tyynelläkin,

vaan vielä vetelämpö se on koskessa".

"Hyvä Isä sentään... Lähtivätkin pyhänä, vieläpä suurena juhlanä. Se oli kai Jumalan rangaistus pyhätyöstä... Voi voi sentään, että ihmiset eivät ajattele Jumalan lakia rikkoessaan, mitä perästä seuraa", sanoi rovastinna ja tummissa kasvoissa näkyi kauhistuksen väreitä.

Jokilahden emäntä punalti päättään näyttääkseen jyrkästi vastustavan mielensä rovastinnan päätelmälle ja sanoi: "Eipä se nälkä katso pyhää, eikä arkea. Silloin juuri aukesi venekulku, niin täytyi lähteä hakemaan henkieloa, kun perheet olivat nälkään kuolemassa, eikä kukaan voinut toistaan tulesta auttaa".

"Niin, eläs ollakkaan. Kuusi vuotta sitten ... sehän oli yleinen nälkäaika. Se on totta se. Täytyyhän sitä hengen hädässä".

Puhe vaikutti Kaisaan, että uudet kyynelöt rupesivat vierimään kasvoille, vaikka hän ei tiennytkään minkätähden ne tulivat, mutta ei kuitenkaan niitä voinut pidättää vaikka tuntuikin häpeältä itkeä rovastinnan vieressä istuessaan. Kun hän ei voinut kieltää itseään, niin nykäsi päähivinsä kasvoilleen, painoi sitä käsillään kasvojaan vasten ja hyrski että koko ruumis tutisi.

Rovastinna taputteli nyt Kaisaa olkapäähän ja lohdutteli: "No jällelle jäänyttä kiveä ei saa ruveta katsomaan. Olkaa nyt huolelta te voitte tulla minun ensimmäiseksi ystäväseni. Puhun tästä rovastille ja rovasti kun on niin ahne raamatunselitysten pitäjä, se vaikkapa on semmoinen rintatautinen raihmainen ja räkänen niin se vaan kiertelee kylissä raamatunselityksiä pitäen. Se sielunhoito se on meidän rovastin a ja o alku ja loppu, ensimmäinen ja viimeinen. Niin, ehkä ensi viikolla tulemme käymään siellä. Minä haluan nähdä teidän lapsiannekin, uskon että teillä on sieviä lapsia... Tehkäähän nyt siellä toukojanne ja valmistautukaa kaikinpuolin hyväksenne käyttämään tätä varhaista, kaunista kesää. Ajatelkaas, kuinka suuret lehdet ovat jo puissa toukokuun kolmantena päivänä. Katsokaas miten tuomi jo kukan alkuja luo. Oi kuinka ihana todellakin on tämä kevät. Ei ole suruun syytä. Ilosta ja tyydytyksestä nyt puhuu luonto".

Tämän sanottuaan rovastinna lasi kätensä Kaisan olkapäältä alas, nousi seisalleen, ja päästäkseen Kaisasta erilleen, ojenti lyhytsormisen turpean kätensä Kaisalle, johon Kaisa tuipasi ohuen kätensä vaikka siinä mielensä hämmennyksessä ollessa ei tajunnutkaan mitä se merkitsi ennenkun rovastinna lisäsi: "Hyvästi nyt. Viekää lapsillenne minulta, tuntemattomalta ystävältä terveisiä".

Kaisan kasvot olivat taas kyynelistä vapaat, vaikka näkyikin niissä niitten tuhraamia kuivuneita läkkiä. Olisi tuntunut lystiltä vielä viipyä niin ystävällisen rovastinnan luona, mutta kun huomasi, että rovastinna muitten kiireitten tähden tahtoi hänestä päästä, niin lähti ulos ja mieli oli niin täynnä hyviä toiveita, ettei osannut rovastinnan viimeiseen sanaan: "me tulemme ensiviikolla käymään teillä", sanoa vastineeksi mitään. Kumarteli ja niijaili vaan moneen kertaan vielä ovesa mennessäänkin, ja kyynelten tuhraamissa kasvoissa näkyi sydämellinen tyytymys.

Jokilahden emäntä näki nyt hyväksi vieläkin Kaisan puolesta sanoa jonkin sanan. Ja ennenkun rovastinna kerkesi istuutuakkaan jälle, nousi emäntä seisalleen ja entistään asiallisemman näköisenä lähestyi rovastinnaa.

Rovastinna kun näki, että emännällä on joku erinomaisempi seikka mielessä, niin kehoitti emäntää tulemaan viereensä istumaan.

Emäntä jo sohvalle rovastinnan viereen istuessaan tapansa mukaan lasi toisen kätensä rovastinnan olkapäälle ja sanoi: "Olisi minun ja monen muun mielestä todella mainio asia, jos tuo Kaisa löytäisi teissä turvansa samoin kuin entisessäkin rovastinnassa ja saisi asua siinä paikassa, mihin se nyt on niin lämpimästi kotiutunut. Jos hän siitä tulisi pois, niin tuskin hänestä olisi enää ihmiseksi, hän on siksi heikko kappale".

"Hyvä Isä! Miksi niin?" kuului rovastinnan sanat ja silmät pyöristyivät renkaisilleen rävähtämättä katsomaan emäntään.

"Siksi, että se on lapsi ja lapsena pysyy. Jos ei saa lapsena olla, se murtuu. Hän oli jo pyöräinorsilla jäädäkkö ihmiseksi miesvainajansa jättämismurheen aikana. Ja jos olisimme, ja etenkin entinen rovastinna, vähempää huolta hänestä pitäneet, niin ei olisi Kaisa ihmisten joukossa. Mutta se entinen rovastinna osti tuon Jahtirannan mökin entisiltä asukkailta ja asetti siihen ja hoiti yöt päivät, kun vastasyntyntä, niin siihen se hiljalleen vakausi siksi mikä hän on. Vallan vanupäistä hänestä ei tule koskaan".

"Johan minä huomasiin hänestä ihan ensi näkemässä", keskeytti rovastinna, "että hän on päästä pilalla, tai on ollut ennen. Sen näin ihan hänen silmänluonteestaan".

"Miksi ei sitä näkisi", vakuutti emäntä. "Hän lienee jo siinä suuressa jaossa jäänyt vähemmälle osalle. Esimerkiksi hän on hartaitten uskovaisten ainoa lapsi, vaan ne parhaalla mahdollakaan eivät saaneet oppimaan lukemaan. Hän ei tunne iitä vaikka kaksisauvassa tiellä vastaan hiihtäisi."

"No, herra Jumala! Miten se on päässyt seurakunnan yhteyteen ja naimisiin?... Kuulinhan teidän sanovan, että hän on leski".

"Niin onkin. Asia on näissäpuhutuiksi semmoinen, että hän jo seitsemäntoista vanhana sikiönä sekautui ikävällä tavalla miesvainajansa Erkin kanssa. Kaisan vanhemmat olivat silloisen rovasti Paulinin kanssa ihan ystävykset, kun paita ja pohkea. Tämän Kaisan äiti oli silloin kesäisen päivän rovastin jalan juuressa itkenyt ja pyydellyt Kaisaa otettavaksi seurakunnan yhteyteen. Rovastipa oli suostunut pyyntöön, mutta oli kuitenkin erään pitkänpituisen iltarupeaman jankannut ja hikoillut Kaisan kanssa uskotellen hänelle raamatun totuuksia. Mitä lienee saanut aikaan sitä ei kukaan tiedä. Seuraus vaan oli se, että Kaisa ensipyhänä samalla kun kuulutettiin kristilliseen avioliittoon nähtiin ensikerran ripillään... Joko nyt käsitätte?"

"Kyllä... Mutta voi raukkaa todellakin... Muuten on niin sievä ja kaunis. Jumalan luoman puolesta ihan kun tauluun maalattu. Kädetkin niin hienot, pehmeät ja valkoset juuri kun herrasväessä kasvaneella."

"Hyvän päivän lapsipa hän onkin. Kodin kukkana hän olikin kotonaan".

"Sanoitte ainoa lapsi. Miksi hän kodistaan joutui niin ajelulle?"

"Huonot ajat kun olivat, hävisivät vanhemmat ihan puille paljaille. Köyhäinhoitoon kuoli isä ja äiti on ruotilaisena Keralan kylällä... Erkki oli mies, kuin mies, mutta kun joutui kirvesvarrellaan elättämään joukkoaan, niin suoraan siinä pidettiin".

Rovastinna tämän kuultuaan kallisteli päätään ja tuskin kuuluvasti sanoi: "Ja Kaisa sitten aivan saamatoin".

"Se ei ole aivan totta. Vaikka täytyy sanoa, että varsinainen leipä on ollut juuri tästä talosta, niin avulle asti se ansaitsee kutomisella ja ompelemisella. Ja ahkerampaa tuskin löydätte vaikka kirjoilla hakisitte. Eikä hänen kotinsa ole saamattoman koti. Lapsetkin niin puhtaat ja hyvissä vaatteissa, ettei herroilla paremmin ja huone puhdas ja kukkia monenlaisia huoneessa juuri kun porvarin salissa".

"Vai niin, vai niin. Häntä täytyy tulla tuntemaan. Eipä kumma, jos entinen rovastinna on häneen mieltynyt. Ei mikään ole miellyttävämpi kuin tuollainen iso lapsi, kun se muuten on puhdas elämäntavoiltaan ja sielultaan".

"Kyllä varmaan Kaisa tulee teitä miellyttämään", vakuutti emäntä. "Vaikkapa Kaisa onkin vähän kevytkenkäinen, kuten hän on, vaan kunhan se taas selviää näistä nykyisistä huolistaan, niin näette Kaisassa koko Järvilahden pitäjän miellyttävimmän naisen".

"Soma on sitä tulla tuntemaan", sanoi rovastinna lopuksi ja alkoi vetäytyä pois emännän seurasta minkä emännän terävä silmä huomasi eron merkiksi. Hän nousi seisalleen ja tarjosi kätensä hyvästelläkseen rovastinnaa. Mutta rovastinnan kädestä pitäen sanoi: "Tokihan käynette meilläkin. Tullaan siellä aikaan. Meillä pyydetään aina verestä kalaa, haukia kuin juohteita, siikoja kuin lohia, säynäitä kuin sianporsaita saadaan joka päivä. Eikä nekään ole yksinään varana. On meillä vielä vanhaakin lihaa viisi siankinkkua, raavaan raukko ja kolme lampaanpaistia. Ja onpa kolme vasikkaakin, joilla on selät kuin polsterit, jos niistä yhden syömme, niin ei koirakaan perään hauku."

"Ai, vasikan paisti", keskeytti rovastinna loistavin kasvoin. "Rovastin paras tämän elämän herkku on juuri vasikanpaisti. Kyllä uskon, että rovasti lähtee sinne raamatun selitystä pitämään".

"Niin no, silloinpa saamme tarjota mitä meillä on".

"Kiitos, kiitos. Onhan se kirjoitettukin, että joka evankeliumia ilmoittaa hänen pitää evankeliumista elatuksensa saaman. Te olette aivan oikeassa. Kiitos, kiitos".

"Milloinpa minä en liene oikeassa ollut. Harvoin olen tietä kysynyt, enkä ole koskaan eksynyt", sanoi emäntä leikkisästi nauraen ja lähti ulos. Mutta somasti muistui mielessä se rovastinnan raamatunpaikan lukeminen, kun jätti "siitä" sanan pois. Nyt muisti hän kerran erään hengenmiehen selittäneen sitä raamatun kohtaa, että apostoli ei tarkoittanut sanoessaan: joka evankeliumia ilmoittaa, pitää saaman vasikanpaistia, vaan hengen ravintoa, mutta rovastinnalla se raamatun paikka oli vasikanpaistin kanssa yhteydessä.

Tätä hän itsekseen mietti; lystikkäästi hymähdellen astui kirkkoon päin vievää santaista tietä

paistaessa toukokuun herttaisen aamupäivän ja kirkonkellojen ensikertoja moukahdellessa ilmoittaen kirkon ovien olevan jo auki.

2 LUKU.

Parin päivän takaa rovasti ja rovastinna kymmenlukuisine lapsineen ja kolme kirkonkylän muijaa kantajina tulivat venheellä Jahtirannan Kaisan kotiin, kylään, kuten rovastinna oli Kaisalle luvannutkin.

Rantaan tultua ja rannalle noustua lapset kesäpukuisina lähtivät juosta vilkittämään sankkana parvena taloon; niitä seurasi soutuajamuijatkin, mutta rovasti jäi rannan töyräälle seisomaan. Siinä hän seisoa hamotti, pitkä, tumma viitta yllään, kuin variksen pelätti ja katseli järvelle ikäänkuin nähdäkseen niitten tulojälkensä väreitten harvonevan ja häviävän näkymättömiksi sinertävän kirkkaalla järven pinnalla, mikä puolipäivän auringon valaisemana törmältä katsellen näytti olevan kallistuksissa törmää vasten. Siinä hän katseli ulapalle, vaikka ei siellä mitään erityistä ollut mikä hänen viekkaasti vilkkuvaan juutalaissilmäänsä olisi voinut näkyä. Eikä hän tahtonut olla näkevinäänkään mitään, mikä on maallista, sillä hän tahtoi näyttäytyä paljaana hengen miehenä, kuten oli jo vaalisaarnassaankin sanonut, hän tahtoi koota vaan yksinomaan tavaraa taivaassa.

Rovastinnakin aikoi jäädä rovastin mukaan seisomaan rannalle, mutta kun talosta alkoi kuulua Kaisan iloinen ääni lapsien sinne saapuessa, niin lähti hän lyhyillä jaloillaan kiireimmän mukaan astua töpeltämään taloa kohti, missä Kaisa huutaen terve tulemaan, terve tulemaan, juoksi vastaan ja luokse päästyään ryhtyi taluttamaan rovastinnaa, kun hänen mielestään rovastinnan kulku näytti niin aikaansaamattomalta siihen kiireeseen nähden, mitä muistutti käsien sinne tänne huiskiminen astua petkeltäessä ylösmäkeen. Mutta ei rovastinna kuitenkaan tulta polttaen kiirehtinyt taloon, vaan ennen kaikkea kiirehti näkemään taloa ulkopuolelta ja ihaili: "No ihme ja aika, kun teillä on täällä sievä talo ja kauniilla paikalla. Järviskin tuossa päivän puolella niin somasti juuri kuin laitettu. Ja miten nätti puisto tuossa pellon vaiheilla vielä monista eri puista juurikuin istutettu. Rovasti hoi! Et usko kuinka nätti puisto täällä! Tulehan tänne! Ja kuinka kaunista nurmea tuossa järven kielellä, ihanhan siinä kukat kohta puhkeavat, ai ai. Ja tässäkö perunamaa? Onko se jo kylvettyä? Onhan se. Ai ihme kun perunakin on jo kylvetty. Kuulehan. Hermanni, kun perunakin täällä on jo kylvetty. Ai ai. Ei ole kumma jos teidän olisi vaikea tästä lähteä, vaan ei teidän tarvitse tästä koskaan lähteä, ei suinkaan, eihän toki missään nimessä."

Tämän kaiken kertoi rovastinna senlaisella kiireellä, ettei Kaisa kerinnyt sanoa sekaan mitään eikä hän juuri osannutkaan puhua mitään siitä hyvästä mielestä, että oli saanut pappilan herrasväet vieraikseen, hoki vaan ehtimiseen: "Kun tulitte, kun toki tulitte. Ai ai kun tulitte." Sitten hän otti puukasastaan pieniä kuivia puita syliinsä, juoksi niitten kanssa keittiöönsä tulta laittamaan ja jätti rovastinnan yksinänsä ihailemaan puistoa ja kaikkea mitä näki.

Rovastinna oli nyt tästä parin sadan askeleen pituisen matkan kävelystä ja puhumisesta väsynyt aivan läähättämään asti ja istui nyt puiston siimekseen kahden kauniin haavan väliin asetetulle puulavitsalle, missä ryöheä oksainen kuusi jäi selän taakse ikäänkuin muuriksi itätuulta vastaan. Siihen kahden puolen kuni kanan pojat talosta juoksivat nuorimmat lapsetkin ja kiirehtivät äitinsä rinnalle. Tulivatpa talon lapsetkin vierasten lasten mukana kainoina sormiaan suissaan pyöritellen katsomaan vieraita ja kun antoivat kättä rovastinnalle, niin saivat nekin tulla istumaan yhteen joukkoon.

Vanhemmat pappilan pojat eivät perustaneet äitinsä seurasta, vaan asettuivat nurmelle koppisille, mistä rupesikin hälinä ja keppien kopse kuulumaan ja aina kapsauksen kuuluessa koppi vimmatusti pyörien lenti milloin järveen, milloin Kaisan perunakylvökselle, milloin mihinkin. Niinpä pojat milloin järvestä koppia kahlaessaan kahlasivat liki vyötäisiään veteen ja muutenkin veden pärskämisestä kastuivat melkeen likomäriksi ja toisekseen juoksivat pölisevää porokkaa Kaisan perunakylvöksellä. Siitäpä Lilli, rovastinnan kymmenvuotias tyttö, marisi. "Voi, mamma, katsokaa mamma, kun Janne, Konsta ja Kaapus rypevät itsensä tuolla tavalla vedessä ja porossa. Voi, ettekö näe mamma miten Kaapuksenkin uusi mekko ja pöksyt ovat ihan poron vallassa."

"No elähän Lilli", muistutti rovastinna. "Se on terveellistä pojille, ne ovat saaneet talven koulun penkillä istua kyköttää niin antaapa niitten nyt ensi kerran tänä kesänä venytellä jäseniään. Kyllä poro pesemällä lähtee."

Siihen katkesi Lillin marina senkin tähden että rovastikin tuli nyt sinne. Hän ei kuitenkaan näkynyt välittävän kestäen, istua köhjähti vaan lavitsan nenälle juuri kun olisi yksin maailmassa rykästelihän

vaan ja tyhjää nieleksiä kumautteli, että paksut kaulasuonet korkeina makkarina näkyivät harmaalla kaulalla.

Kun rovastinna näki rovastin niin kovin itseensä vajonneeksi, niin tahtoi hän huomiota viedä kopimiehiin ja ihastuneena alkoi: "Kas tuota Jannea taas, miten paukautti koppia että lentää ihan näkymättömiin. Mistään tuo perät tekee. Katsohan sinäkin, Hermanni, tuonne miten koppi mennä rollottaa. Sinne se nyt kupsahti kanervikkoon. Lienee siinä Konstalle nyt kotvaksi hakemista. Mutta samaa talon työtäpä se lienee... Saatte siinä nyt Janne ja Kaapus avossasuin odottaa kukaties tovin aikaa... Kas. Eläpäs vaan. Mutta Konsta löysi, kun löysikin jo kopin ja tuolta tuon matkan päästä se nyt nakata virittää tulemaan. Kas niin vaan, Jannen keppi on vastassa! Katsohan, Hermanni, miten Jannea vetää jo kieroksi ja katsohan keppiä miten se on ottamuksillaan. Kas niin! Se olikin kepsuu... Katsohan, katsohan, Hermanni, miten tuo koppi nyt viiltää tuolla ilmassa, nyt se vasta taipaleen tekee. Saa siellä nyt Konstu riepu juosta ja kupustaa, kun menee tuone mäen taakse ettei näe suuntiakaan mihin putoaa. Mutta jopas arvasivat toisetkin, että lähtivät joukolla hakemaan. Se olikin parasta... Viipymäänpä rupesivat siellä".

Rovasti ei näistä rovastinnan kehoituksista paljon innostunut, olihan vaan rovastinnalle mieliksi joskus katsovinaan sinne kopin lyöjiin päin. Oli vaan itseensä sulkeutuneena ja mietti mille kannalle on asetettava tässä uudessa paikassa ja minkälaisena näyttäytyminen jo esim. tänä päivänä ja mistä raamatun paikasta olisi näin pienessä joukossa otettava selityksen aine. Ottaisinko neljän kaltaisesta kylvöpellosta... Ei, ei se sovi nyt, kun on vaan neljä akkaa kuulemassa ja niistä täytyisi kolme tuomita helvetin omaksi tai vähintään riettaan jälille ja yksi vaan autuutta perimään. Ei, ei se sovi, ne loukkautuisivat ne kolme siitä, sanoi rovasti mielissään ja hieman punalti päätään... No tuhlaaja pojasta... Ei siitäkään näin pienelle joukolle... Hyvästä paimenesta... Kas, se sopii. Siitähän voi puhua vähillekin kuulijoille kun se aine kuuluu juuri papille itselleen... Siitä minä puhun, sanoi taas rovasti mielessään ja rupesi miettimään miten hän sovittaa itsensä siihen paimenen kohdalle, miten hän juuri on ottanut tehdäkseen kaiken minkä voipi varjellakseen laumansa susilta ja muilta ilveksiltä. Ja miten hengen maailmassakin löytyy monenlaisia susia, miten joku susilaji vaanii ilveksen tavalla, kuten tavallinen ilveskin jänistä. Ja miten taas löytyy senlaisia susia, jotka suorastaan hyökkäävät niskaan. Siitä minä puhun, sanoi rovasti mielissään ja punalti taas hieman kuivan näköistä päätään. Sen näki rovastinnakin ja ymmärsi nyt rovastin syventyneen niihin hengellisiinsä, niin ei tahtonut häiritä millään puheellaan. Mutta kun pojatkin olivat kadonneet sinne mäen kirman taakse, niin olo alkoi tuntua yksitoikkoiselta ja hän lähti astua mylkyntämään talon asuntoon missä jo oven aukaistessaan huudahti: "Ai ihme, miten täällä on siistiä ja puhdasta ja kaikki sievästi ihan kun herrastalolla!"

Samassa työnsi auki saranoilla varustetun akkunan sieltä puiston puolelta ja huusi: "Tuleppas, Hermanni, katsomaan, miten täällä on sievästi. Et usko. Täällä on keinutuolikin, ihan kuin herrastalossa".

Rovasti kun kuuli, että siellä on keinutuoli, missä on kaikkein helpoin ajatella niin rykäsi nyt rinnastaan sinne kertyneen ysköksen, sylki sen maahan ja lähti astua toikkuroimaan sisälle. Rovasti istui nyt keinutuoliin ja ilostuneemman näköisenä äsköisestään puheli sitä ja tätä, vaikka ei mitään asiallista. Ja kukapa siinä olisi mitään asiallista kuullutkaan, kun rovastinna kävellen huoneen kaikilla suunnilla kyseli: "oletko sinä, Kaisa, tämän ja tämän ja tämänkin huonekalun itse laittanut, vai ovatko ne entisen pappilan herrasväen antamia?"

Kaisa kyllä kahvia keittäessään koitti vastata rovastinnan kyselempiin minkä kerkisi, mutta kyselemiset eivät sillä loppuneet se vaan kyseli ja kyseli.

Nyt kuitenkin Kaisalla joutui kahvi, jota juodessa rovastinnan pienet tytöt katselivat siitä auki olevasta akkunasta ulos ja näkivät, että pojat, kun eivät löytäneetkään enää koppiaan, olivat menneet uimaan ja mäikärimään rannalle.

Tämän nähtyään Lilli kiimasi rovastinnaan syliksi ja alkoi: "Voi, mamma, kun Janne, Konstu ja Kaapus ovat menneet uimaan. Saammeko mekin mennä, saammeko mamma?"

"Ei nyt toki vielä, kylmähän nyt on vielä", esteli rovastinna vaikka puoleksi näytti lupaavan.

"Eihän se ole meille kylmempi, kun pojillekaan ja näin lämmin päiväpaiste. Me menemme, mamma?"

"Me kävimme jo eilen uimassa joka henki, äitikin," sanoi Saimi, Kaisan vanhin tyttö, innostuneena uimapuuhasta, päästäkseen hänkin mukaan.

"No, kun ette kauvan ui, niin menkää talon lasten kanssa, huuhtokaa talvi pois selästänne. Sanni ja Lilli, menkää sinne päämestariksi, mutta muistakaa se ettette kauvan ui", sanoi sitten rovastinna ja hymyili nähdessään miten se lupa teki lasten kasvot loistaviksi. Mutta lapset tämän kuultuaan pölähtivät kuni linnun poikaset lentoon juoksemaan ulos ja sitä soittuaan rantaan, johon juostessaan

Saimi huusi: "Me menemme tänne Hiekkakaarteeseen. tänne, tulkaahan tänne, täällä me aina uimme".

Rovastikin seurasi silmillään rantaan juoksevaa lapsijoukkoa kun tie sattui akkunasta juuri näkymään rovastille siihen keinutuoliin, mutta ei kerinnyt mitään sanoa ennenkuin Kaisa alkoi:

"Tuo uiminen lapsille se se herkkua on. Meidänkin nämä tytöt ihan väkisellä pakkautuivat, kun rannat vaan sulivat että poretta vähän tuli. Ihan varaa piti etteivät saisi tietämättä mennä. Mutta eilen eivät eläneet elossaankaan, jos eivät olisi sinne päässeet ja niin me sitten kävimme kun kävimmekin ja somalta se tuntui, vaikka vesi se on vielä kuin rauta. Vaan näin lämpimällä säällä siinä se menee ja jälestä se tuntuu aika lystille, ettei sitä osaa sanoakaan. Nyt niitä meidän tyttöjä ei pitele piteleväkään, etteivät saisi edes yhtä kertaa päivässä uida".

"Se on terveellistä, se on vallan terveellistä", mukautti rovastikin. "Mutta näin raihmaisella ruumilla, kun minulla on, ei voi mennä näin kylmän veden aikaan, ei ennenkuin vesi lämpiää".

Sen sanottua rovasti otti raamattunsa ja rupesi sitä selailemaan. Kaikki uskoivat nyt rovastin olevan aikeessa raamatunselitykseen ja niin he lopettivat puhelunsa ja istuivat tyyninä odottaen mitä tuleva oli. Rovastinna viittasi Kaisaakin huoneen perällä olevalle sohvalle rinnalleen istumaan.

Kaisa ei odottanutkaan toista käskyä, vaan lievahti nyt rovastinnan kädellään viittaamaan paikkaan ja ihastuneena siitä, että hän sai taas istua rovastinnan vieressä, hemotti nyt Kaisan pyöreä muoto punaverisenä ja viehättävänä kun kesäkukka rovastinnan pituuteensa verraten liian lihavan olennon rinnalla. Rovastinkin viekkaat silmät salavihkaa vilahelivat siihen pariin siinä raamattua selaillessa, mutta vakautuivat viimein silmät erääseen raamatunkohtaan. Nyt hän kädellään painoi rintaansa, ryki ja kakisteli päästäkseen asiaan käsiksi ja ikäänkuin puhdistuakseen kaikesta maallisesta. Tämän tehtyään hän vielä muutamia kertoja nieleksiä kurnuutteli tyhjää, otti hartaan muodon ja alkoi kuivalla käkättävällä äänellä lukea hyvästä paimenesta. Tätä tehdessä rovastinna tapansa mukaan alkoi paksua ruumistaan nyökytellä edes ja taas ja väliin puoleen ja toiseen ikäänkuin tahdiksi lukemiselle.

Kaisakin kun näki rovastinnan aivan taukoamatta nyökyttelevän, niin luuli kuuluvan asiaan ja rupesi hänkin samaan mukaan heiluttelemaan hoikkasta ja notkeaa vartalooan, vaikka lukemisesta hän ei ymmärtänyt mitään. Eikäpä Kaisan mieli nyt joutunutkaan lukemista kuulemaan, se oli siinä, kun sai taas istua rovastinnan rinnalla ja niissä rovastinnan äskeisissä sanoissa, että "ei teidän tarvitse tästä koskaan lähteä pois, eihän toki, missään nimessä".

Rovasti oli nyt katkaissut lukemisensa ja raamattu aukinaisena polvien päällä sanojaan tapaillen ja moneen kertaan parsien selittää vätysti miten juuri papit ovat ne paimenet, joitten täytyy antaa itsensä lammastensa edestä uhraamalla ei vähemmän kuin kaiken aikansa, kaikki ponnistuksensa ja kaiken kaikkeaan mitä ikään voipi. Ja kun näki nyt jo kaikkien noitten sanankuulijain hartautensa merkiksi rovastinnan tahdin mukaan nyökyttelevän ruummistaan, niin kokosi hän siihen tavattomaan suureen suuhunsa sanoja, että hänenkin terveytensä on mennyttä kalua, kun kerran sairaan luona käydessä vilustui, mutta se ei maksa mielestä mitään, kun sairaan sielu tuli varmasti pelastetuksi kuni tulesta kekäle. Suurena oli jo rovastin korviin asti aukeava suu sanomaan näitä sanoja, vaan samassa aukesi ovi minkä auvetessa kuului Lillin hätäinen ääni: "Aili sukelti järven pohjaan, eikä tule pois, vaikka me huusimme, huusimme ihan joukolla, mutta ei tule, siellä on vaan selällään."

"Herra Jumala siunatkoon", huudahti rovastinna tuskaisesti ja ulos syöksyessään huusi: "Hyvät ihmiset kiirehtikää apuun!" ja lähti juosta mylkentämään rantaan päin missä näki lapsijoukon rannalla.

Tähän katkesi nyt rovastin saarna, viskasi raamattunsa lähellä olevalle pöydälle ja lähti pitkillä sääriällään juosta rötkestämään niin tottumattomattoman näköisesti kun ensikertaa eläissään olisi juoksemassa. Kaikki ne soutaja-akatkin juosta huntostivat sinne Hiekkakaarteeseen, missä näkivät lasten hätäilevän mikä alastonna, millä joku vaatekerta päällään.

Kaisa se kuitenkin kaikista ensiksi joutui rantaan ja alkoi silmäillä sinne lasten osottamaan suuntaan, mihin ne sormillaan osottivat ja sanoivat: "Tuolla, tuolla se on Aili. Se liikkuu siellä, vaan ei tule pois, vaikka olemme huutaneet."

"Liikkuuko!" huudahti Kaisa ja terotti silmiään siihen valkoiseen esineeseen, mikä näkyi syväyksen rinnalta järven pohjasta noin kaksikymmentä askelta rannasta.

Hän ei kuitenkaan huomannut sen liikkuvan, mutta hiljalleen läikkyvä kirkas järven pinta petti lasten silmät.

Rovastinnan korviin oli käynyt lasten sanat "se liikkuu siellä", niin se lisäsi hänen hätäänsä ja huusi: "Hyvät ihmiset, ottakaa Aili pois järvestä! Ottakaa, ottakaa Aili pois. Voi voi Aili raukka. Ottakaa, ottakaa Aili pois järvestä. Tepä nyt ihmisiä olette, kun ette ota lasta pois järvestä!"

Rovastinna kun näki hätäillessään, että kaikki ovat hätäytyneet, etteivät mihinkään kykene, niin syöksyi järveen, vaikka hän ei nähnytäkään missä paikassa Aili oli ja mennä tohkasi jo vyötäisiään myöten veteen, vaan rovasti harppasi jälessä ja veti rannalle. Siinä hän olkapäistä pidellen hallitsi tuskissaan parkuvaa ja riuhtoilevaa rovastinnaa ja vakuutteli: "No, elähän nyt mamma, ei tässä hätä auta, johan pojat tuovat venettä. Kyllä nyt kohta saadaan Aili pois. Maltahan nyt mielesi, mamma, korvathan särkyvät siitä huutamisen paljoudesta. Kas, nyt vene on jo paikoilla. Kyllä nyt Aili saadaan ylös."

Janne, Konsta ja Kaapus olivat huomanneet hädän ja soutaa meliskoivat venettä paikalle, mutta kun ei veneessä eikä rannalla ollut mitään niin pitkää asetta millä olisi yltänyt pohjaan siinä kohti missä Aili oli, niin lähtivät jokainen, paitsi rovasti, jonka täytyi yhä pidellä tuskissaan parkuvaa rovastinnaa, juoksemaan mikä minnekkään saadakseen asetta, mikä yltäisi pohjaan Ailin kohdalle. Sieltä ja täältä alkoi nyt aitaan särkemisen ryskettä kuulua ja yksi ja toinen jo juoksi millä aidas millä mikin karanko olalla, joitten kanssa hyppäsivät venheeseen ja silmänräpäyksessä syöksivät venheen sille paikalle, missä Aili näkyi. Mutta kenenkään ase ei ylettänyt hipasemaankaan Ailia, vaikka kuinka koittivat kurkotella. Ja kun kuivain aidastensa kanssa sorrivat vedessä pohjaan päin niin vene pyöri sinne tänne pakeni milloin selälle milloin minnekkään ettei pienimmäksi hetkeksikään asettunut Ailin kohdalle minkä vaikutti se, että kuivat aidakset vedessä kiskoivat itseään veden pinnalle niin voimakkaasti, että taaskin voivat pitää vedessä. Tästä akat alkoivat syyttää toisiaan ja hätäillä. "Elä sinä sillä lailla." "Enhän minä, vaan tuo Soppa." "Vai Soppa, kun itse juuri työnnät venettä." "Miten minä työnnän, kun ei yltä pohjaan." "Tuo Elli, kai se." "Vai Elli." "Itse harritte kuin hankisääsket." "No herra Jumala tätä venettä, kun pyörii kuni syötävä. Elkkää edes kaatako. Elkkää Jumalan luomat kaatako. Herranen aika, kun pakenee vaan selälle. Jumala armahtakoon meitä."

Tämän näkeminen yhä suurensi rovastinnan hätää ja itseään väännellen parkui: "Ottakaa rakkaat ystävät Aili pois. Voi rakas Jumala, kun hukkuu tuo lapsi tuonne, eivätkä ota pois. Voi minua onnetonta, minun täytyy päästä noutamaan Aili pois." Akkain sorriessa kulkeutui kuitenkin venhe Ailin kohdalle ja rovastinnan yhä tuskaisemmaksi käypä parkuminen kävi Kaisan korviin ja kun tiesi osaavansa sukeltaa niin paiskautui veteen umpipäähän, mistä melkein samassa tuokiossa pullahti veden pinnalle varatonna retkottava alaston Aili kainalossa. Akat kiirehtivät nyt ottamaan venheeseen ja kohti kurkkuaan huusivat: "Herrainen tuota Kaisaa, herrainen tokiisa tuota Kaisaa! Sinä vasta ihminen olit." Ja Ailin kun olivat saaneet venheeseen rymeytyivät joukolla vetämään Kaisaa venheeseen. Mutta kun saivat Kaisan venheen laidalle ryntäitään myöten jo Kaisa itsekin rupesi auttamaan itseään venheeseen. Nyt vesi rupesi riitelemään Kaisan jalkoja venheen alle. Silloin venhe humautti vettä täyteen mistä ilmaa repäisevä parahdus kuului: "Herra Jumala, kun hukumme kaikki!"

Kaisa heittäytyi nyt venheestä irti ja alkoi uida maalle, niin akatkin tointuivat hädästään ja meliskoivat sitä vesilastissa olevata venettä rantaa kohti minkä pohjassa Aili oli yhä veden sisässä samassa asemassa kun järvenkin pohjassa.

Rovastinna riuhtoen itseään rovastin käsistä irti huusi: "Tuokaa, tuokaa pikemmin Aili tänne. Hyvä Jumala kun vielä venheeseen hukuttavat lapsen! Tuokaa Jumalan luomat Aili tänne, voi, voi!"

Jopa joutui venhe lähelle rantaa mitä akat pohjasta pitäin nyt melkein syrjittäin työntivät rantaa vasten silmät yhä hätäisesti pyöreinä äskeisestä hukkumisen pelosta. Silloin rovastinna riuhtasi itsensä rovastilta irti täysin sylin rymähti ottamaan venheen pohjassa vedessä heiluvaa Ailia. Mutta kun sai Ailin käsivarsilleen ja näki sen pään varatonna retkahtavan alas, niin rovastinnan suusta pääsi sydäntä särkevä parahdus: "Voi, voi! Kuollut on!" Siinä kauhussaan oli vähällä pudottaa Ailin rantahiekalle, vaan Kaisa tapasi kiinni ja kantoi nurmelle. Sinne ne määrät akatkin juosta vutkeltivat ja huusivat: "Puistellaan, puistellaan! Ei se ole kuollut, kun se on pehmyt. Kyllä se virkoaa, kun se on vielä pehmyt. Näin vaan puistellaanhan ja retuutetaan, joka jäsentä, kättä, jalkaa näin vaan, tai vaan riiputetaanpas jaloista. Näin vaan. Puistelkaahan nyt kaikkia jäseniä. Retuuttakaa vaan kättä, jalkaa... Niin vaan... Juuri niin... No pannaanpas taas nurmelle ja nujuutetaan siinä, näin vaan... Näin vaan."

Tätä nujuuttamistaan akat Ailin virkoamisen toivossa ihan innoissaan tekivät pitkän aikaa neuvoen toinen toistaan mihin rovastikin kälkätti sekaan yhtä ja toista. Mutta akat eivät joutaneet kuulemaan rovastin kälkätyksiä paremmin kun rovastinnankaan voivotuksia, kun se myötäänsä tuskitteli. "Voi Aili rakas, voi Aili rakas!" Kuuluivat ne akkain korviin vaan jonkunmoisilta sekaääniltä lapsijoukon parkumisien seassa, mistä kaikesta syntyi ilmaa täyttävä ruihina.

Mutta kun ei tästä viimeinkään näyttänyt tulevan apua, niin jättivät Ailin nurmelle selälleen, missä Ailin retkottavat jäsenet näyttivät uppoavan nurmeen ikään kun maa vetäisi sitä itseensä. Nyt väkistenkin tunkeutui kamala hätä jokahisen poveen ja kaikkien sanat muuttuivat tuskaisiksi voivotuksiksi. Entistä rajummin rupesi rovastinnakin vääntelemään ruumistaan ja yhäkin tuskaisemmin pökkelehti sitä ja tätä väliin ottaen aina Ailin syliinsä. Laski sen aina eri paikkaan nurmelle ja tuskitteli: "Voi, että päästin uimaan. Voi voi, että päästin uimaan. Minun onnetoman on syyntä, että päästin

uimaan. Voi voi että päästin uimaan!" Kaikki akat nyt epätoivoisina väentelivät käsiään, mutta Kaisan kasvot muuttuivat virkeiksi. Näkyi muistavan jotakin ja sanoi: "Mutta koetetaan äidin taikaa, että poltetaan elävän puun taulaa nenän alla ja harjataan jalkopohjia. Minulla on tallessa sitä".

Sen sanottuaan Kaisa juoksi taloon ja pienen tuokion perästä juosten palasi sinistä savua suihkava taulan palanen kädessä ja harja toisessa.

Akatkin muistivat nyt sen vanhan taijan ja kun näkivät Kaisan tulevan niin ihastuneena nostivat Ailin käsiensä päälle vatsalleen missä Kaisa asettui pitämään palavaa taulaa Ailin nenän alla ja joku harjasi jalkopohjia. Nyt olivat akat jo varmana pelastuksesta ja hokivat: "Voi ihme, että sinulla oli sitä. Voi ihme, että sinulla oli sitä. Luoja kaikki laittaa hyvin, että sinulla oli sitä taulaa."

Eipä kauvan kestänytkään ennenkun Ailin suusta purahti kahteen kertaan vettä, minkä perästä aivasti niin kovasti, että koko ruumis hytkähti mukaan. Silloin akkain suista kuului yhteen ääneen iloinen huudahdus: "Hyväpään tulee".

Rovastinna syöksähti nyt Ailin kimppuun huutaen: "Elää, Aili elää! Aili, Jumalan kiitos, elää! Aili! Oi antakaa minun syliini Aili. Voi Ailini, voi Ailini, minun rakas Ailini, kultanen Ailini." Mutta kun Aili ei ollut vielä täydellisesti tointunut, niin akat eivät antaneet olivat vaan tolkussa kun lasinvetäjän hepo Kaisan pitäessä palavaa taulaa Ailin nenän alla ja erään akan harjatessa jalkopohjia yhäkin kiivaammin.

Nyt vielä Ailin suusta purkautui vettä monta suun täyttä, mutta viimein rinta ponnahti hengityksen voimasta ja suusta kuului kipeästi kirahtava voivahdus.

Nyt akat laskivat Ailin nurmelle levitetylle rovastinnan saalille, mihin rovastinna ryöpsähti suutelemaan Ailia ja hoki: "Voi Ailini rakas. Voi minun Ailini rakas, Ailini. Minun kultanen Ailini! Oi, oi minun sydänkäpyseni, sinä minun kulta Ailini, että vielä elät!"

Siihen keräytyivät toisetkin lapset ja käsiään räpyttäen huusivat: "Eläähän Aili! Eipäs Aili hukunut, näimmehän me, että liikkui se järvessä".

Akat samoin kuin rovastinnakin unohtivat oman märkänä olemisensa Ailin tähden ja sen pelastumisen ilosta istuivat vaan Ailin lähelle nurmelle ikään kuin levähtämään työnsä tehtyä. Niinpä rovastikin tarkan näköisenä istua könehti joukkoon ja ikäänkuin äskeisen raamatunselityksensä jatkoksi alkoi hartaalla painolla kälkötellä:

"Jumala se kaikki sallii. Jumalan kädessä me olemme. Ei hiuskarva putoa ilman hänen tahtoaan. Niin se on, Jumalan kädessä me kaikki ja kaikkinemme olemme... Mutta tuo kylmä vesi. Se ei ole terveellistä, että paiskautua uimaan jääkylmässä vedessä. Kumma, että mamma lupasikin ne. Sitä ei olisi pitänyt tehdä. Mutta hyvä on kuitenkin näin. Jumalan kädessä me olemme".

Akat eivät kuitenkaan joutaneet kuulemaan rovastin kälkätystä, vaan kilvan kertoivat vanhoja kuulemisiaan elävän puun taulan ihmeellisestä voimasta, miten se ja sekin oli sillä pelastettu henkiin, vaikka oli vuorokauden ollut järven pohjassa. Ja miten sekin Kosulan ukkovainaa oli kesäisen päivän ollut Pankkakoskessa ihan tulenpalavassa jyrhämässä, että repimällä oli saatu kiven välistä pois, vaan kun olivat hyväsen rupeaman polttaneet elävän puun taulaa nokan alla ja harjanneet jalkopohjia semmoisella harjalla, jonka tekijää eivät tienneet, niin siitä oli ukko ruvennut aivastelemaan ja vironnut ja elänyt päälle päivänsä.

Ihmettelivät vielä sitä kun siinä hätäytymisen pökerryksissä äsken ei juohtunut mieleen muille kuin Kaisalle.

Kaisakin kertoi, että häneltäkin yritti unohtua, vaikka se on äidin opettama taika. Kertoi äidillään olleen aina tallessa elävän puun taulaa ja siitpä hänkin oli saanut ja ilman sitä taulan palasetta ei olisi tyttö elävien joukossa. "Se on totta se. Se on totta se", kuului akkojen suusta yhteinen vakuutus.

Rovastinna ei tätä akkain puhetta kuunnellut, hoiteli vaan Ailia, mikä heikkona sairaana ja vaaleana kuin haavan lastu makasi kentällä. Ja kun ei osannut enää mitään tehdä sen ensimmäiseksi hoitamiseksi, niin alkoi rovastille: "Ailin ei ole hyvä tässä. Lähdemme kai kotiin. Eikös lähdetä, vai mitä sanot, Hermanni? Asetamme Ailin venheeseen maata niin siinä se menee. Eikös niin?"

"Lienehän se parasta", sanoi rovasti ja alkoi kömpiä ylös.

Rovastimme tarttui nyt syliksi Ailiin ja lähti kantamaan venheeseen, mistä pojat olivat jo veden viskanneet pois ja laittaneet lähtöön valmiiksi. Kaikki ymmärsivät sen lähtöhommaksi ja kohta nähtiinkin valkea purtilon näköinen venhe rientävän Jänislahden perään päin, jonka perässä rovasti itse selkäkenossa viiletti ja nuorimmat lapset iloissaan hälsivät rovastinnan kanssa. Ja kun eivät Ailin pelastumisen ilosta osanneet muutakaan sanoa niin hokivat: "Eipäs Aili hukunut, vaikka mamma luuli."

Näimmehän me, että Aili liikkui järvässä. Mamma pelkäsi tyhjää. Eipään se Aili hukkunut". Mutta Lillin silmät olivat pyöreinä ja hätäisinä josko Aili kuitenkin kuolee, kun näki sen olevan niin kovin kipeän ja mammankin näki olevan niin murheissaan ja huolissaan.

3 LUKU.

Rovastinnan tämän päiväinen elämä oli kun unta. Aivan kuin pahaa unta, mistä herättyään iloitsee, että se oli unta. Mutta nukuttuaan joutuu samoja synkkiä vuoria ja hirvittävien syvyksien partaita kynsin hampain kiipeilemään missä kauhistus ja pelko panee vapisemaan koko olennon, että herää ja iloitsee kun se oli unta. Mutta nukuttuaan kuitenkin joutuu taas yhtä kauhistaviin pimeisiin käytäviin missä vanhain rakennusten päälle luhistumisen ja eksymisen pelko täyttää mielen ihan tukehtumisen rajalle, josta taaskin vaivoin herää ja iloitsee, että oli unta.

Niin synkkä ja tuomitseva mieli siitä, että oli luvannut lapset uimaan oli rovastinnan mieli vielä iltamyöhällä valvoessa Ailin vuoteen ääressä. Se hauska nautinto luonnosta Jahtirannan Kaisan puistossa ja se repäisevä sydämmen ilo Ailin virkoamisesta olivat vaan vilahduksia mistä ei jäänyt mitään jälkeä eikä tuottaneet mitään valoa nykyiseen mieleen, missä tuonoin ankaruus ja epätoivo yhdessä tunkeutuivat sieluun ja täyttivät koko tunteitten syvimmätkin syvyydet.

Mutta nyt nukkui Aili ja kasvoille kohosi ihana punastus, että rovastinna ei ikäänään muistanut ei Ailin, eikä kenenkään lapsensa kasvoja niin ihastuttavan miellyttävinä nähneensä.

Ne puhuivat rauhasta, ne puhuivat ihanan kesäyön hiljaisesta rauhasta nukkuvien maassa. Mutta ne puhuivat äidille tänä hetkenä vielä enemmän, ne puhuivat ijankaikkisesta rauhasta autuaitten maassa.

Rovastinnan täytyi itkeä, mutta se itkeminen tuntui sanomattoman suloiselta. Jokahinen kyynel oli murunen siitä sielua täyttävästä tuomion ja epätoivon synkkyydestä, mikä kyynelten vuotaessa tuntui sulavan kuin keväinen lumi helteisen auringon paistaessa.

Huomenaamuna Aili nukkui pitempään kuin tavallisesti ennen, mutta noustessaan oli virkeä, kuin eilen ei mitään olisi tapahtunut.

Tästä rovastinna oli enemmän kuin iloissaan ja kun Ailin oli saanut puetuksi ja annetuksi pienen ruoka-annoksen, kiirehti hän Ailin kanssa rovastin kamariin näyttämään Ailia. Ovessa tullessaan jo sanoi: "Katsoppas, pappa, meidän Ailia, kun se on ihan terve ja ruokaa tahtoi herättyään ensi sanakseen. Se eilinen kylpy kai vaikutti nälän. Mutta kuules, Hermanni! Mitä hyvää osaamme tehdä sille Jahtirannan Kaisalle siitä keksinnöstä, millä pelasti Ailimme henkiin?"

"Mitäpä sitä olisi tarvis tehdä mitään", kuului rovastin kuiva vastaus.

"No, hyttynen, hyvänen aika. Miten voisimme niin kiittämättömät olla sellaiselle hyväntekijällemme?"

"Siten, että Kaisa on meidän mökkiläinen. Sillä on velvollisuus tehdä enempikin."

"En voi ymmärtää nyt sinua... Minun täytyy päästä edes kiittämään Kaisaa, kun eilen siinä harakassa ihan hyvästelemättä lähdimme. Etkös sinäkin lähde? Otamme Ailin, Lillin ja Mimmin mukaan."

"Ole huoletta, veikkonen. Kaisa tulee vaan siitä ylpeäksi... Lähtisit sinä pappilan rouva hupsua akkaa kiittämään. Miltä tuo näyttäisi", sanoi rovasti yhä kuivemmasti ja ylpeästi käänsi päätään pois näyttääkseen, ettei hän tahdo kuullakkaan senlaista hommaa.

Rovastinnan pullea muoto tuli levottomaksi ja hän sanoi päättävästi: "Minun kuitenkin täytyy päästä kiittämään Kaisaa vaikka läpi valkean... Voi, voi miten onnetoin olisinkaan, jos Aili minun ajattelemattoman tekoni tähden olisi tuonelan omana, mikä ilman Kaisaa niin olisi."

Rovasti kääntääkseen rovastinnan mieltä siitä asiasta pois alkoi: "Tänä päivänä, kun on näin kaunis ilma lähdemme kävelymatkalle tuonne hautuumaalle. Sinne kuului olevan aivan kuiva tie. Tuosta sillan takaa kuului lähtevän aivan kuiva, hyvä kärrytie. Eikä se kovin kaukana olekaan, tuossa vaan salmen takana kankaalla. Lillin ja Ailin otamme mukaan. Mimmi ei jaksaisi niin pitkältä kävellä ellemme tuota Lahdenperän muijaa pyydä kantamaan... Lähdemme ihan aamiaisen syötyä."

"Lähdemme vaan... Siinä tapauksessa jätän huomiseksi Jahtirannalla käynnin", sanoi rovastinna ja

lopettaakseen siitä puheen, alkoi silitellä Ailin päätä, joka lattialla seisoen ja voileipää kädestään syödä jykertäen, oli nojannut selkensä sohvalta istuvan äitinsä polvia vasten. Sitä hän hymyillen siliteli hiljakseen puhellen: "Sinä Ailini, rakas! Minun kiharatukkainen Ailini olet vielä tässä. Oi kuinka kauhistava on muistaa sitä eilistä päivää. Mutta miten opettavaista sentään onkaan olla senlaisenkin tapauksen keskellä. Ilman senlaista tapausta ei tulisi koskaan tietämään miten lapsi on likellä äidin sydäntä. Tavallinen taudin tuoma kuolema ei sitä opetusta anna."

Rovasti ei tähän puheeseen jatkanut mitään. Vötkötti vaan leposohvallaan selkäkenossa ja rykästeli enemmän haihduttaakseen rovastinnan ajatuksia kuin rykimisen tarpeessa ja ajatteli: Kyllä se on totta, että nuo akat ovat kaikki yhtä hupsuja. Eivät tiedä edes omasta arvostaan. Pappilan rouva lähtisi nyt mökin akkaa kiittämään. Vie ja vikise.

Aili pureskellessaan voileipäänsä katseli kumpaisenkin silmiin ja kun näki äitinsä hymyilevän hänelle, niin tahtoi sanoa jotain ja kun ei muuta osannut niin sanoi: "Enhän minä kuollut."

"Ethän tuota, Jumalan kiitos, kuollut, kun pelastuit. Tiesitkö miten pelastuit?"

"Heräsin vaan kun unesta. Rintani oli kipeä."

"Voi lapsirukka... Mutta mitenkäs hukuit?"

"Se puukappale, minkä kanssa uin, kun karkasi, niin menin pohjaan. Silloin meni vesi henkeeni etten saattanut huokua enkä liikuttaa mitään. Kuulin kun rannalla huusivat tulemaan pois, vaan en päässyt."

"Kuulit huudon... Mutta näitkös sitten meidän valkeaa venhettä päälläsi ja sitä kun Kaisa tuli noutamaan ja otti syliinsä?"

"En... Milloin se tuli?"

"Silloin kun se kantoi sinun sieltä järven pohjasta venheeseen ja kannettiin siihen nurmelle, missä heräsit."

"En minä ole nähnyt", toisti yhä Aili silmät pyöreinä ja näkyi koittavan muistella muistaisiko hän siitä mitään.

Tämä keskustelu vei rovastinkin huomion puoleensa ja osanottavalla tavalla sanoi. "Kylläpä oli todellakin kuolema likellä. Tavallisesti veteen joutuneitten tiedetään näkevän ja kuulevan kaiken, se vaan, etteivät voi liikuttaa mitään. Ne hengen salpautuessa saavat senlaisen omituisen halvauksen, että tulevat aivan voimattomiksi ja ainoastaan senlaiset voivat virotta. Ne, joilta kaikki tietäminen katoa, sanotaan kuolleeksi. Ja onhan sitä Ailillakin jotakin edes hämää tietoisuutta voinut säilyä, vaan liki ne kuitenkin ovat länget olleet olkapäitä."

"Ja siitä ei päästä mihinkään", keskeytti rovastinna, "että se on Kaisan ansio, että Aili elää ja luojaan laitos oli sekin kun sillä piti löytyä sitäkin elävän puun taulaa. Mitä se se on? Senlaista ainetta en ole kuullut ikänäni ennenkun eilen."

"Hym... Se on taulaa kun taulaa. Näithän sinä monastikkin Karppolan Jörkki ukolla meillä aina kun se tuluksilla iskeä tuiskutti piippuunsa niillä niin nauroit, että ukko taas sikaa hengittää. Elävän puun taulaksi sanovat taikurit senlaista taulaa, mikä on tehty senlaisesta käävästä, joka on otettu vielä lehtiä kasvavasta koivusta, missä joku puoli on ollut niin laho, että on kääpiä kasvanut. Se elävän puun nimitys on vaan taika nimitys. Taula kun taula, eikä mikään muu, olipa kääpä otettu pötkelöstä tai lehtiä kasvavasta puusta."

Rovastinna mietti ja nujautteli päätään:

"Mutta sittenkin, voihan siinä lehtiä kasvavasta puusta otetussa käävässä olla erilaisia aineksia kun pötkelöstä otetussa käävässä... Ja oli miten oli, Kaisan keksintö se oli, että Aili virkosi. Ja sentähden minulla on niin suuri kiittollisuuden velka Kaisalle, että täytyy lähteä erityisesti kiittämään Kaisaa. Jospa tänä päivänä lähdemmekin käymään hautuumaalla, niin huomenna minä lähden Lillin, Ailin ja Mimmin kanssa."

"Sinä et tunne asemaasi", keskeytti rovasti kylmästi. "Ihminen vasta viisi päivää ollut pitäjässä, niin tällaisen pappilan rouvana lähteä sormella hämmennettävää mökin akkaa, omaa turvattiaan kiittämään, mihin hänellä oli enemmän kun velvollisuus. Mitä järkeä siinä on... Jotakin toista olisi, jos hakisit toveruutta tuonlaisten kun Niemelän, Sojolan, Könnilän, Kytölän, Peltolan ja Nujulan emännistä, mitkä ovat lähikyläin suurimpia taloja, niin se olisi jotakin toista, Mutta ennen pitkää tulet saamaan toveruutta herrastalojen rouvista. Mikä seikka kuuluu asiaan."

"Herrastalojen rouvista. Ihmisiähän ne ovat muutkin", sanoi rovastinna ylenkatseellisesti ja nousi

seisalleen lähteäkseen pois. Ailikin kun huomasi äitinsä kyllästymisen, niin kiirehti aukasemaan ovea ja lähti äitinsä edellä ison salin poikki juosta kipittämään pieneen saliin, mistä kuului toisten lasten hälinä ja sinne hän tiesi äitinsäkin tulevan.

Huomen aamuna oli yhtä kaunis ilma kun edellisinäkin päivinä. Rovastinna ei nyt enää rovastin mieltä kuunnellut, vaan pyysi ne entiset muijat soutajikseen ja heti aamiaisten jälkeen nähtiinkin pappilan valkea vene mennä töllöttävän Jänislahden Jahtirannalle päin. Rovastinna istui keskellä venettä, Lilli toisella, Aili toisella puolen ja Mimmi edessä nojaten selkäänsä äitinsä polviin. Aili istui rannan puolella äidistään, mistä hän venheen kulkiessa ikäänkuin luki rannan puita ja kertoi: "Katsokaa mamma kun tuossa on aivan samanlainen koivu, kun meidän entisen kodin rannassa minkä käyrällä tyvellä meidän mirri aina kalan suolia syötyään maata motkotti. Aivan samanlainen, köyrätyvinen ja laaja latvainen kukotus eikös olekkin, mamma? Ja tuokin kuusi on samanlainen kuin meidän entisen kodin saunan perässä, aivan samanlainen mustanpuhuva ryhötys. Mutta tuo rosotyvinen petäjä tuossa rannan äyräällä on samanlainen kuin meidän entisen kodin kujosten suussa, johon Konsta aina kiipesi saarnaamaan. Katsokaa mamma, eikös ole samanlainen? Tuokin suuri oksa tuolla ylhäällä tojottaa." Mutta venhe lähenei Jahtirannan talon rantaa, minkä huomattuun Kaisa juosta loimotti rantaan ja huusi: "Kuinka Aili voipi, onko Aili mukana?"

Rovastinna huiskutti nenäliinallaan, ja huusi vastaan: "Kaisa, Kaisa. Sinä hyvä Kaisa. Aili on terve kun käki. Täällä on venheessä Aili".

Venheen keula kun töksähti nyt rantaan, niin Kaisa syöksähti venheeseen, eikä muistanut tervehtiä rovastinnaa tervetulleeksi, vaan koppasi Ailin syliinsä ja hoki: "Sinä Aili, sinä Aili, sinä Aili, minun pelastettu Ailini", lähti mennä huurottamaan kotiinsa ja vasta aivan lähellä kotiansa kääntyi takasin ja huusi: "Tulkaa toki taloon. Antakaa anteeksi, etten ennemmin pyytänyt."

"Tulemme, tulemme, kunhan korjaamme Mimmin kenkää, kun sanoo hierovan jalkaansa", kuului rovastinnan iloinen ääni ja hän lähti likenemään taloa. Kaksi vuotias Mimmi punaisine päähineineen tulla nytyytti edellä ja rovastinna ja Lilli rannan perässä, sitä mukaa kuin Mimmi antoi tietä.

Huoneeseen tultua rovastinna vähensi vaatteensa aivan paitahihasilleen, minkä tehtyään aukasi akkunaa, josta katseli ja alkoi enemmän Kaisalle mieliksi kuin asian vuoksi puhella: "kun olette jo lakasseet kaikki kartanon seutunne ja miten ihanaa nurmea. Oi, oi, kun se vihottaa kauniisti, kun tuulen väreet näkyvät jo nurmen laihossa. Oi, oi kun kaikki on kuin kesäsydämmellä."

Kaisa ei sitä kuunnellut, vaan kaipasi miksi rovasti ei tullut.

Rovastinna kääntyikin varsin niittenkin soutaja akkain tähden kertomaan, että rovasti ei koskaan lähde kylään muuten kun joko sairaan luo, tai raamatun selitykseen. Sillä on se sielun hoito ja pelastus ensimmäinen ja viimeinen. Eilen illallakin kun rengit vaon päässä leväyttivät hevosiaan niin siinä jo puhui niillekin sielun tilasta ja jumalattomain viimeisen päivän hirmuisuudesta. Siitä ja siitä sielun asiasta hän vaan puhuu ja tahtoo ollakkin vaan paljasta sitä.

Kaisa ei vierasten tuottamassa hyvässä mielessä osannut muutakaan, niin koppoi taas Ailin syliinsä ja hyvitteli: "Sinä minun Ailini, sinä pyöreä silmäinen Ailini, että olet terve ja ketterä kun ei mitään olisi tapahtunut. Voi, voi sinua sirkka, kun olet sievä ja riski, vaan etpä silloin potkitellut, kun minä järven pohjasta otin kainalooni. Sinä sirkka."

"Oi, oi", keskeytti rovastinna. "Se seikka ei lähde mielestäni, ettekä usko miten kiitollinen siitä pelastustyöstä olen. Aivan asiakseni täytyi lähteä kiittämään, kun sellaisesta kauhistavasta häädystä ja murheesta toimititte pelastustyöllänne näin sydämmellisen ilon."

"Elkää kiittääkö", kiirehti Kaisa sanomaan väliin. "Eihän minullakaan olisi tätä iloa muuten, Ailin pelastumisesta. Ette usko, miten minun on lysti olla, kun näen Ailin terveenä, hän kun oli jo ihan kuoleman kielissä. Tässä kangasta kutoessanikin ei silmänräpäystäkään ole, ettei olisi Aili mielessä, vielä erittäin senkin tähden, tuleeko Aili terveeksi ja milloin. Mutta nythän tämä sirkkunen on terve. Voi, voi, sinä pyöreä poskinen tummatukkainen sirkkuseni!"

"Niin, kangasta kutonut. Mikä kangas teillä nyt onkaan?" käänsi rovastinna puhetta ja siirtyi katselemaan kangaspuissa olevaa kangasta.

"Onpahan vaan kolminiittinen. Nimismiehen rouva kudottaa pojilleen kesävaatteiksi ja mitä kaikkea tuosta tehtänee; kaksikymmentä kynnärää kudotaan näillä loimulangoilla ja sitten mitä tuonee kuteiksi, itse aikoi käydä määrämässä. Jotakin kait siitä tulee, kun luomaa on yhdeksänkymmentä kynnärää".

"Vai nimismiehen rouvalle. Aivanko te herrastaloihin teette käsitöitä", keskeytti rovastinna ja alkoi enemmän tarkastella vaateen kevyttä.

"Herrastaloissapa se on meidän leipämme ollut nämä leskivuodet".

"Mitä ne maksavat kyynästä, esim. tämmöisestä vaatteesta kutomapalkkaa?"

"En minä sitä määrää tiedä, kysyvät aina mitä minä tarvitsen niin sitä antavat".

"Vai niin. No sehän onkin parasta sillä lailla. Minun kyllä täytyy saada teidät kankurikseni myöskin, vaan milloin minä saan kun on näin pitkä, mitä yhdeksänkymmentä kyynästä, tätä, ja nyt on vasta alussa".

"Ei tämä kauvaksi kestä. Saimi tekee puolat niin kymmenen jopa kaksitoista kyynästä helkyttelen päivässä".

"Kaksitoista kyynästä päivässä näin lujaa vaatetta! Kun on ihan kuin tuohtu tuo vaate. Sehän on ihan uskomattoman paljon".

"Olen iskenyt tätä oikeen uhasta kun rouva niin varotti. Niillä pojan poloksilla ei huono kestä kun ne myötään jyryävät kuni pässikaritsat rannioilla rantakivillä, ja missä milloinkin. Mutta se ei paljon hidastu, jos kutoo lujemmaksikin, pitää vaan raskaampana kättään".

"Sen minä sanon, että kenellekään ette saa luvata tämän jälkeen kutoaksenne kun minulle. Meillä juuri on tämänlaisen vaateen tarvis. Meidän pojillakin ei ole kesävaatteista paljon puhettakaan. Ai, ai, että tuli toki puheeksi. Olettehan kutoneet kaksivartistakin? Se olisi alusvaatteiksi rovastillekin sopivaa".

"Olen minä kutonut kaksivartista, toimikaista, pohjikaista, kolminiitistä, kahdeksanniitistä ja mitä milloinkin ovat kudottaneet. Olen kutonut trikootakin".

"Trikootakin!" huudahti rovastinna.

"Olen kutonut trikootakin. Minun kutomatani trikoota entinen rovasti piti jo monta vuotta ja jos kauvankin olisi elänyt niin ei olisi ostamaan lähtenyt".

"Kyllä se hyvä Kaisa on niin, että kun vaan tämä kangas loppuu niin minulle pitää ruveta kutomaan. Eikös niin?"

"Samahan se on. Ja kenellekkäs minä sitten kutoisin, jos en teille, kun vaan annatte", sanoi Kaisa loistavin kasvoin ja kehoitti rovastinnaa kääntymään kahvipöydän ääreen, missä Saimin keittämä kirkas kahvipannu kykötöi kolmen puhtaaksi pestyn kuppiparin vaiheella.

Kahvin juotua rovastinna lähti ulkokausteelle vielä ihailemaan jotakin Kaisan mieliksi. Kaikkea ihaillessaan huomasi tien lähtevän kauniiseen koivu ja kuusi sekaiseen metsään niin kysyi: "Mihin tämä näin soma tie menee? Muistuttaa meidän entistä hautuumaan tietä, missä rovasti aina käveli".

"Se menee juuri teille. Se on ihan tuommainen kuiva tie koko matkan, saattaa vaikka pännäkengässä kävellä".

"Vai niin. No, kukas uskoisi, että tänne on tämmöinen tie. Ihan täytyy lähteä katsomaan tätä tietä".

Sen sanottuaan rovastinna lähti kävellä mötöstelemään sitä tietä metsään ja sinneppä lähtivät kaikki muutkin. Kaisa otti Mimmin sylinsä ja kiirehti rovastinnan rinnalle ikäänkuin näyttelemään tien merkillisyyksiä.

Rovastinna sitä tietä kävellessään myötään ihaili: "Ai, ai, kun tämä tie on soma. Ei uskoisi miten tuo metsä vaikuttaa ihmisen sieluun. Tuntuu kuin mikähän turvallinen muuri ympäröisi, missä kumminkin näkyy luonnon synnyttämä elo ja puhtaus. Katsokaahan, miten nuo kasvavat lehdet kuultavat puhtaudesta. Ja katsokaa miten kaikki nuo puun kerkät pienistä neulaisista kudotut kätensä ojentavat korkeuteen ottamaan vastaan sieltä elonsa voimaa... Oi, jospa ihmisen sielukin pysyisi niin uskollisena korkeuden Jumalalle, aina ja aina vaan ojennetuin käsin pyytämässä korkeuden loppumattomista aarteista elonsa voiman. Kuinka ihana paratiisi olisikaan tämä elämä... Oi, oi kuinka soma on elää tämmöisiä hetkiä. Tuntee kohoavansa ihan elämän jokapäiväisyyksien yläpuolelle. Oi, sinua metsä. Sinä sanatoim metsä, minkälainen totuudentien opas sinä olisitkaan, kun sinulta tulisimme kysymään... Ah. Ah."

Rovastinna tuli nyt ikäänkuin mykäksi, hän niin nautti siitä metsätiestä, kun sellaista ei ollut koskaan kulkenut. Entisen kotinsakin luona hautuumaan tien varrella oleva metsä oli vaan vähäinen puska istutettua metsää ja lapsena ollessa ei metsä puhunut mitään. Ailin pelastumisen johdosta oli rovastinnan sydän ja sielu nyt niin avonainen ottamaan vastaan ja kuulemaan luonnon pienimmätkin kuiskaukset. Senpä tähden hän nyt ikäänkuin vasta heränneenä luontoa ymmärtämään kykeni vasta

ensikerran eläissään nauttimaan luonnon sanattomasta puheesta. Nauttimaan niin, ettei nyt enää kyennyt pukemaan sanoiksikaan nautintoaan. Elämäkin tuntui vaan suloiselta unelta hiljaa kävellessä metsän varjostamaa tietä ja metsän hiljaa huokaillessa helteisen etelätuulen silloin tällöin lievästi puhallellessa.

Kun matka oli jo joutunut enempään kuin puoleen, niin eräs akka niistä soutaja-akoista muistutti: "Mehän kohta tulemme pappilaan. Mihinkäs meidän venhe jää?"

"Ai, tosiaankin", heräsi rovastinna sanomaan. "Olemmeko niin pitkältä kulkeneet?"

"Enemmässä kuin puolimatassa olemme", toisti Kaisa.

"Mutta minä todellakin menen tätä tietä kotiin, että näen koko matkan. Sohvi ja Elli menevät palauttamaan venheen. Maria minulle oppaana kantaa Mimmiä, jos Kaisa tahtoo palata pois. Kaisalla kuitenkin lienee kiire kankaansa kutomiseen."

"Kiirehän se on, eihän se eisty, jos sen takana ei liene, eikä minun aikani muussa kulukkaan kun työssä. Tiedättekö, hyvä rovastinna, että minä teen aina työtä."

"Mutta täytyyhän tehdäkin."

"Minä teen työtä levähtäessäni."

"Miten se on mahdollista?"

"Kun teen kovaa työtä, että väsyn ja tarvitsen levätä, niin levähtäessäni teen työtä, kun syön niin teen työtä kun huvittelen itseäni, teen työtä, univuoteellani kun valvon, teen työtä, kun jostakin kärsin, teen työtä, ainoastaan kun nukun, niin silloin nukun."

"Oi, sinä Kaisa. Minulla on teiltä niin paljon oppimista. Minun täytyy kuulla se arvoitus. Istumme tähän tuon muhkean kuusen varjoon." Siihen he marjanvartiselle sammaleiselle maalle laskeusivat istumaan, missä Kaisa hymyillen kertoi:

"Usein on minulla kaksi kangasta, ainakin silloin, kun on kahdeksanniitinen ja kahdellatoista sukkulalla kudottava. Silloin on kaksivartinen toinen kangas. Kahdeksanniitistä kahdellatoistakin sukkulalla kutoessa ja muistaessa mikä sukkulainen nyt on otettava ja montakokertaa sillä heitettävä, pitää sellaisessa jännityksessä, että pian väsyä. Silloin siirryn kaksivartisen ääreen, jossa ei ole mitään ajattelemista, kädet ja jalat tekevät kaiken omalla opitulla tavallaan. Kun jalat väsyvät polkemisesta ja kädet sukkulan heittämisestä, otan silloin täplikkään sukan kudelman, missä on vaan sormilla työtä. Ja kun lähdän huvikseni kävelemään otan yksilankaisen sukankudelman, jota sormet tekevät itsestään. Sitä teen syödessäni. Kun palan haukkaan, niin kudon ja taas palan haukkaan ja kudon."

"Mutta mitäs silloin teette, kun jostakin kärsitte kuten sanoitte?"

"Silloin otan ompeluksen ja poljen ompelukonetta niin vimmatusti, että sen räminään hukkuu kaikki muu."

"Entäs kun kokonaan väsytte, mitäs silloin teette?"

"Ajattelen uutta kankaanlaitosta ja kudon sitä yksinkertaista sukankudelmata, joka ei ole mitään työtä. Sitä kudon univuoteellanikin, usein löydän herätessäni kudelman rintani päältä ja sormet kudelmassa, jolloin ne, vaikka ensin hieman kankeasti, alottavat työnsä, ennenkun oikein saan silmänikään auki."

"Olette varmaan ahkerin ihminen auringon alla. Oletteko kaiken ikänne olleet niin työteliäs?"

"Aivan pienestä penikasta. Se on ollut aivan luontainen taipumukseni. Ja lienee se sukuvikakin. Minun sukuni isän puolelta on kaikki senlaista myyrän sukua, kokonaan omituista siinä suhteessa."

"Onkos se sukuvika, kun luulen näkeväni teistä, että olette aivan herkkä suremaan ja iloitsemaan?"

"Siinä suhteessa olen kuin lapsi. Se taipumus on perintöä äidiltäni. Äitini voi katkerasti itkeä, jos hiuksen toinen ryöstäisi hänen päästään ja voi sydämensä pohjasta iloita, jos hiuksen arvoisen hyvän joku tekee."

"Mutta sellaisella luonteella luullakseni on kaikkein helpoin mennä maailman läpi. Siinä ei ole yhtä ilmaa kauvaksi."

Kaisan mieli näkyi nyrvähtävän ja sanoi: "Eipä niinkään, hyvä rovastinna." Ja silloin ilmestyi kirikkaat kyöneleet Kaisan silmäin nurkkiin, joita rovastinna ei ymmärtänyt surunko, vai ilon tuottamia ne olivat.

Rovastinna nousi nyt seisaalleen ja puristaen kahteen käteensä Kaisan käden kiitteli moneen kertaan ja lupasi palata taas jonkun päivän takaa katsomaan, koska tänne on näin hyvä ja hupainen tie. Sen sanottuaan erosivat Kaisa tyttöineen ja kahden soutajamuijan kanssa Jahtirannalle ja rovastinna Lillin, Ailin ja Mimmiä kantavan Marin kanssa Jänislahden pappilaan päin, millä matkallaan rovastinna yhä aivan katkeamatta ihaili sitä tietä somaksi ja hupaiseksi.

4 LUKU.

Rovastinna kotiin tultuaan kiirehti rovastin kamariin varsin saadakseen tietää millä päällä rovasti on hänen käynnistään Jahtirannalla ja alkoi kertoa: "Sinä, Hermann, et usko, kuinka lysti oli käydä Kaisan kotona ja kun sinne on niin soma tiekin. Tulin sieltä maata myöten kotiin enkä koskaan lähdekään muualta kun on niin kuiva ja sileä tie kuin höylätty ja niin kauniin metsän läpi, että sinä et usko. Oikein nautin siitä tiestä. Kaisa saattoi enempään kun puolimatkaan. Ja miten lysti oli sitä Kaisaa tulla lähemmin tuntemaan. Kyllä se on surkeasti väärin pitää häntä mielipuolena ja höperönä kuten sinäkin Hermannin sanot. Hän on semmoinen kankurikin, että poistieltä. Kuulehan, että semmoista kolminiitistä vaatetta vahvaa ja tiheää kun tuohtu, kutoo kaksitoista kyynärää."

"Kaksitoista kyynärää, seitsemän metriä päivässä. Sehän on ennen kuulumatointa", sanoi rovasti ja hieman punalti päättään.

"Se todellakin on ennen kuulumatointa. Meidän entiset kankurit eivät saaneet puoltakaan. Ja maksettiin niille kaksikymmentäviisi penniä kyynästä kudonta palkkaa, eikä tahtonut elää sillä. Kaisahan tienaisi ihan mahdottomia, jos niin paljon maksettaisiin."

Rovasti tunsu, että rovastinnalla on aikomus ruveta Kaisalla kudottamaan kankaita niin tekeytyi asialliseksi ja sanoi: "kymmenen penniä kun maksaa kyynäältä niin siitä hän jo tienaa markka kaksikymmentä penniä päivältä ja sehän on jo korkea palkka."

"No niin. Vaan sillepä muutkin kuuluivat maksavan minä laatuna sattuu, mitä Kaisa milloinkin tarvitsee, se ei ole rahan päälle."

"Niinpä niin. Mutta kaikki mitä antaa on laskettava rahaksi ja rahamäärän jälkeen tehdä lasku. Se on rehellistä se. Ja siinä ei tule vääryyttä kenellekään".

Näistä viimeisistä sanoistaan antoi rovasti kuulua sellaisen päättäväisyyden, että se niin täytyy olla tullakseen rehellisesti tehdyksi ja antaakseen taas kerran rovastinnankin tietää, että hän on ja tahtoo olla rehellisin mies maailmassa.

"Oli niin miellyttävä kuulla sitä Kaisaa, kun se kertoi ahkeruudestaan. Sanoi nukkumasta herätessäänkin löytävänsä sukankudelman rintansa päältä ja kätensä kudelmassa, missä ne alottavat työnsä ennenkun silmätkään oikein aukiaa. Kun kuului hän jo aivan pienestä pahasta olleen niin työteliäs niin eipä kummaa jos häntä ei ole saatukaan lukemaan opetetuksi. Siitä juohtui mieleeni tuo meidän Kaapro kun sille ei lapsenakaan kelvannut aseeksi muu kun vasara. Sillä se pieksi ja räikytti kaikki palasiksi mitä eteensä sai. Ja mikä työ oli saadessa vähääkään lukemaan, mutta kylläpä pajassa kului aika. Ja nyt on kaksi vuotta ollut toisella luokalla ja kuuluu sanoneen Kustalle ettei hän lähde enää kouluun, vaan sepäksi hän rupeaa. Niin luonto se on vahvempi oppia ollut Kaisalla kun muillakin. Luonto se on joka tikan poikaa puuhun vetää kuten sanotaan."

"Eikö Kaisa sitten osaa lukea?"

"Ei. Jokilahden emäntä viime pyhäamuna kertoi, että Kaisa ei tuntisi iitä vaikka tiellä kaksisauvassa vastaan hiihtäisi."

"Vai niin", sanoi rovasti, mutta sen sanottuaan sulkeutui itseensä keinutuolissa enemmän selkänöjasinta vasten, käänsi salaperäisesti hymyilevät kasvonsa lakeen päin ja ruskean harmaat silmät vilkkuivat levottomasti.

"Mutta kyllä Kaisa sentään ymmärtää autuuden asiasta vaikka ei lukea osaa. Ja senpätähden juuri on Kaisalle tarpeellista saada papin suusta kuulla raamatun totuutta kun ei siitä voi itse lukemalla saada irti ja sinun on aina aikavälillä lähde raamatunselitykseen. Kaisan on tukala päästä kirkkoon kun lapset eivät jäisi kotiin eikä kotia voi jättää autioksi kun on sillä ihmisten vaatteiden kudoksia."

"Samahan tuo on. Laita vaan milloin tahaan, että sinne tulee ihmisiä, niin voinhan käydä kun sinne on

tiekin niin hyvä", kuului rovastin lauhkea sana, jonka sanottuaan hän tapansa mukaan nieleksi kurnautteli tyhjää, että paksusuoninen harmaa kaula kutmahteli nielemisen mukaan ja silmät entistä levottomammin vilkkuivat mistä näkyi sielun salainen voimakas palo joissakin likaisissa aineissa.

Rovastinna oli sangen iloinen, että sai rovastin taipumaan käymään Kaisan luona raamatunselitystä pitämään. Tuntui kun naisen sielu olisi sillä pelastettu. Eikä tullut ajatelleeksi josko Kaisallekin käy samoin kun hänellekin, että rovastin raamatunselityksestä ei koskaan jäänyt mieleen muuta kun paljas kuiva muoto. Ne muodolliset nyökytykset ja tilaisuuden hiljaisuus. Kaikki muu oli kopisevaa tyhjyyttä mistä usein rovastinna tunsu itsensä surulliseksi, mutta ei kuitenkaan voinut ymmärtää, että jää ei voi palaa eikä syntymätöin elää.

Tulevalla viikolla oli päätetty eräänä päivänä pitää raamatunselitys Jahtirannan Kaisan kotona ja rovastinna levitti sanaa, vaan ei sinne kuitenkaan silloin määrättynä hetkenä tullut ihmisiä kun muutamia mökkien muijia, joita rovastinna oli väkivetoon vaatinut, olivat lähteneet rovastinnalle mieliksi. Mutta palasivat niin tympeinä etteivät sanoneet enää koskaan lähtevänsä. Mäntylän Matleena se oli enimmin kyllästynyt, kun oli Saviniemelle pyydetty perunan kylvöntään täksi päiväksi. Olisi saanut sieltä tienestiä ja tuli rovastinnan huomautuksesta lähteneeksi tänne Jahtirannalle raamatunselitykseen. Nyt hän palatessa Kaikkolan isolle Liisalle porisi: "Eläs toki raamatunselitystä! Jonnijoutavaa vätkytystä, vätytystä ja vatustusta, jossa ei ole päätä eikä häntää, eikä pontta eikä perää."

"Samat sanat sanon minäkin", kuului Liisan mukautus, vaikka eivät olleet Liisan sanat niin vihaiset.

"Sen sanon", jatkoi Matleena. "että erilähtimet olivat entisellä rovasti vainaalla. Sillä ukolla olivat siksi terävapäisiä sanat että ne töhertämättä pystyivät ihmisen nahkaan ja halutti kuulla toisenkin kerran. Mutta tuon lystin usko kerralla. Tuomoinen 'kometiija' vielä nähtävänä kun heilutaan ja nyökytetään kun kellon heilari. Eläs helteessä kolmasti. Hyvä sentään... Olen niin vihainen koko hommalle, etten kohta sovi omiin riepuini".

"Kyllä todellakin tuo rovastin jumalisuus taitaa olla tehtyä. Kovin pintapuoliselta ne tuntuvat nuo raamatunselitykset. Ja mitätöntä hapuilemista tuo oli sekin tulosaarna toissa pyhänä. Vaa eipä nuo liene kaikilla papillakaan lahjat yhdenlaiset", sanoi Karisen Sohviija tyytyväisesti.

"Mitä sitä sitten rupeaa papiksi kun ei ole lahjoja" sävähti yhä Mäntylän Matleena.

"Kunpa sitä ei muuhunkaan kykene, kuten eräs ukko sanoi tervalastia Ouluun soutuessaan", kuului joukosta ivallinen sana.

Karisen Sohviija kuuli että puhe muuttuu ivalliseksi niin alkoi vaikeroida: "Kyllä on Jumalan kirous langennut Jänislahden seurakunnan päälle, se on nähtävissä. Kappalainen saatiin ensin tuomoinen lapukka. Odotettiin kun päivän nousua rovastin tuloa, mutta tämä on yhäkin mitättömämpi. Koko seurakunta joutui paljaitten palkkapaimenien haltuun, joka on nähtävästi korkeimman rangaistus siitä, että ei ole niitten sanasta otettu ojennusta, jotka ovat hengessä ja totuudessa tehneet työtä".

"Mutta ei tuo räkäröys kauvan toki eläne".

"Kyllä sitä pahaan kirveeseen aina vartta jatkuu", kuului joukosta kärsimättömät sanat.

"Luojan kädessä ne ovat onnen ohjat", jatkoi yhä Sohviija. "Voihan pahankin päivän perästä vielä paistaa kirkas päivä, jos ei kerrassan koko Jänislahden seurakunta liene heitetty aivan pimeyden valtaan".

Samaan suuntaan kun Sohviijakin puhelivat sitten loppumatkan koko matkue siksi kunnes pappilan kartanolle tultuaan hajautuivat kaikki omia teitään menemään kotiinsa. Ainoastaan Riihelän Kustaava jäi odottelemaan järempää tulevaa rovastinnan joukkoa, missä rovasti pitkä tumma viitta yllään ja musta koppahattu päässään keppi kädessä astua lahni edellä ja rovastinna lasten kanssa perässä siksi kunnes pappilan kartanolle tultua rovastinna tuli rovastin rinnalle ja lapset kumpaisenkin sivuille yhdeksi ryhmäksi. Sitten se hitaasti liikkuvana keskenään puhelevana matkueena lähestyi rakennuksen korkeita portaita, jotka kiivettyään katosivat rakennuksen sisään, kuni tyhjyyteen mistä ei mitään kuulunut.

Kustaava halusi tavata rovastinna kahdenkesken päästäkseen enemmän tuttavuuteen rovastinnan kanssa ja pääsikin kyökin kautta mentyään rovastinnan puheille, kuten oli toivonutkin. Nyt hän kertoi juurta jaksain kaikki ne puheet mitä tiellä oli puhuttu.

Tämän kuultuaan rovastinna kauhistui ja tuli aivan surulliseksi ja vannoen vannoi, että sitte on kumma, jos hän enää hommaa raamatunselityskokousta mihinkään. Niissä päätöksissään meni

rovastille kertomaan kaiken mitä Kustaavalta oli kuullut. Rovasti tekeytyi rauhalliseksi. Leposohvallaan venyessään tapansa mukaan nieleksiä kurnautteli tyhjää ja pani silmänsäkin puoleksi kiinni ettei niistä voisi lukea mitä sydämessä liikkuu. Viimein hän hyvin varovasti ja korvat terotettuina kuulemaan rovastinnan mielen pienentäkin vivahdusta kysyi: "No loukkautuivatko ne siitä, kun minä siitä Saarasta ja Haagarista selitin?"

"Ei Kustaava siitä erityisesti maininnut... Jospa lienevät siitäkin".

"No oliko siinä sitten mitään liikaa sinun mielestäsi? Raamatun totuuttahan se oli".

"En minä saata sanoa. En minä ymmärtänyt olevan mitään liikaa. Tietystihän se on ihmisten eripuraisuuden tähden tullut laiksi ja tavaksi se yksivoimaisuuden pakko, koskapa ennen aivan raamatun pyhimmillään miehillä on ollut monta. Kuinka monta niitä oikeastaan lienee Salomoonillakin ollut?"

"Sillä oli tuhat, mutta sen asiat joutuivat epäkuuntoon, kun se otti vaimoja pakanain tyttäristä. Mutta ainoastaan siitä syystä... Kun olisi pysynyt rajoinsa sisällä, niin ei olisi ollut muistuttamisen syytä".

Rovasti oli nyt hetken äänetönnä, mutta sitten hän saarnaavalla tavalla lausui: "Sehän on raamatun totuus, että raamattu juuri on se loukkauskivi kaikille syntisille, että joka siihen itsensä satuttaa se loukkautuu ja kenen päälle se lankeaa, se murennetaan. Syntinen ihminen ei siedä totuutta kuulevansa. Pimeys ei siedä valkeutta, valkeuden säteet ovat jo pimeydelle kauhistus".

Niitä sanoja kuullessa meni rovastinnan pää jo itsestään hieman kallelleen ja ruumis rupesi nyökkäsemään, vaan kun rovastin puhe loppui siihen, niin rovastinnankin ruumis vakautui ja sanoi: "Kunpa heille ei hyvä kelpaa, niin olkoot itsenään. Minä kyllä en hommaa enää raamatun selityskokousta koskaan".

"Sehän meille on parasta, tehdään se mikä on pakosta, pidetään vaan huoli, että virkapalkat tulevat tarkoin perityksi eli omamme jollekin perittäväksi ja ehkäpä saamme tulevassa pappilan syynissä pyöräytetyksi niin että tämän pappilan saamme ensimmäisen luokan pappilaksi, siis puolta suuremmaksi, niin kaikki on hyvin".

"Saisihan tämä ollakkin isompi, kun noilla poikarievuillakaan ei ole omituista huonetta ollenkaan, kun tytöt tarvitsevat nuokin vinnikamarit".

"No ehkäpä saadaan. Tuomari Lundqvist on ymmärtäväinen mies, kunhan sille puhun niin luulen menevän läpi. Seurakuntalaiset, sen uskon, eivät osaa puolestaan valita siihen syyniin sellaista miestä, joka ymmärtäisi asiain kulusta sitä tai tätä."

Rovastin viimeisissä sanoissa kuului rovastinnan korvaan hieman epärehellisiä vivahduksia, vaan kun oli äskeisen Kustaavan kertomuksen johdosta kyllästyneellä mielellä koko seutukuntaan, niin tuntui se kaikki oikeutetulta ja tyytyväisenä lähti astua mylkkäsemään pienen salin kautta kyökkiin näkemään piikain toimia.

Raamatun selityksiä ei nyt pidetty lähellä eikä kaukana ja kirkko toimien suorittamiseen oli rovasti saanut apulaisen, joten rovastin sanaa ei kuultu koko kesänä. Mutta lääkäri oli rovastia sen rintatautinsa tähden kehottanut kauniilla ja kuivilla ilmoilla oleskelemaan havumetsissä niin paljon kun mahdollista ja kun juuri Jahtirannan tien varsilla oli sellaista metsää niin rovasti valitsi sen oleskelupaikakseen, joten oli tilaisuus joka kerran siellä käydessään käydä talossakin. Ja Kaisa kun kutoi rovastinnalle kankaita niin jos nähtiinkin rovastin siellä käyvän jokapäiväkin, niin ei kenenkään huomioon käynyt mitään liikaa. Sattuipa rovastinnakin tulemaan sinne rovastin ollessa siellä ja vaikka Kaisa joskus hulmahti hyvinkin likelle rovastia istumaan ja katseli hyvinkin lämpimästi rovastia silmiin, niinkun rovastin kasvoissa ei näkynyt värähdystäkään osanotosta siihen, niin rovastinna ymmärsi sen vaan Kaisan ajattelumattomuudeksi ja tietämättömyydeksi sivistyneen elämän tavoista, jos hän näkikin Kaisan käytöksessä liikaa, niin antoi mielellään anteeksi, kun tiesi Kaisalla olevan niin vähän ystäviä ja tiesi Kaisan herkän luonteen niitä kaipaavan.

Tämä kesä meni tällä tavalla ja talvella ainoastaan hyvällä suksikelillä varsinkin kuutamoiltoina tiedettiin rovastin käyneen hiihtelemässä Jahtirannalla päin. Mutta tulevana kesänä aivan kesän tultua rovasti alotti koiransa kanssa kulkunsa Jahtirannan metsissä missä usein nähtiin Kaisakin rovastilla toverina. Sattuipa tietä kulkiessaan Pirkkalan Riita-kaisa näkemään tämän toveruuden. Tultuaan kerran matkaltaan kiirehti hän ystävänsä Keralan Fiinan luo ja punastuksissaan vapisten kertoi: "Sinä et tiedä sitä mitä minä tiedän."

"Mitäpä sinä enintä tiedät?" sanoi Fiina leikkillisesti ja keskeytti taikinan alustuksen mitä oli kaksin käsin alustamassa.

"Tiedän sen, että tuon rovastin suhde Jahtirannan Kaisaan ei ole oikea."

"Niinkö luulet?"

"En luule, vaan tiedän." Fiina ei pitkään aikaan kyennyt sanomaan mitään, tunki vaan vapisevansa. Viimein alkoi puhella: "Kyllä minä kuitenkin pyydän, että et puhu kenellekään, ettei rovastinna saisi tietää. Se näkyy olevan sellainen hyvänpäivän lapsi ja hyväsydäminen ihminen, että ei tiedä maailmassa pahaa olevankaan. Hän jos saisi tietää, niin surisi kuollakseen."

"En aiokaan puhua tämän enempi, vaan sanon kuitenkin sinulle. Mutta mikä kuitenkin on sen lorun loppu. Mille riekelle joutuu Kaisaparka, josta entinen rovastinna teki ihmisen ja ihmisempä pahasenkin. Kaisa on siitä asti ihan työllään elättänyt joukkonsa, vaikka oli ihan Niuvanniemen joutumassa."

"Se on juuri se josko vieläkin joutuu Kaisa niille jälille", sanoi Fiina ja rupesi alustamaan taikinataan kun huomasi uunissa lämmityksen jo parhultaa palaa rekottelevan. Alustaessaan sanoi vielä, varmuudeksi; "Elähän huoli toki puhua kenellekään, paha on parempi peitossa." Sen sanottuaan tunki mielensä surulliseksi ja itseksensä huokasi: "Se on sielujen paimen se."

"Se on todellakin sielujen paimen se", parsi Fiinan sanoja Riita-Kaisa ja lähti kotiinsa, kun näki Fiinalla olevan kiireen. Eikä ajatellut puhua kenellekään sen enempi tiedoistaan. Mutta pari päivää sen perästä kuitenkin oli samanlaisia kertomuksia kerrottu rovastinnallekin, mikä niitä kuultuaan kiirehti rovastin kamariin ja tullessaan puoleksi huutaen alkoi: "Kuulehan sinä, Hermannin, kun nyt on nostettu sellainen puhe, ja sen ja senkin lainen puhe, että sinä Hermannin, olisit sekaantunut Jahtirannan Kaisan kanssa."

Rovastin kasvot tuskin huomattavasti värähtivät, mutta silmäluomet kuitenkin värisivät ja nekin vaan niin vähän, että rovastinna ei sitä huomannut. Puoleksi umpeen puristetuilta silmillään nyt rovasti otti selvää rovastinnan mielestä uskooko se eli ei. Ja kun näki, että rovastinna yhtä keveältä kannalta käsittelee sitä asiata, kun puheestakin kuuluu, niin asettui välinpitämättömälle kannalle ja ylenkatseellisesti kysyi: "No uskotko sinä niitä puheita sitten?"

"En, rakas Hermannin minä toki usko. Tulisinko minä niitä kertomaan kun uskoisin", kuului rovastinnan vilpittömät sanat. "Tiedänhän sen että pahat ihmiset, jotka eivät voi uskoa toisesta ihmisestä mitään muuta kun pahaa, eikä puhua muuta kun pahaa, niin ne laittelevat ja puhuvat mitä sylki suuhun tuopi."

"Tuo juoru on tosin terveellinen varotus meille pysymään kokonaan erillään Kaisasta", alkoi rovasti oikein ajatusalta. "Olen tänä kesänä nähnyt siinä sellaisia merkkiä, ettei niitä voi pitää tavallisina. Ne ovat joitakin päänvikaisuuden oireita. Hän usein nähdessäni on aivan täydellinen leuhka."

"Sitähän minäkin luulin viimeksi käydessäni huomaavani kun hän liikkui niin keveällä tavalla ja nauroi melkein tyhjäällä. Oli aivan toisenlainen mielestäni kun viime kesänä... Voi, voi, voi sentään Kaisa parkaa. Mieli on kallista, jota aina tarvitaan... Kaikeksi onneksi ei ole sillä meidän töitä nyt."

"Senpä vuoksi minä sanon, että ei tarvitse enää sekautua. En minäkään käy enää siellä päinkään. Täällä hautuumaan takana kankaalla on samallaista havumetsää, minä alan siellä kulkemaan, vaikka se onkin kauempana", kuuluivat rovastin päättävät sanat. Sitten hän rykästeli ja syletyään ysköksensä sylkiastiaan nieleksi kurnutteli tyhjäällä, että kaula oikein äänteli. Sen tehtyään heittäytyi leposohvalleen aivan hermottomaksi siten näyttääkseen rovastinnalle miten irtoton hän on koko siitä jutusta ja ettei hän tahdo kuullakkaan enää.

Kun sen huomasi rovastinna, niin lähti pois, ja mieluinen hymy näkyi rovastinnan tumman punertavilla viattomasti loistavilla kasvoilla.

Parin viikon kuluttua rovastinna kuitenkin sai voittamattoman halun käydä Kaisaa katsomassa, että oli aivan levotoin siitä kaipiosta. Tien oli satanut viime yönä märäksi siksi ei lähtenyt tänä päivänä, vaan päätti lähteä huomenna, vaan nytkin oli satanut tien märäksi ja siksi pyysi Karisen Mallun ja ison Liisan soutajikseen ja niin tulivat venheellä. Jahtirannan rantaan tullessaan rovastinna tyrmistyi, kun Kaisa hurjana juoksi rantaan ja niin oudosti kajahtavalla korkealla äänellä huusi: "Kun tulitte, kun tulitte, kun viimeinkin tulitte, toki viimeinkin tulitte!" jota huutaen suoraa päätä syöksyi rovastinnaan sylkiin ja suuteli moneen kertaan huolimatta rovastinnan estelemisestäkin. Malla ja Liisa samoin kuin rovastinnakin tulivat ihan puhumattomiksi. Katselivat vaan säikähtynein silmin mitä tämä oikeastaan on. Mutta kohosivat kuitenkin taloon, johon Kaisan lapset juuri tulivat marjasta kullakin pienet ropeet kukkurillaan kauniita tosikypsiä vattuina. Saimi se loistavin kasvoin joudutti ropeensa ensimmäiseksi rovastinnalle, josta rovastinna sydämellisesti kiitteli, otti rinnastaan ison neulan ja sillä rupesi yksitellen nostelemaan niitä vattuina suuhunsa. Mutta yhä hän pysyi tyrmistyneenä nähdessään Kaisan yhä niin luonnottoman hilpeänä leimakehtavan ja puhelevan tulta ja taivasta sekasin. Ja väliin aina huurahti

rovastinnan viereen syleilemään rovastinnaa yhä vaan hokien: "Kun tulitte, kun tulitte, kun tokiisa tulitte! Oi kun hyvä olla kun tulitte".

Rovastinna koitti nyt viedä puhetta vakavammalle tolalle kertoilemalla viime pyhänä haudatuista ruumiista siitä ja siitä leskestä, miten se ja se ja sekin jäi pienten lasten kanssa päin taivasta ja miten juuri Sivolan Reeti-isäntä parasta-aikaa sairastaa ihan kuolemaisillaan jättämässä köyhän lesken seitsemän lapsen kanssa maailmaan. Mutta Kaisa ei niitä rovastinnan puheita kuunnellut, hulmusi vaan sitä ja tätä.

Rovastinna kun näki että Kaisa ei voi yhtyä eikä seurata mitään puhelemista, niin rupesi tuntumaan ikävältä viipyminen. Kun oli Saimin keittämä kahvi saatu juoduksi niin rovastinna kaivoi taskustaan kourallisen lanttia, mitkä jakoi lapsille marjoista ja rupesi lähtemään. Mutta Kaisa tarttui syliksi rovastinnan kaulaan ja melkein huutaen sanoi: "Ette vielä saa lähteä. Ettehän toki raski heittää minua tänne niin vähällä. Minulla on niin ikävä rovastia, ette usko kun minulla on ikävä, vaan kohta se nyt tulee, sen koiran näin äsken juoksevan tuossa veräjän takana. Olkaa nyt edes niin kauvan, että rovasti tulee, se ihan kohta tulee. Ettehän lähde ennen?"

"Kyllä rovasti saattaa tulla koirineen jälestäkin", hyvitteli rovastinna. "Heitähän nyt, hyvä Kaisa, irti, minulla on kiire kotiin, tuleepa tänne rovasti, se joutaa enemmän viipyä. Elä nyt purista, Kaisa, niin kovin, minä ihan kuolen. Kuule, hyvä Kaisa, heitähän nyt irti, minä tulen ihan kohta takaisin."

Rovastinnan täytyi ihan riuhtoa itsensä Kaisasta irti, mutta sitten Kaisa pyörähti kasvot hätäisen näköisenä, silmät räpähtämättä katsomaan rantatien suuhun, mistä se aina näki rovastin tulevan. Mutta kun siellä ei mitään näkynyt, niin pyörähti rovastinnan jälkeen juoksemaan rantaan ja kiirehti nenäliinallaan huiskuttamaan, johon rovastinnakin vastasi pakenevasta venheestään samalla tavalla niinkauvan kun venhe kiertyi niemen suojaan.

Rovastinna oli venheessä kauvan ääneti ja alakuloisena, kun kynsille lyöty. Mutta viimein huokasi syvään ja sanoi: "Kaisa parka... Miten todellakin on hänen laitansa."

"Jumala yksin tietää hänen kohtalonsa. Me tiedämme vaan sen, että nykyään hänen laitansa ei ole hyvin", kuului Mallan nureksiva ääni hänen hiljalleen soutaa lurkkiessaan ja alakuloisena katsoessaan jalkoihinsa.

"Mutta mitä osaisimme tehdä hänen auttamisekseen?"

"Emme mitään", kuului Liisan lyhyt, päättävä sana, mutta Malla jatkoi: "Josko rovasti voisi jotakin, kun sillä on rovastia niin ikävä."

Tämän sanoi Malla nähdäkseen vaikuttiko hänen sanansa rovastinnan kasvoissa mitään värettä siten nähdäkseen tietääkö rovastinna siitä kylällä liikkuvasta juurusta mitään. Mutta rovastinnan kasvot pysyivät puhtaasti vapaina ja osanottavaisella tavalla sanoi: "Minun täytyy todellakin puhua siitä rovastille."

Sen sanottua oli pitkän hetken ääneti ja näkyi miettivän. Viimein punalti hieman päätään ja virkkoi: "Mutta mitähän se Kaisa höpötti siitä Haagarista ja Ismaelista? Ne kun ovat raamatulliset nimet eikähän Kaisa kuulu osaavan lukea muutakaan, sitä vähemmän raamattua. Sitä minä ajattelen".

Mallan ja Liisan kasvot punastuivat, mutta Malla kerittyäytyi sanomaan. "Viime kesänähän juuri Kaisan kotona oli rovasti pitänyt raamatun selitystä Saarasta, Haagarista ja Ismaelista."

Tätä sanoessaan Malla taas katsoi salaisesti rovastinnan silmiin näkyikö niissä mitään liikaa värettä. Mutta ne olivat yhtä viattomat, kuin äskenkin ja ihastuneesti sanoi: "Se on totta se. Nyt minäkin muistan. Aivan sitä se haveksii... Se noilla tuollaisessa tilassa olevilla muistuu mieleen kaikki mitä ikänään ovat kulleet ja nähneet, kuitenkin niin hajanaisesti, kun uninako. Niillä kaikki koko elämän kokemus on yhtäaikaa silmien edessä kuni taulu. Mutta kuitenkin niin hämäränä, ettei siitä voi erottaa kokemusten eroituksia ja sentähden ne puheetkin menevät niin sekasin, sikin sokin, että ainoastaan sen elämäntapauksia seurannut voi tuntea, mitä se milläkin sanallaan tarkoittaa ja missä se milloinkin menee".

"Niin se on."

"Kyllä se niin on," todistivat soutaja-akat. Tämän sanottuaan kaikki jäivät nyt äänettömiksi, tuntui kuin joku salainen paino olisi sulkenut suut.

Kotiin tultuaan rovastinna puhui rovastilla käynnistään Jahtirannalla ja kehoitti rovastin käymään lohduttamassa Kaisaa. Mutta rovasti vihaisesti tikaisten sanoi: "Minäkö, minä... Minäkö lähtisin hupsun akan kanssa äkseeraamaan! Se joltakin näyttäisi. Hym!"

Nämä sanansa rovasti sanoi sellaisella painolla ja ruumiinsa liikkeillä, jotta rovastinna oikein huomaisi miten hän on viatoin siihen kylällä liikkuvaan juoruun.

Pitkän aikaa keinutuolissaan ääneti oltuaan sanoi rovasti päättäväisesti: "Jos kukaan näkee Kaisan meille tulevan, niin pitää sanoa, ett'en ole kotona! Minä en halua häntä nähdä. Vahinko, että tulinkaan häntä tuntemaan."

Tämän sanottuaan jäi rovasti umpimielisen näköisenä istumaan keinutuoliinsa, mutta silmät vilkkuivat rauhattomina tavotellen sitä ja tätä esinettä, samalla kun toisella jalallaan autteli herkkää keinutuoliaan hiljalleen keinumaan.

Rovastinna tuli surulliseksi Kaisan kohtalosta. Hän ei kyllä aikonut enää rovastille puhua Kaisan puolesta. Mutta kun ei tiennyt mitään keinoa hänen auttamisekseen, niin tunsu syvää katumusta, että oli ensinkään antautunut hänen tuttavakseen ja tekemisiin hänen kanssaan.

5 LUKU.

Kaisa ei ollut nukkunut moneen yöhön, eikä syönyt kahteen päivään mitään, itki vaan melkein myötään. Hän vaan itki ja itki. Kaikki elämäntiet näkyivät pahoina mielessä. Mitä enemmän niissä ajatukset viipyivät, sitä katkerammaksi kävi mieli. Ei mikään työ saanut mieltä vaihtumaan, eikä ollut ketään, kenelle olisi puhunut, joka olisi häntä ymmärtänyt.

Siksi hän nyt lähti niiltään nimiään juosta huurottamaan pappilaan saadakseen siellä tavata rovastia ja rovastinnaa, mutta pappilan rannassa olevat vaatteitten huuhtojaeukot hymyillen kertoivat rovastin juuri vasta ikään lähteneen Jahtirannalle päin.

Kaisan silmät pyöristyivät ja hän puolihätäisesti huudahti: "Mitä tietä se meni? En huomannut tullessani."

"Sitä tavallista tietä," kuului akkajoukosta ääni ja kaikkien kasvoissa näkyi salainen hymy ja kaikkien silmät olivat terotettuina Kaisan liikkeisiin.

"Voi, voi, että se nyt juuri lähti sinne," sanoi Kaisa ja lähti juoksemaan kotiinsa päin.

Puolimatkaan tultuaan hän seisahdusti, repäsi päähuivinsa päästään ja huusi: "Rovasti hoooi! Huhuuui... Huhuuui!"

Väliin hän aina kuunteli ihan hengittämättä, että korviin ei muuta kuulunut kun sydämen jyskytys. Taas juoksi hän palasen matkaa ja teki samoin, joten hän viimein kulkeutui kotiinsa.

Nyt oli jo ilta. Lapset olivat tehneet jo vuoteen, mutta istuivat kuitenkin akkunan pielessä alakuloisina odottaen äitiä tulevaksi kylästä.

Kaisa kun näki, että rovasti ei ole tullut ja lapsiltaan kuuli, että ei ole käynytäkään, niin sai ihan suonenedon tapaisen kohtauksen. Hän heittäytyi vuoteelle, missä hän väänteli ruumistaan, riuhoi käsillään, repi tukkaansa ja vaatteitaan ja huusi: "Voi minua onnetonta! voi, minua onnettomista onnettominta!"

Lapset ympärillä hätäisinä kyselivät: "Mikä teillä on äiti? Mikä teillä on kipeä? Oi sanokaa, äiti, mikä teillä on kipeä? Me hieromme. Oi, sanokaa, äiti kulta, mikä teillä on?"

Siitä ei Kaisa näkynyt tajuavan mitään, hän eli vaan omaa elämätään. Lasten pyytäminen näytti vaan lisäävän tuskia. Mutta viimein häneltä purskahti voitamatoin itku, mikä pani tärisemään koko ruumiin. Itkettyään pitkän hetken, hän kuitenkin hieman rauhoittui, nousi ylös ja vaistomaisesti kiirehti akkunasta katsomaan eikö sieltä näkyisi rovastia tulevaksi.

Tässä akkunan poskessa Kaisan istuessa, lapset asettuivat vuoteelleen ja nukkuivat. Kaisa siinä yhä vaan tulehtunein kasvoin istui myöhään yöhön. Mutta taivas meni yht'äkkiä paksuun pilveen ja pimensi ilman niin pimeäksi, kun elokuun yönä voi olla. Harvan untuvan näköinen läpinäkymätön synkeys laskeutui ilmasta alas, niin että kaikki metsän puutkin näyttivät luhistuvan maan tasalle sen painon alla. Kaukaa, tuskin huomattavasti, vilahti silloin tällöin salaman valo, mikä muistutti Kaisan mieleen erään papin saarnan mailmanlopusta. Kaisan ruumis rupesi vapisemaan ja ikäänkuin turvaa etsien kytjähti hän lasten viereen vuoteelle, missä väkisten tuskaisina tulivat sanat suuhun: "Voi, minua onnetonta. Oi,

rakas Jumala, että kuolisin tähän. Mutta oi! Rakas Jumala... Annathan anteeksi elämäni pahuuden, jos se on ollut paha... Haagar... Olenko minä Haagar... Rakas Jumala, annathan anteeksi? Voi, voi, kun olen näin onnetoin."

Rupesi aivan todella tuntumaan mailmanlopun lähestyminen, jonka kauhistusta peläten hän peitti kasvonsa käsiin ja kyyristyi kasvoilleen Saimin viereen. Sydän jyskytti ankarasti ja aivot kihisivät, kuin kiehuva vesipata. Nyt kuitenkin rupesi yhtä äkkiä korviin kuulumaan kummallista sipinätä. Kaisa hypähti, silmät kirkastuivat ja hän jäi hetkeksi kuuntelemaan hengittämättä. Tuokion kuunneltuaan kysyi kuiskaten: "Mitä? Metsäänkö? Mitä sinä puhut... Uimaanko? En minä nyt lähde... Rovastiko Hiekkarantaan?..."

Tämän sanottuaan hyppäsi hän ylös ja tulisessa kiireessä alkoi typerähtää sitä ja tätä, syyteli lastensa vaatteita sinne ja tänne ja hätäili: "Oi, oi, kyllä minä lähden, mutta missä nuttuni ja huivini? Oi, sentään, mihin ne ovat tulleet, eihän niitä näy missään. Oi, oi sentään... Etsi sinäkin? Mikä sinun on nimesi? Ka, onhan teitä montakin. Oletteko kaikki sitä rovastin joukkoa, pitääkö se rovasti raamatunselitystä? Pitää kai kun on niin paljon kuulijoita. Mutta kun en löydä nuttuani enkä huiviani, enhän viitsi avokauloin..."

Nyt liian hätiköimisen painosta syöksyi veri päähän, että päätä huimasi ja ei pysynyt pystyssä, vaan täytyi kaatua vuoteelle, missä maailma meni aivan mustaksi silmissä ettei nähnyt mitään. Nyt Kaisan hätäileminen muuttui yhäkin tuskaisemmaksi, hän melkein huusi: "Voi, voi sokeaksiko tulin! Voi, rakas Jumala. Sokeaksiko tulin! Oi, etten näe edes rovastia... Oi, oi, että upposokeaksi. Voi minua onnetointa!"

Pitkän tuokion hätäiltyään Kaisa tunsu ikäänkuin heräävänsä ja silmänsä selviävän näkemään. Silloin hän ihastuneena huudahti: "Oi, että oli toki unta! Pahaa unta... Mitä se kuitenkin merkitsi?... Oi, että kuitenkin oli unta! Samassa Kaisan silmät terottuivat huoneen hämärään seinään. Hän nousi nyt ylös ja siirtyi katsomaan likeltä sitä paikkaa seinässä mihin hänen silmänsä ensin terottuivat ja kummastuen hän sanoi: Elämän taulutko?... Ai, Saimin, Naimin ja Martan taulut ovat puhtaat kuin liina, mutta minun tauluni on likanen, ihan verinen. Oi, Saimi, Naimi ja Martta, nouskaa itsekin katsomaan miten teidän taulunne ovat puhtaat juuri kuin puhtain liina. Mutta voi, voi... minun tauluni on likainen. Ihan se on veressä... Koitan sitä pestä."

Huoneessa oli saaveroinen vettä täynnä. Siitä Kaisa otti kauhalla vettä ja hulautti seinälle, minkä tehtyään alkoi kaksin käsin hutuuttaa sitä märkää seinää ja ihastuneena huudahti: "Puhdistuu toki, oi, puhdistuu toki!" Sen sanottuaan palasi vesisaavin luokse ja kiihkoisesti puhellen rupesi ihan hurjana syyttämään vettä siihen seinälle.

Nyt sitä vettä räiskähti nukkuvain lasten silmille, josta ne rupesivat kiemuroimaan ja unimielissään kätisivät: "Elä elä. Mitä se siinä? Elähän, Naimi, sinä. Elähän..."

Siitä lasten kätinästä ei Kaisa ollut milläänkään, humasi vaan kauhalla vettä siihen seinään, että lattiakin oli jo huleisillaan ja hoki: "Lähtee toki, lähtee toki. Puhdistuu toki. Kas niin, kerta kerralta puhdistuu!"

Saimi se lapsista ensiksi selvisi tajulleen ja alkoi hätäillä: "Äiti, mitä te houraatte? Kuulkaa, äiti, mitä te siinä? Voi, ettehän ole tajullannekaan. Voi, äiti rakas, antakaa minulle se kauha!"

Siitä huolimatta Kaisa vaan syyti, että pohja jo kopusi vesiastiassa. Viimein kuitenkin leimahti seinän luokse ja alkoi kädellään osotellen: "Sinun taulusi, Saimi, on tässä. Katsohan, miten se on puhdas. Sinun, Naimin ja Martan taulut ovat puhtaat. Katsos, kuinka ne ovat puhtaat kuni puhtain liina, mutta minun tauluni tästä nurkasta, tuosta juuri, on vielä likanen, vaan annas kun käyn saippuata, niin kyllä se lähtee, kyllä se puhdistuu viimeinenkin."

Sen sanottuaan viskasi kauhansa vesiastiaan ja mennä huurahti ulos. Mutta ulos tultuaan luuli metsän rinteellä näkevänsä ihmisiä menemässä Hiekkakaarteeseen päin.

Sinne nyt lähti Kaisa juoksemaan ja huusi: "Uimaanko menette? Onko siellä rovasti? Ai, tuollapa sen koirat vielä haukkuvat kaukana. Minäkin tulen uimaan, me kerkiämme rovastin tuloon uida, kun noin kaukaa vielä kuuluu koirien haukunta. Ai, ai, että tulee rovasti. Tulee toki rovasti..."

Hiekkakaarten poskessa oli kivinen niemi mikä kaitasena ja terävänä pisti järveen, jonka nenässä oli syvä likellä. Siitä se Kaisa ennenkin aina paiskautui uimaan ja usein meni samalla umpisokkeloon ja ui veden alaitse Hiekkakaartoon ja siellä kohosi lastensa iloksi aina veden pinnalle. Niinpä nytkin Kaisa juosta tohkasi siihen niemen käreille. Siinä hän opitulla tavallaan rupesi riisumaan vaatteitaan päältä ja heittämään rannan kivele. Mutta samassa alkoi hän melkein huutaen puhella: "No, vaate päälläkö te uitte? Minä olen aina uinut alasti... Niin todellakin, näin yöllä on vesi kylmempi. Katsokaas, kun minä tulen sinne, minä tulen ihan sukkelossa sinne asti."

Lasten silmät olivat kirkastuneet kuullessaan äitinsä ulkona huutelevan ja he kiirehtivät akkunaan katsomaan. Kun he näkivät äitinsä hurjana juoksevan rantaan, niin lähtivät jälkeen ja hätäillen huusivat yhdestä suusta: "Äiti, äiti, elköö menkö uimaan! Kuulkaa, äiti, elköö menkö uimaan. Voi, voi, äiti rakas, ette saa mennä uimaan!"

Kun Saimi oli jo saamaisillaan äitiään kädestä kiinni, niin Kaisa näytti ikäänkuin lapsiaan pakoon kiirehtivän ja ottamalla oikein pitkän laukan syöksyi päistikkaa järveen ja samassa katosi veden pinnan alle, että lapset kuulivat vaan ankaran parskahduksen, jonka perässä vaahtoinen vesi hyrskähti korkealle ilmaan, mutta putosi samassa, josta sitten lähti renkaina laajenevat väreaallot pakenemaan kaikille suunnille ja ne hiljalleen vierien katosivat tyhjyyteen. Parskahduksen kohdalla näkyi vielä muutamia vaahtosoreita, jotka nekin laukeilivat tyhjiksi, että jällelle jäi vaan tyyni, pilvivyön synkistämä vedenpinta.

Lapset nyt hätäisin silmin katselivat ihan hengähtämättä ulapalle, mistä ja milloin näkyisi äiti kohoavaksi veden pinnalle, mutta kun ei alkanut näkyä, niin tuskainen ahdistus rupesi karvastelemaan lasten kurkuissa. Ja kun he eivät muutakaan osanneet tehdä, niin huusivat: "Äiti, hoi, tulkaa pois! Äiti rakas, tulkaa jo pois! Me kuolemme suruun, jos ette tule pois. Voi, voi, kun ette tule pois!"

Pilvinen, synkkä taivas puhkesi nyt satamaan vettä ihan taivaan täydeltä, että yksi kohina täytti ilman. Mutta tästäkin huolimatta lapset vaan katselivat ulapalle ja katkerasti itkien huutelivat: "Äiti, hoi! tulkaa jo pois, tulkaa pois!" Muutakaan he eivät osanneet tehdä.

Kun sateen synnyttämä hämärä peitti kokonaan näkemästä ulapalle niin lapset ottivat venheen rannasta, jolla soutelivat järven pintaa sinne ja tänne, yhä vaan huudellen: "Äiti, hoi, äiti hoi!" Kun ei sekään auttanut, tulivat maalle ja kyyristyivät niemen käreille ison kiven viereen, missä vielä monta tuntia märkinä väristen huusivat äitiään tulevaksi. Mutta viimein, kun alkoi päivä valjeta, lähtivät jälekkäin juosta retostamaan pappilaan, millä matkallaan myötään valittivat: "Voi meidän äitiä, voi meidän äitiä. Voi, voi, meidän äitiä!"

Pappilan keittiössä oli piika päässyt vasta ylös ja rapisteli unen töhmeröisiä silmiään panna tuhertaessaan kenkiä jalkaansa, kun Kaisan lapset, Saimi eellimäisenä, hiipivät sisään ja vettä juoksevat hameen helmat löpsähtelivät paljaisiin nilkkoihin.

Vieraitten tulemisesta piiankin silmät hieman kirkastuivat kun näki vielä lasten silmät olevan niin itkeneen ja itkevän näköisiä. Luuli sitä surua kuitenkin sateen synnyttämäksi, jonka tiesi häviävän kun pääsivät lämpimään kyökkiin. Senpätähden hän puoleksi kylmästi ja haukotellen kysyi: "Mikäs teitä nyt ajaa jälestä, kun näin aikaseen tuommoisella ilmalla olette liikkeellä? Sataa, että yksi jyrinä on kuulunut koko aamupuolen yötä."

Saimi puristi nyt käsillään rintaansa, että myötäänsä tunkeutuvalta itkulta voisi parahtamatta sanoa sanansa ja ponnistaen kaikki voimansa kokoon sanoi: "Äiti meni järveen."

Silloin Naimi ja Martta parahtivat kohti kurkkuaan itkemään ja siksipä ei Saimikaan voinut enempi pidättää itseään, vaan parahti vieläkin kovemmin, kun toiset ja itkun seasta sanoi: "Eikä tule pois, vaikka olemme koko yön huutaneet."

"Järveen! Herra Jumala. Järveenkö Kaisa meni? Miten ja mistä se meni, venheestäkö?" hätiköi piika silmät pyöreinä ja hyppäsi seisaalleen, vaikka toisessa jalassa oli vasta kenkä ja toisessa sukka ja toppuroi sitä ja tätä.

"Se juoksi rantaan ja siitä meidän kiviniemeltä pauskautui järveen, jonka perästä emme ole nähneet", sai Saimi sanotuksi ja itku muuttui yhäkin voittamattommaksi.

"Järveen! Herra Jumala hyvästi siunatkoon", jatkoi piika. "Järveen! Mielenhäiriössä kai? ei suinkaan muuten. Herrainen kuitenkin. Sitä se rovasin on pelännytkin, että kunnian kukko ei laula siitä ihmisestä. Niinpään kävikin. No herra ihme kuitenkin... Rovasti ja kaikki herrasväki vielä nukkuu, kenelle siitä nyt sanoisi. Voi, voi sentään... No elkööhän lapsirukat nyt niin kovin itkekö, ihanhan sydämämme halkeavat. Eihän se sillä tule takaisin... Minä kuitenkin menen sanomaan rovastille."

Sen sanottuaan lähti piika enemmän juosten kun käyden mennä kopeltamaan porstuan ja salin poikki rovastin kamaria kohti, toisessa jalassa koppasi kovakantainen kenkä, toisessa sipsutti vaan sukka.

Rovasti oli vasta päässyt rykimästä ja kuunteli sateen synnyttämää jyrinätä, joka tuntui kuuluvan aivan joka puolelta. Mutta kun se oli vaan sateen synnyttämä jyrinä, niin eihän se mitään outoa ollut. Senpä tähden aikoikin painautua nukkumaan, ehkäpä yskäkin antaa taas hetken rauhan. Piian hätäisesti nilkuttavat, lähenevät askeleet kun kuuluivat korviin, vaikuttivat kuitenkin virkistytävästi ja hän käänsi jo päänsä valmiiksi näkemään tulijaa. Ja kovin pöllähtivät pyöreiksi silmät, kun oven tavallista kiireimmin auettua ilmestyi ovelle piian hätäinen muoto, jossa vesiharmaat silmät seisoivat

renkaisillaan, että valkuaiset näkyivät aivan eheinä kiehkuroina ympäri terästen ja samalla alkoi hätiköidä: "On tapahtunut kumma. Ette usko rovasti minkälainen tapaus on tapahtunut tänä yönä!"

"Mikä? Sano heti!", sanoi rovasti hieman kiukkuisena ja nosti päänsä ylemmäksi kuulemaan paremmin.

"Kun Jahtirannan Kaisa on mennyt järveen tänä yönä. Mielenhäiriössä kai raukka."

"No tuo hupsu höperö, meni tuo nyt mihin meni", sanoi rovasti ärtyisesti ja painoi päänsä vuoteeseen sekä murisi: "Sellaisen sanoman kanssa tullaan ihmisiä säikyttelemään yösydämmellä. Luulin, että rengit ovat oriin hukuttaneet, kuten ne viikolla yrittivät tehdäkin sitä uittaessaan."

"Nuo lapset kun itkevät ja parkuvat äitinsä surkeutta, niin tuln sanomaan, kun muillekaan en osannut sanoa. Eikähän nyt ole enää yö, kellohan on kohta kuusi", sanoi piika tyrmistyneenä peräytyessään ja ovea kiinni vetäessään. Mutta ovenraosta sen juuri kiinni tullessa kuului piian korviin rovastin rauhallisempi sana: "Vie mammalle kahvia ja herätä niitä lapsia hyvittelemään."

Nyt piika sai uutta kiirettä, hän kenkäpuolella juosta kimputti samoja jälkiään kyökkiin, mistä lasten katkeramielinen itkun tuhkuminen kuului vastaan. Hän toimitti tulen hellaan, ennenkuin maltoi toiseen jalkaansa panna kenkää ja tulta laittaessaan hyvitteli lapsia: "Heittäkäähän nyt itkunne. Ei se tule sillä takasin, kyllä se Jumala sentään pitää teistä huolen. Isätöin, äiditöin orpo kuin taivaan lintu olen minäkin, vaan aikaanpa häntä on tultu, kunhan tässä rovastinnalle saamme kahvia, että saamme sen jalkeille niin kyllä se keksii teille ensimmäisen avun. On onni, että olette ennestään jo rovastinnan ystävyydessä. Siinä äidissä onkin monelle turvattomalle äiti. Olkaa nyt vaan huoletta ja peskää silmänne, että rovastinna ei teitä säikähdä. Tässä vettä ja tässä naulassa pyyhkeitä."

Lapset, Saimi ensiksi, pesivät kasvonsa piian laittamasta vesivadista ja pyyhittyään ne, istuivat kyökin loukkoon lattialle ja kytistyivät likomärkine vaatteineen kylki kylkeen kiinni siihen loukkoon istumaan. Siinä istuessa aina väliin rinnoissa puhkesi voimakkaita nikon tapaisia nykäyksiä, jotka panivat aina pienet ruumiit kokonaan vapisemaan, kurkkuihinkin palasi aina karvas pala ja silmäin nurkkiin kihosivat kyneleet. Mutta kun kuulivat piian puhuvan rovastinnan säikähtämisestä, niin koittivat kaikin voiminsa estää itkuksi puhkeamista. Kurkuissaan tuntuja karvaita paloja koittivat painaa nieleksimällä alas.

Nyt tuli kyökkiin Oravakankaan Heta ja rapisteli päähuivistaan vettä ja ihmetteli sitä veden tuloa eikä huomannutkaan lapsia loukossa ennenkun rupesi panemaan huiviaan valumaan lasten pään päällä olevaan naulaan. Silloin hän oudostuen virkkoi: "No mitä! Jahtirannan Saimi, Naimi ja Marttako täällä?"

"Mutta tiedättekö, mitä siellä on tapahtunut?" kerittäytyi piika sanomaan.

"No, herra Jumala, mitä?"

"Sitä että Kaisa on tänä yönä mennyt järveen, luultavasti mielenhäiriössä."

Heta löi käsiään yhteen ja sanoi: "Kun tuo ajatus jysähti rinnassani kun näin nuo lapset tuossa. Vai järveen... Niinpään kävi kun viikolla aavistinkin."

"Sitähän rovastinnakin on aavistanut jo toista viikkoa."

"Minä näin", jatkoi Heta, "jo toissa päivänä, että tuosta ei kunnian kukko laula kun se Kaisa vaan itki ja itki eikä antautunut mitään puhumaan, vaikka kuinka koitin kierrätellä, ei kun itki ja itki. Minä kysyin häneltä sitäkin, että onko sinulla ollut sulhanen, joka on heittänyt ja silloin kyllä purskahti voimakkaampi itku, vaan ei ruvennut sanomaan onko sitä ollut ja kuka se on ollut. Sen hän monen tingan perästä sanoi, että rovastia hänellä on ikävä. Kävi oikein säälikseni, kun se vaan itki ja itki niin katkerasti, että jokahinen jäsen meni mukaan."

"Mutta mikä hänelle kuitenkin lienee tullut että se on ruvennut suremaan", sanoi piika kummastellen ja kädet menivät itsestään ristiin.

Heta otti taskustaan nuuskarasiansa, pisti siitä kumpaseenkin sierameensa ja sitä tehdessään sanoi: "Kyllähän sitä mieli tekee uskoa, että Kaisalla on ollut sulhanen, lienee sitten likellä tai kaukana, joka on sen pettänyt. Olen melkein varma, että Kaisa ei ole viime aikoina ollut terveessä tilassa ja siinä on se surun syy."

"Sitähän minäkin. Kun Kaisa on ollut meidän täällä ollessa ihan ilonen kuin käki metsässä ja vihanta kuin kesän heinä, niin nyt viime aikoina se kasvojen väri niin yhtäkkiä muuttui ja silmien ympärille ilmestyi semmoiset tummat kiehkurat ikäänkuin kuollut veri olisi silmien ympärillä."

"Sepä se. Siitäpä sitä minäkin päättelin, että vika on myllyssä. Nepä merkit juuri eivät ole ennenkään

pettäneet", vakuutti yhä Heta ja pyyhki nuuskan törkyä nenänsä alta.

"Voi, Kaisa parka. Kukahan onnetoin se mies on ollut mikä Kaisan saattoi sille riekenelle. Kaisa on ollut niin herttainen. Rovastinnakin on siitä niin paljon pitänyt. Mutta millähän äänellä se nyt panee kun kuulee tuon tapauksen."

"Luulen, että saadaan siitä miehestä tieto, kyllä se tehty tiedoksi tulee." Sitten hän otti uudelleen nuuskarasiansa ja ikäänkun siitä voimaa saadakseen pisti sitä hyppysillään pitkään, alaspäin riippuvaan nenäänsä ja kurautti oikein hartia voimasta. Sitten otti taas taskustaan nenäliinansa ja sillä pyyhki melkein ylähuulen tasalle riippuvan nenänsä alta liiat roskat pois ja alkoi Saimilta kyselemään:

"Onko teillä tänä kesänä käynyt paljon vieraita?"

"Ei ole käynyt enempää kuin ennenkään."

"Onkos Väyrylän kylän tytöt käyneet usein teillä?"

"Eivät ole käyneet."

"Ovatkos Väyrylän Risto ja Joeli käyneet teillä?"

"En minä muista nähneeni."

"Ketäs muita mies vieraita on käynyt?"

"En minä muista muita kun rovastin."

"Mitä se rovasti teillä teki?"

"Mitäpä hän teki, istui."

"Istuiko äitisi rovastin sylissä?"

Nyt Saimi punastui, eikä puhunut mitään, painoi vaan päänsä alas. Mutta Heta yhä pyyteli:

"Sanohan pois, eihän siinä mitään paha ole, sanohan pois. Todellakin, istuiko äitisi rovastin sylissä?" Saimi painoi päänsä vieläkin alemmaksi ja tuskin kuuluvasti kuiskasi: "Istui."

Nyt Heta iski silmää piialle ja sanoi semmoisella tavalla, ettei Saimi siitä ymmärtäisi mitään: "Mutta mitähän, jos se olisi totta" —

"Sekö tuommonen puhe. Ei, ei, ei, tuhannen kertaa, ei!" sanoi piika kauhistuen ja punoi pyöreätä, mustatukkaista päätänsä, että ei tahtonut kahvin laskemisesta rovastinnalle vietävään kuppiin tulla tolkkua.

Nyt kahvia viedessään rovastinnalle piika ilmoitti tapahtuman ja rovastinna ei joutanutkaan kahviaan juomaan, vaan lähti tulla petkeltämään kyökkiin ja nähdessään Kaisan lapset loukossa huudahti: "Hukkunutko äitinne! Ja mitä kummaa. Oletteko tekin olleet hukumassa, kun olette ihan märkinä kuin järvestä nostetut, vai mitä?"

"Raukat! Tuommoisessa valosäteessä koko pitkän pituisen yön rannalla värisseet ja huutaneet äitiään tulevaksi pois ja sitten vielä tulleet tänne halki semmoisen sateen, kun nyt on ollut, niin eipä kumma, jos ovat märät. Ihan juoksi vesi jokahisesta vaatteiden niemekkeestä, kun tulivat tänne keittiöön."

"No Herra Jumala sentään..." sanoi rovastinna. "Ja etteivät kuitenkaan kaikki menneet, kun Makkosen lampaan karitsat emänsä jälessä Hiltulan kaivoon. Hyttynen, hyvänen aika kuitenkin... No tulkaahan minun jälessäni niin katselen kuivaa päällenne, se on ensimmäinen asia." Sen sanottuaan lähti rovastinna kamariinsa ja lapset märkine vaatteineen sliippasivat perässä. Pikku hetken perästä lapset palasivatkin kuivissa vaatteissa kyökkiin, missä saivat paksut voileivät käsiinsä. Mutta nyt rupesi kuulumaan liikettä ja hälinää kaikkialla ja kohta nähtiin miesjoukko, rakennusmiehiä ja kaksi renkiä keksien, sauvomien ja mikä minkin saikaran kanssa menevän rantaan, mistä kohta lähti kolmihankainen miesvenhe mennä tohkasemaan Jahtirannalle päin. Rovastinna keittiön akkunasta pitäin luki montako siinä venheessä oli ja sanoi: "Seitsemän miestä. Ne lähtivät haraamaan sitä hukkunutta... Mutta voi tokiisa sitä Kaisa parkaa... On selittämätöntä miten Kaisa joutui niin onnettomaan mielentilaan."

"Heta luulee olleen Kaisalla sulhasen, joka on pettänyt", sanoi piika ja vilkasi Hetaa silmiin.

"Niinkö todellakin luulette?"

"Niin luulen ja uskon", sanoi Heta umpimielisesti ja rupesi taas taskustaan nuuskarasiansa

kaivamaan esiin.

"Mutta todellakin. Kuka ja missä sellainen katala on, joka Kaisan saattoi tuolle jälelle... Voi maailmaa pahennusten tähden."

"Se itse tietää paremmin, kun me, kuka ja missä on syyllinen Kaisan onnettomaan kohtaloon, se itse tietää mitä hän on tehnyt." Tämän sanoi Heta sellaisella tavalla, josta kuului, että hän tietää kuka se on, vaan ei tahdo sanoa.

"Voi kuitenkin sellaista ihmistä," huokasi rovastinna. "Parempi olisi, että myllynkivi sidottaisiin hänen kaulaansa ja hän heitettäisiin meren syvyyteen."

Näitä sanoja rovastinnan sanoessa tuli rovasti kyökkiin ja sanoi. "No jopa ne nyt lapset ovat saaneet kuivaa päälleen." Sen sanottuaan meni hän pieneen saliin, mutta salaisesti vilkuili mennessään Hetaan ja rovastinnaan, kun kuuli olevan puheen Kaisan kohtalosta.

Rovastinna ei rovastin käynnistä ollut tietäkseenkään, istui vaan kyökin tuolilla kätet ristissä rinnoilla ja oli haikeamielisen näköinen. Hän odotteli josko Heta alottaisi puhetta, että saattaisi uudelleen viedä puhetta siihen kysymykseen, kuka on syyllinen Kaisan kohtaloon. Vaan kun näki Hetan olevan niin umpimielisellä tuulella, niin itsekseen vaan sanoi: "Voi, voi, Kaisa parkaa!" Sen sanottuaan kääntyi Kaisan lapsiin, jotka olivat jo saaneet voileipänsä syödyksi ja kysyi: "Söisittekö vielä toiset voileivät, vai mitä? Kyllähän teillä varmaan on nälkä, milloin lienettekään syöneet?"

Lapset eivät virkkaneet mitään, allapäin vaan kainoina istuivat kyökin nurkassa ja Saimin silmien nurkissa kiilsi kirkkaat kyneleet. Kun lapset eivät rovastinnan puheeseen vastanneet mitään niin rovastinna sanoi piialle: "Teeppäs, Kerttu, vielä voileivät näille lapsille. Aamiaisen aikana saavat sitten keittoa."

Sen sanottuaan rovastinna poistui pieneen saliin, johon näki rovastin menevän. Mennessään vielä haikeamielisesti huokaisten sanoi: "Voi, voi, Kaisa parkaa!"

6 LUKU.

Miehet olivat Kaisaa haranneet koko päivän, mutta eivät löytäneet. Kaisa kun paiskautui järveen, niin oli hänelle näkyvinään etempää ne toiset uimamiehet, joita hän sukkelossa uiden koetti tavoittaa. Mutta ulapalla, ei sataakaan askelta rannasta, oli selkäsyvän rinne, missä kävi Haapajärveen tuleva Liekojärvestä laskeva pyörrevirta, jossa aina vesi on kylmempi, kun tyyni vetisillä paikoilla. Kaisa tähän virtaan jouduttuaan tönkistyi aivan kuni sidottu ettei voinut yhtään jäsentään liikuttaa. Virta vastasi nyt vaatteisiin ja kuljetti omia teitään ja pyöritellen miten milloinkin vei Haapajärven syvimpään syvyyteen, jossa se yhäkin hiljalleen pyörien vajosi pohjaan ja jäi suulleen makaamaan kätet levällään ja jalat suorina kuin puikot.

Tähän syvyyteen eivät miesten haraköydet yltäneet, joten Kaisa jäi sinne ja miehet rupesivat luulemaan, että Kaisa ei olekaan Haapajärvestä, vaan yön hämärässä on opitulla tavalla uinut umpisukkelossa, lapsiaan eksyttäkseen, johonkin niemen kainaloon, jossa on noussut maalle, mennyt sitä tietään metsään ja hirttänyt itsensä, tai muuten lopettanut. Tämän ajatuksen kertoo nyt mukana ollut pappilan renki Esko rovastille sellaisella varmuudella, että siinä ei ollut epäilemistä. Sen kuultuaan rovasti sanoi: "Se on nimismiehen asia haalia kylän väki kokoon ja etsiä metsistä. Me kyllä olemme osaltamme hakeneet."

Rovastinnakin myönsi siihen: "Me kyllä puolestamme olemme tehneet, mitä olemme voineet. Mutta voi, voi, sentään sitä Kaisa parkaa... No surmaa ei ole nimetöintä. Kunhan olemme hänelle tehneet mitä olemme voineet, sekä eläessä, että vielä kuoltuaankin."

Sen sanottuaan rovastinna näpisti suunsa visuun kiinni ja tyytyväisyyden valo näkyi pyöreämuotoisissa lihavissa kasvoissa.

Mutta rovastin silmät ne vilkkuivat levottomina istuessa kamarinsa keinutuolilla. Sitä hän ei kuitenkaan millään liikkeellä ilmaissut, että hän oli vähääkään rauhatoin. Hänen kasvoissaan olikin niin paksu, karkea, harmaa nahka kun juuri sitä varten laitettu, että sen alle voi kätkeä suurimmatkin mielenmuutteet.

Rovasti näki rovastinnan olevan viattomassa tyytymyksessä, mutta kuitenkin ajattelevan Kaisaa.

Viedäkseen rovastinnan ajatuksia siitä pois hän sanoi: "Kahden viikon perästä meillä on piispantutkinto."

"Niin todellakin." sanoi rovastinna, ikäänkuin herättyään. "Olipa onni ettei tuo Kaisan häsäkkä sattunut silloin. Todellakin, silloin sitä on häsäkkätä. Sinäkin Hermannin silloin vihitään Jänislahden rovastiksi, täytyy tehdä kallis virkavala. Mutta sehän ei ole vaikea, kun vaan on uskollinen tehtävälleen... Voi, voi, kun sitä on todellakin tämä elämä yhtä hyörintä ja pyörintä vaan. Kun nyt taas pääsisi siitä piispantutkinto ajasta sivu, niin saisihan ehkä hengähtää... No Jumalan avulla voitamme kaikki."

Nyt oli rovastinnan mieli uronnut Kaisan muistoista kokonaan ja ajatteli vaan miten selvitään piispantutkinnossa ja mitä ja mitä laitoksia tulemme tarvitsemaan, jotka ovat hänen huolestettavansa. Seuraavana yönä unissaan näki rovastinna Jahtirannan Kaisan puhtaissa morsiuspukimissa tulevan vihkimähuoneeseen ja oli odottavinaan sulhasta tulevaksi ja rovastia vihkimään. Siihen hän heräsi ja mieleen tuli herätessä ne eilisen aamuset Oravankankaan Hetan umpimieliset sanat jonkun syyllisyydestä Kaisan kohtaloon. Hän tunsu painuvan mielensä pahaksi, minkä pakottamana kysyi piika Kertulta aamukahvia tuodessa: "Tokko sinäkään sait selvää eilen aamulla Hetan umpimielisyydestä? Ketä hän luulee syylliseksi Kaisan kohtaloon?"

"Kyllä minä tiesin Hetan mielen, vaan en minä kuitenkaan tahdo sanoa."

"No Jumalan tähden, sano toki!"

"Heta pitää totena sen tuonosuon juorun, minkä tekin tiedätte."

"Ettäkö rovasti!"

"Niin juuri."

Tämän kuullessa rovastinnalta yritti kahvikupit pudota käsistä lattiaan, kasvot menivät melkein mustiksi ja silmät rävähtämättöminä tuijottivat, vaikka ne eivät katsoneet mihinkään esineeseen. Pitkän tuokion perästä vapisten kysyi: "Mitäs sinä luulet?"

"En minä usko. Minä sanoin eilen aamulla Hetallekin ihan kuivia sanoja."

Rovastinnan kasvot rupesivat sulamaan ja rupesi jotakin sanomaan Kertulle, mutta hän ei tahtonut kuunnella, lähti vaan kyökkiinsä pieni tarjotin toisella kämmenellä ja toisella aukoi ja lukitsi matkallaan olevia ovia. Ajatteli vaan, että sopikoot sotkunsu, ei se liikuta häntä.

Rovastinnan mieli jäi nyt kiinni kahteen kysymykseen. Hetan sanoista hän eilen aamulla kuuli varmuuden. Rovastista ei voinut uskoa sellaista. Mutta ei hän kuitenkaan saanut Hetan sanoja mielestään pois. Väkiusten painui mieli raskaaksi. Sitä mielensä painoa ei rovastinna ilmoittanut rovastille, vaan piti oman salaisuutenaan ja taisteli itseksu. Mutta tulevalla viikolla rupesi kulkemaan rovastinnan luona akkoja, joilla kaikilla oli se sama asia, puhua kuulemiaan rovastin ja Kaisan väleistä. Nyt rovastinna tunsu loppuvan voimansa taistella niitä juoruja vastaan, joten eräänä iltapäivänä tunsu ikäänkuin voittamattoman voiman itseään pakottavan tästä sanomaan rovastille. Nyt rovastinna oikein kevein jaloin meni rovastin luo ja sanoi kuulemansa, oikein tarkastaen rovastin silmiä näkyisikö niissä mitään merkkiä. Rovasti oli iloinnut siitä, että Kaisa oli hukkunut, eikä siis ollut kenenkään kyseltävänä ja tiuskaten hän nyt sanoi: "Oletko sinäkin tulemassa hulluksi, vaiko jo lienet, kun sellaisia kuuntelet ja vielä tulet minulle kertomaan. Koko tuo juoru on vaan keksitty kostoksi siitä kun minä tämän pappilan sain synnissä määrätysiksi suurennettavaksi puolta suuremmaksi. Mutta sillä eivät pitkälle pääse, kyllä päätös paikaltaan puree."

"Totta tosiansa. Siitähän se onkin kotosin," sanoi rovastinna ihastuneena. "Nyt minä en kuule enää moisia puhujia. No, ne keksivät nuo pahat ihmiset. Mutta tyhjä säkki ei pysy seisallaan. Kuiva rikka pian putoaa hännästä."

Nyt rovastinna tunsu ymmärtävänsä seurakunnan pahuuden ja miten ihmiset voivat laitella vaikka minkälaisia juttuja ainoastaan sentähden, että pappila suurennetaan puolta suuremmaksi, joka on aivan tarpeen vaatima, että pojatkin saavat omat huoneet.

Tämän kostoksi aikoi nyt rovastinna jättää Kaisan lapsistakin huolenpidon vaivashoidon huoleksi. Siitäpähän näkevät, ketä ovat pistäneet. Tämän sanottuaan rovastinna tunsu ikäänkun taakan pudonneen hartioiltaan ja vielä keveämmin jaloin kävellä tölkkäsi rovastin kamarista salin poikki ulos ja ikäänkun elämänsä tärkeimmistä huolista päässeenä istahti asuinrakennuksensa korkeilla portaille olevalle häkkitaustaiselle penkille nauttimaan kesäillan viileydestä. Samalla päätteli, että huomenaamuna hän käy vaivashoidon esimiehelle sanomassa, että korjaavat nuo Kaisan lapset pois. Pankoot orsille tai parsille, siitäpähän todellakin näkevät, ketä ovat pistäneet moiset juorujen levittäjät.

Kaisan lapset olivat komennettu asumaan työväen pirtissä ja olivat ne nyt asettuneet akkunaan katsomaan työmiesten kotiin tuloa ja näkivät rovastinnan yksinään istuvan rakennuksen portaalla. Sen nähtyään lähtivät ihan kuni kilpaa juoksemaan sinne ja rovastinnan luokse tultua Saimi otti rovastinnan helmasta hänen lihavan, lyhytsormisen kätensä ja puristi sen käsiensä väliin ja nojaten rovastinnan polveen, melkein syliin kumartuen sanoi: "mamma mamma." Toiset lapset Saimin käytöksestä saivat rohkeutta, että kiipesivät sohvalle ja istuivat rovastinnan viereen, missä iloisesti katsellen rovastinnan silmiin, nojasivat itsensä häntä vasten. Rovastinna ei ollut tästä tietääkseenkään. Istui vaan selkä kenossa vaaleaksi maalatulla häkkitaustaisella sohvallaan ja aikoi pysyä tyylinä lapsille. Mutta Saimi itse tietämättään minkätähden hän *niin* teki puristi yhä rovastinnan kättä ja kun ei osannut muutakaan sanoa niin kertoi yhäkin sitä talon lapsilta kuulemaansa lausetta: "mamma, mamma."

Ne toistakymmen vuotiaan tytön suusta kuuluvat, lapsellista turvallisuutta ilmaisevat sanat kuitenkin kulkivat läpi rovastinnan olennon, niin että ikäänkuin väkisten tulvahtivat rovastinnan pyöreille kasvoille polttelevat kynelet. Pyhkäistyään ne pois, otti hän kätensä Saimin käsistä irti ja silitti hänen kellahtavatukkaista päätänsä ja sanoi: "Menkää nyt keittiöön. Kerttu antaa illallista. Kiittäkää Kerttua ja menkää hyvinä lapsina pirttiin vuoteellenne nukkumaan ja siunatkaa itsenne." Sen kuultuaan lapset kilvan lähtemään, mutta Saimi vielä pyörähti ympäri ja iloisesti katsoen rovastinnan silmiin sanoi: "Luemme me Isämeidänkin."

"Lukekaa, lukekaa", sanoi rovastinna hymyillen. Tämän kuultuaan lapset juoksivat keittiöön. Mutta rovastinna jäi kummeksien miettimään kuka heille on Isämeidän opettanut — eihän Kaisavainaan sanottu osanneen lukea vähääkään... Kukapas muut kun rovasti se on opettanut siellä Jahtirannalla käydessään... Ai kuinka soma on lasten ja imeväisten suusta kuulla tuollaiset sanat... Niin. Kukapas muut kun rovasti se on Isämeidän noille lapsille opettanut ja eipä ole sana kivistöön eikä pisteleviin orjantappuroihin langennut. Ei. Nyt ilmestyivät uudet kynelet rovastinnan kasvoille, joita kirkkaan valkoisella nenäliinallaan pyyhkiessään itsekseen sanoi: "Voi kun olin paha, kun noin puhtaat lasten sydämmet uhrasin koston uhriksi... Hyvä Jumala, anna anteeksi pahuuteni ennen tuon auringon laskua... Niin. Anna anteeksi, eläkä näitä soimaa".

Rovastinna aikoi nyt oikein nauttimalla nauttia siitä harvinaisen kauniista kesäillasta. Mailleen painuva aurinko juuri parhaillaan punasi rauhallisina lepäileviä pilviä ja siinä hohteessa kaikki kesän kasvit, metsien puut ja huoneitten nurkat ja katotkin näyttivät olevan ilman punertavaan silkkiin pukeutuneita. Mutta samassa alkoi salista kuulua rovastin epämääräiset askeleet, mistä hän yskien ja kakistellen tulla väjähti portaille ja istua kajahti toisella puolen käytävästä olevalle istuimelle ja nojasi hänkin itsensä istuimen häkkikaiteista taustaa vasten. Siinä hän alkoi puhella käkätellä pelloista, kesäkynnöistä, niityn aidoista, haravista, viikatevarsista ja suovain pielistä. Ne rovastin hajanaiset ja tehdyiltä maistuvat tarinat rupesivat rovastinnasta tuntumaan väsyttäviltä ja hän ajatteli lähteä ruokasaliin Kertun avuksi illallista laittamaan ja muutenkin tuntui olevan sinne salainen veto, kun sieltä kuului kaikkien lasten iloinen hälinä ja väliin aina Kertun komentavat äänet. Mutta samassa sieltä ruokasalista päin tulla vilkasi Aili, joka nähtyään rovastinnan siinä istumassa, suoraa päätä juosten syöksähti rovastinnan syliin ja kasvoja suudellen sanoi: "mamma, mamma".

Silloin rovastinna kiepasi Ailin rintojaan vasten ja suudellen sanoi: "Sinä minun Ailini, minun kultainen Ailini, sinä illan perhonen elät vielä. Se onnetoin Kaisa pelasti sinut, sinä illan kultasiipinen perhonen. Mitä tekisinkään Kaisa parallelle, jos olisi tässä." Mutta sen kuultua rovastin pitkät silmäripset rupesivat luikkamaan tavallista tiheämpään ja kuului halveksiva murahdus: "Hymm."

Tämän ei rovastinna antanut häiritä iloaan, vaan hän nousi seisalleen ja ilossaan kiemuroivaa Ailia sylissään kantaen lähti melkein puoleksi juosten mennä hynttyyttämään ruokasaliin.

Nyt oli rovastinnan mielestä kokonaan hävinnyt ajatus Kaisan lasten toimittamisesta vaivashoitoon. Jahtirannan torpan asukkaaksi ja torpan aituuksen vartijaksi toimitti hän erään lapsettoman pariskunnan, joitten hoitoon rovastinna toimitti Kaisan lapset ja kolmantena päivänä jo lupasi pitää niitten ruuasta huolen. Eikäpä rovastinnan lupaukset olleetkaan turhia, sillä usein nähtiin rovastinnan valkean venheen lähestyvän Jahtirannan torpan rantaa, mihin Kaisan lapset käsiään räpyttäen ja ilosta huutaen juoksivat vastaan, mutta ei useinkaan niin puhdaskasvoisina, kuin Kaisan eläessä. Useinpa rovastinna pakottikin Kaisan lapset pesemään kasvonsa ja kätensä ja kampaamaan tukkansa ennenkun saivat tulla antamaan kättä ja ottamaan niitä tuomisina, mitä rovastinnan soutajamuija korissaan kantoi rannasta taloon.

Tämä Jahtirannan torppa tuli nyt yhä edelleen rovastinnan mieluisimmaksi käymäpaikaksi, sillä siellä ei tarvinnut koskaan kuulla niitä hävyttömiä puheita, mitä muu maailma tuntui olevan täynnä rovastin ja Kaisavainaan väleistä, mitkä jutut yhdessä Kaisan kuoleman sanoman kanssa levisivät ympäri Jänislahden seurakuntaa, missä kierrettyään ne tarinat kymmenin kerroin lisäytyneinä palasivat takasin. Ja turhaan niitä kuullessaan rovastinna huokaili: "Voi maailmaa pahennusten tähden." Turhaan hän vihasi seurakuntalaisia niitten juorujen takia, sillä kertojat siitä vaan innostuivat niitä varsin

tuomaan rovastinnan tietoon kun kuulivat sen harmittelevan.

Rovastinnalle niitä kuitenkin kerrottiin siinä ajatuksessa, että hän kertoisi rovastille. Tämän tiesi rovastinna ja sentähden tuntui se hänestä vieläkin pahemmalta kun ei kuitenkaan voinut rovastista uskoa sitä, mitä hänen täytyi kuulla, eikä voinut kertoa rovastille.

Rovasti ei siitä kuitenkaan sillä päässyt, että rovastinna ei kertonut kuulemiaan. Jokahisen Jänislahden naisen kasvoissa näkyi syvä inho nähdessään rovastia. Eikä yhdenkään miehen kasvot pysyneet vapaina nähdessä rovastia, vaan toisten kasvoissa näkyi katkera, tulinen viha ja toisten kasvoista pureva iva, mikä pukeutui raakoihin sanoihin, missä ikänä tilaisuus vaan salli.

Tästä kaikesta ei rovasti ollut tietävinään. Paksuja huuliaan nipistellen vaan ylpeästi hymyili ja itseksään punoi, että tulkaahan piispantutkintoon, kyllä silloin tulette tuulen tuntemaan, taivahan tajuamahan.

Nyt oli lauantai ja tänä päivänä oli huomiseen rippikirkkoon kirjoitettu nuorta kansaa enemmän kuin harvoinkaan muulloin. Tämän nuoren kansan öisiä liikkeitä tahtoi nyt pitää rovasti silmällä, että oikein silminnäkijänä voipi tulevan pyhän aikana sanoa piispalle, kun tulee kysymys seurakunnan henkisestä tilasta. Sentähden ei rovasti tänä iltana asettunut ollenkaan yöteloilleen, vaan odotti maatapanoaikaa, jolloin hän aikoi lähteä tarkasteluretkelleen. Ja niinpä hän, kun syyskuun ilta oli pimennyt pimeimmilleen, pani koppahattunsa päähänsä, otti kepin käteensä ja lähti ulkokausteelle kävelemään. Mutta rovastinna, kun tiesi seurakuntalaisten vihan, niin ei päästänyt yksinään, vaan lähti kumppaniksi ja paikalla ulos tultua kiersi lihavan kätensä rovastin pitkään, luiseen käsivarteen. Samassa kulki nyt kaksi nuorta miestä sivu, taluttaen saman ikäistä naista keskessään, joka keveästi nauraa rehlettelä miesten puheitten melkein tyhmille sukkeluuksille. Toinen miehistä tirkisti rovastia silmiin ja ivallisesti sanoi: "Lintu Hermannin"... Hänkin on vielä ylhäällä ja tyttöä vetää siivestä... Vetää kun mies. Näetkö Kalle tuota?"

"Näen", sanoi kysytty, "vaan eipä ole enää Jahtirannan Kaisa kynkässä."

Sitten seurasi sarja paksuja sukkeluuksia miesten kesken. Kaikelle sille nauraa keklotteli nainen heidän keskessään kävellessä imelänä, kuin sokeroitu maitorieska ja tyytyväisenä kuulemaansa nautintoon. Näitä sukkeluuksia ladeltiin naisen yhä nauraessa niin kauan kun luultiin niitten kuuluvan pappilan herrasväen korviin.

Mutta näitten äänien johdosta saapui joukko toisia nuoria miehiä ja naisia, mitkä yhtyivät nyt yhdeksi joukoksi ja veivät puheet yhäkin ruokottomammiksi, missä rovastin ja Kaisan välit olivat ikäänkuin sitovana pohjana. Miehillä se lisäsi vaan intoa, kun naiset yhteen ääneen sydämmensä pohjasta ja kohti kurkkuaan nauraa kotkottivat. Tätä lystiä pidettiin ikäänkuin rovastin luvalla hänen kunniaksensa. Minkäänlaiset sanat eivät tuntuneet olevan hävettävää, vaikka tiesivät olevan rovastin ja rovastinnan kuulemassa.

Rovasti ja rovastinna eivät olleet tätä kuulevinaan, vaan ihan kun tukituin korvin käsikynkässä kävelivät nurmista pengertä joen rantaan kohti. Menivät kahdesti pappilan ohi kulkevasta tiestä yli, menivät aina niin kauas, missä noin parin sadan askeleen päässä näistä teistä leveä, tyyni joki katkasi korkean, vaaleamultaisen kangasselänten, jossa tuuheat monihaaraiset tervasmännyn seisoivat joen törmän korkealla töyräällä. Tähän kuului nyt läpi tyynen pilviyön pienimmätkin liikkeet ja äänten vivahdukset kauttaaltaan yli koko kirkonkylän ja sivukulkijatkaan eivät siitä helposti huomanneet. Tähän paksukaarnaisen tuhuramännyn vähä nurmiselle kentälle nyt istuivat rovasti ja rovastinna vierekkäin. Siinä rovastinna, muistamatta, että hekin olivat tulleet kuuntelemaan, eikä puhelemaan, alkoi: "Hyi, noita seurakuntalaisia, hyi... Oikein puistattaa, niin kävi ilkeäkseeni... Ja mistä ne ovat kaivaneet senkin Lintu Hermannin nimen, joksi ne sinua siellä Riutanniemelläkin haukuivat... Hyi... Eihän vaan tuo piika Kerttu olisi jollekin sanonut, mistäpä ne täällä muuten tietäisivät. Hyi... Voi, todellakin tätä maailmaa. Pahoja ihmisiä, pahuutta, murhetta, ja kaiken kaltaista ikävyyttä täynnä. Niinpä on kirjoitettukin: Voi maailmaa pahennusten tähden sillä pahennukset kumminkin tulevat... Sekin Kaisa parka. Lienee vielä hirttänyt itsensä, laittanut sen viheliäisen henkensä metsien kummitukseksi, loppumattomaksi kiusaksi ihmisille. Ja missä hänen kurja ruumiinsakaan on, kun ei kylänväkikään löytänyt... Siitä kuitenkin saamme iloita, että olemme hänen hyväkseen tehneet, mitä olemme voineet... Taas kuuluu tuo Lintu Hermannin nimi... Kuulee aivan selvään, että siitä katkeruudesta ne työntävät tuota roskaa, kun sinä viekkauksella sait päätetyksi tämän pappilan suurentamisesta... Tuhat täytinen, no mistä ne ovat kaivaneet tuon Lintu Hermannin nimen. Kuulitko, kun nytkin kuului kiljuva ääni: 'Lintu Hermannin ja perkele suuressa palatsissaan Jahtirannan Kaisa sylissä'. Juuri itse rietas kai niille tuommoisia korviin kuiskii. Ja vielä tuon Kaisan mennyt olento vedetään mukaan."

"Olehan nyt", keskeytti rovasti rovastinnaa nyhjäyttämällä kylkeen ja teralti katseensa ja korvansa joen takana muhjottavaan, korkeametsäiseen Hopeavuoreen, mistä rupesi kuulumaan juopuneitten

rivoja kiljumisia ja inhottavia laulun loilotuksia, viulujen ja harmonikkojen epämääräisiä säveleitä, miesten hohottavia ja naisten kikattavia nauruja, kaikki sekautuen yhdeksi katkeamattomaksi äänien sekamelskaksi. Tätä kuulemaan kiintyivät nyt rovastin ja rovastinnan korvat, silmät tähdättyinä yhtämittaa niinkutsuttuun Hopeavuoren harjuun, mistä ääni kuului.

Kauvan aikaa nyt istuivat siinä äänettöminä, mutta viimein rovasti virkkoi: "Ne ovat juopuneita nuo".

"Voi hirmuista elämää," lisäsi rovastinna. "Tulevatko nuokin huomenna Herran ehtoolliselle?"

"En luule."

"Mutta mitäs jos tulisivat... Voi kauhistus tuota elämää. On kun rietas olisi irti... Kauhistus, hirmuinen kauhistus olisi Jumalan edessä, jos tuollaiset tulisivat kirkon perään. Ihan kai pyörtyisin, jos tietäisin noitten siellä olevan."

"En luule noitten tulevan. Ne tietävät minut kovaksi mieheksi. Mutta toiselta puolen olisi hyvä, jos tulisivat, sillä huomenna juuri saarnataan ahtaasta portista, juuri siitä miten harvat sen löytävät ja että siitä ei pääse sisälle ei juomarit, ei tappelijat, ei varkaat — rupeesi sanomaan huorintekijät, vaan tapasi sanansa ja käänsi — eikä kukaan, ei ihan kukaan tuollaisen elämän pitäjä."

"Mutta tuoltahan kuuluu ilmitappelua", keskeytti rovastinna ja samassa kihnasi seisalleen ja osotti sormellaan toiseen suuntaan, mistä joen yli kuului tappelun ähellys. "Hyi. Minua rupeaa ihan pelottamaan. Aivan kai tappavat toisensa."

Tämä pisti rovastinkin korvaan kuni salama ja itse huomaamattaan kohosi seisalleen keveämmin kun koskaan ennen ja terotti korvansa ja silmänsä sinne, mistä mustana uomana muhjottavan joen polven yli kuului tappelun ryske.

Tuokion perästä punalti päätään rovasti ja sanoi: "Kirkkoraatiin täytyy nuo rivot saada... Huomenna tai ylihuomenna täytyy vetää nuo kurjat tilille tuosta työstään. Se täytyy tehdä, sitä ne häpeävät varsinkin kun tietävät tulevan pyhän aikana olevan piispantutkinnon, missä juuri kirkkoraati tekee selvän seurakunnan tilasta."

"Mutta voi kuitenkin tuota elämää", keskeytti rovastinna. "Ihanhan kaatuu koko maailma... Maailmanlopun viimeiset ajat lienevät todellakin käsissä."

"Ei auta. Kirkkoraatiin täytyy saada. Renki Eskon täytyy lähteä ottamaan selko, kutka nuo ovat ja tuokin joukko tuolla Hopeamäellä."

Samalla rovasti työnsi kätensä rovastinnalle, johon rovastinna turvallisesti tarttuikin ja lähtivät astua haparoimaan pois. Mutta pappilan sivu kulkevalla tiellä, kuni laitettu, sattui olemaan renki Esko monen muun nuorukaisen kanssa menemässä Hopeamäelle, mistä se iloinen ruihukka kuului. Rovasti tunsii halun nyt oikein ankarasti torua renki Eskoa pyhäyönä liikkumisesta, mutta kun täytyi saada asialle niin ei käynyt laatuun. Kuitenkin, näyttääkseen miten ankara hän on pahasta, polkea jämähytteli kantapäätään kenttään ja kohti kurkkuaan ärjyi: "Sinun, Esko, täytyy poliisikonstaapelin kanssa mennä tuonne ilkityöpaikalle ja haastaa kaikki ensi maanantaiksi kello kymmenen ajaksi kirkkoraatiin, ihan kaikki, juuri kaikki ja kaikkien nimet kirjoittakaa ylös. Juuri kaikki."

"Kyllä, kyllä", virkkoi Esko mennessään, mutta toverit löivät leikiksi, joista muuan sanoi hyvin kuuluvasti: "Lintu Hermannin nimi tulee ensimmäiseksi siihen kirjaan. Senhän ensimmäiseksi näimme tyttö kainalossa."

Toinen ja kolmaskin suu oli aukeamassa siihen ivaleikkiin jatkoksi, mutta kun korviin kävi se Ilvesniemeltä päin kuuluva tappelu, kiistävä toraaminen, niin seisattuivat kuni ukkosen lyömät ja Kissalan Aapeli sanoi: "Mutta nyt on paha irti."

Kaikki ikäänkuin vaistomaisesti äänettömänä siirtyivät sille samalle joen töyräälle, mistä rovasti ja rovastinna tulivat ja kaikkien silmät ja korvat terottuivat Ilveskankaalle päin.

"Siellä on tappelua."

"Ihan emätappelus."

"Tappelevat kuni oinaat kesällä."

"Että kangas jytisee."

"Ja pienimmät puut ruskavat kuni tuskassa."

"Mutta jopas hieman helpottivat, kuunnellaanpas ketä nuo ovat, nuo kaurariihen puijat."

"Tuo on Keksiälän Iivari, tuo joka kiljuu, että hän osaa soittaa. Tunnustatko, että hän osaa soittaa niinkuin Turkin sulttaanin hovisoittaja."

"Ihan varmaan se on Keksiälän Iivari. Se ei anna perään, kiljuu vaan, että hän osaa soittaa juuri kun Turkin sulttaanin hovisoittaja... Sitä hän vaan tiukkaa, että sanotko, tunnustatko, että hän soittaa kun Turkin sulttaanin hovisoittaja."

"Mutta tuo on Törmälän Santeri, joka ärjyy, että sinä et osaa soittaa. Se on sama kun porsasta hännästä vetäisi, se sinun soittosi. Ihan niinkun sikaa hännästä vetäisi."

"Se on Santerin ääni, vaan Iivari on tuo joka taas kirkui: Olenko minä sika. Sanotko sinä minua siaksi? Tunnustatko, sanotko sinä minua siaksi, sinä Mehtosen linnun rosvo."

"Tuota ei Santeri kestä. Ei tule hyvää tuosta. Kuunnellaanhan miten käypi. Kovin kähisee Santerin ääni, kun tiukuu: Sanotko sinä minua Mehtosen linnun rosvoksi, sanotko, sanotko Mehtosen linnun rosvoksi?"

"Niin, mutta Iivari ei ole hätäpoika, säköö vaan: sinä olet Mehtosen linnun rosvo. Järkinaholta kerran Mehtosen ansasta veit suuren koirasteeren, kun koira, niinkun paha koira, niinkun rosvokoira."

Nyt kuului ähellystä, lyöntien kajahtuksia ja kipeitä sanoja: "Elä tapa, elä tapa, elä Jumalan luoma tapa!"

Tähän teroittivat nyt kaikki pojat korvansa oikein päitään kallistaen, että kumpi niistä on se huutaja. Mutta nyt kuului entistä ankarampi lyönti, johon liittyi sydäntä särkevä, sanatoim parahdus ja tappelun temmellys lakkasi. Silloin pojat säpsähtivät, että askeleen siirtyivät paikastaan ja itse tietämättään sanoivat: "Voi, voi. Voi hyvä isä. Tappoi se miehen,"

Sen sanottuaan jäivät kuitenkin äänettöminä kuuntelemaan, josko tuo ei kuitenkaan niin pahasti liene. Mutta mäntyisen kankaan harjulta kuului vaan pakenevain askelten jytinä ja risujen ruske ja tappelutantereelta kuului katkera, samakka voitotus ja epämääräisiä sanoja: "Suuri Jumala, ota, ota viimeinen henkeni. Rakas Jeesus, ota viimeinen henkeni. Pyhän nimesi tähden, ota tämä murhattu henkeni. Ota, ota pois tämä murhattu henkeni!"

Sitten kuulosti, että valittaja joutui suulleen maahan, sillä ääni rupesi kuulumaan kuni maan läpi ja kohta sammui aivan kuulumattomaksi.

Pojat vielä pitkän hetken kuuntelivat äänettöminä ja aivan vapisivat kauhistuksen tunteesta.

Kissalan Aapeli viimein sanoi: "Se oli Iivari, joka murhattiin. Voi Jumala sentään. Nuori, riski, köyhäin vanhustensa turva..."

"Iivari se oli, kyllä sen kuuli noista viimeisistäkin voivottavista äänistä, että Iivarin ääni se oli."

"Niin se oli."

"Niin se oli", kuului poikain joukosta vapisevat sanat.

"Mutta mitä tekisimme, menisimmekö paikalle?" sanoi pappilan renki, Esko. "Hakisimme tuolta talon rannasta venheen ja ottaisimme tästä suunnan yli joen, sillä tuolta sillan kautta kiertämällä emme sitä pimeässä yössä löytäisi. Tästä kun suoraan menisimme tuonne joen rantaan ja siitä menisimme maalle ja rintamaan kohoaisimme tuonne kankaalle, niin siitä se löytyisi. Se on aivan lähellä tuossa jokitörmän niskoilla... Mitä teemme, lähdemmekö?"

"Ei velikulta me lähdetä, en ainakaan minä lähde", sanoi Sankkolan Matti.

"En minä, en minä, en minäkään lähde", kuului kaikkien poikain suista sanat: "Mutta mitäs tekisimme? Jotakin kai pitäisi tehdä. Sanoisimmeko vaan konstaapelille", kuului Eskon alakuloiset sanat.

Sankkolan Matti tiesi, että hänen esitykseensä taipuvat kaikki, niin tekeytyi hyvin asialliseksi ja sanoi: "Jos olemme viisaita, niin emme hiisku hiirille, emmekä heinille koko seikasta. Näemmehän, ettei täällä koko perällä ole ketään liikkeessä, muita kun me. Kaikki muut ovat tuolla Hopeamäellä. Menisimme nyt tuonne, niin kuka todistaisi, jos tuo murhaaja esimerkiksi rupeaisi väittämään koko tapahtuman meidän niskaamme."

"Se on totta, se on totta", kuului yhteinen myöntymys. Sen sanottuaan lähtivät vetäytymään pois ja

ikäänkuin näkymättömästä vetovoimasta hiljalleen kävellen tulivat renki Eskon mukaan huoneeseen.

Poikia ei kuitenkaan Eskon makuuhuoneessa tuntunut nukuttavan, tuntui lystiltä valvoa, kun oli kaikki huoneen asukkaat niin vertaista väkeä. Kaikki olivat toveruksia olleet rippikoulussa ja yhtä aikaa olleet kirkon perässä vannomassa seurakuntavalansa.

Tavallista alakuloisempina vaan puhua suputtelivat sitä ja tätä sen johdosta, kun renki Esko kertoi olleensa Jahtirannan Kaisaa haraamassa eikä ollut löytynyt mistään ja siitä, että sitä ei löytynyt metsästäkään, vaikka kylän väki haki pitkän pituisen päivän, kun neulaa kissain ja koirain kanssa. Se katosi kuin suola suureen mereen.

Sankkolan Matti oli koko toisten poikain keskustelun ajan ollut ääneti, istui vaan selkäkenossa seinää vasten Eskon vuoteen päässä ja sormensa nenillä punoi ylähuuleensa viuhottavia parran haiveniaan muka viiksien tapaisiksi ja pitkä ripsisiä vesiharmaita silmiään vaan silloin tällöin räpsäytti tapansa mukaan. Viimein hän hieman tuimalla tavalla punalti päätään ja sanoi: "No sitä tuon hyvän isän aitauksessa on vaikka minkälaista elävätä, niinkun tuo Lintu Herkkokin. Mutta jos se Kaisa löytyisi ja olisi asiain peräänkysyjätä niin ei sen rötkylän jalkaa mato purisi."

"Minkä sille taitaa. Kun kerran Kaisa kuoli, niin meni kun Mehtosen viina."

"Niin sanoi isäni, että jos on asiain selvittelijä, niin käsiin käypi. Oravakankaan Heta kertoi meillä, että Kaisa on ollut aivan päälle näkyvässä raskaassa tilassa, luuli kohta puolikantoiseksi."

"No parempi oli niin, että meni sitä tietä. Ruojuhan siitä kuitenkin olisi tullut ruojan siitoksesta."

"Kun se sitten vielä kuvattelee joskus raamatun selitykseen kuten äskenkin."

"Mutta mitäs selitystä se sitten on, se selitys. Kehenkä se teki kipeätä sekin äsköinen selitys. Paljasta tapailemista, haparoimista, kuin väkkärällä, mistä saisi tuulta siipiinsä."

"Sitä myötenhän se on työ, kun tekijä. Sen sanon minäkin, että eri hampaat oli raamatun purentaan ukko Bäcklundilla, joka meitä rippikoulussa hantuutteli. Raamatun ja armon sanan voimalla ukko pehmitti meitä miehen alkuja, että itkeä saimme käsissä."

"Niin, mutta suudella tahdoimme sitä kaljupäätä ukkoa ihan joka aamu, kun hän loistavin kasvoin tuossa korkeilla portaillaan aina otti vastaan aamutervehdyksemme ja kertoi aina jonkun kertomuksen vapahtajan lapsena, tai meidän ikäisenämme olemisesta ja vertaili meidän olojamme hänen oloihinsa."

"Niin. Mutta ukko ei puhunut kirkkoraadista mitään."

"Ei puhunut, ei tiedetty sellaisia kompeita olevankaan."

"Hym. Se kyllä olisi ilmeisin leuhkon työ, jos tuo Lintu Herkko toimittaisi sen kirkkoraatiin. Tuo joukko tuolla loilotusmäellä on semmoista väkeä, joka ei hänestä perusta, ei äyriin vertaa, ei rapakapan arvoa. Annas näitä velikultia ruvetaan sadottaisin taljaamaan siihen kiirastuleen, moiseen puhdistusvalkeaan, niin kelpaa sillä nauraa... Se maksaisi vaivan olla näkemässä kun esimerkiksi Kokanniemen Teemu könöttäisi kaikkine sanankuulijoineen kirkkoraadissa. Se siellä kuitenkin lienee parhaana kellokkaana taas tuolla Hopeamäellä."

"Senpä tähden juuri rovasti tahtookin saada semmoiset kun Teemu joukkoineen niihin kirjoihinsa ja kirkkoraatiin, että häpeäisivät", muistutti renki Esko.

"Häpeäisivät... Ne miehet häpeäisivät... Mitä ne siitä häpeäisivät. Siinä leikissä toki Teemu ja kaikki hänen laisensa nauruhermojaan vasta oikein ruokkisivat ja saisivat uutta vettä myllyynsä. Mutta en luule toki höperönäänkään Lintu Herkon laittavan kirkkoraatia, vaikka lapsille peloksi sanoo: tuolla on mörkö."

"Laittaa. Saatte nähdä, että laittaa, kun mies on uhanut monta kertaa ja nyt varsinkin piispan tutkinnon edellä. Laittaa se kun laittaakin", toisti renki Esko.

"Mutta siihen ei tule ketään. Ei kirkkoraadin jäsenetkään."

"Ne kyllä tulevat. Ne ovatkin yhtä luuta, kuten pitääkin olla koko karja yhtä rotua. Mutta muita en minäkään usko tulevan."

"Niin, mutta se löylytyttää piispalla", huomautti renki Esko.

"Se löylytyttää sitten koko seurakunnan yhteisen lautakuntineen ja siitä samasta sarvesta saamme mekin vaikka kykötämme täällä näin hyvinä lapsina samalla aikaa kun Teemu joukkoineen riemuaa hänen ilossaan."

"Hym. Piispako antautuisi kuppariämmän toimiin uskomaan juoruja ja niillä haukkumaan syyttömiä ihmisiä, kuten meitäkin."

"Löylyyttää, kun poika, saattepa nähdä, että niin löylyyttää kun itselleen kelpaa joka miehen."

"Mutta siinä kaupassa menettää piispa kunniavähäsensä."

"Menetti, mitä menetti, mutta hän uskoo kirkkoraatia ja ketäpä muuta sen tarvitseisikaan uskoa. Nehän ovat kengän nauhain päästelijöitä ja... No en huoli sanoa."

"No, mutta jälkimäinen villitys tulee pahemmaksi ensimmäistä. Jos piispa rupeaa jonnijoutavilla löylyttelemään kirkossa, niin saa kyllä kohta nähdä ihmeitä. Sen sanon, että jos saattaa esimerkiksi Jokilahden emännän pitkän nenän touhuilemaan niin sitä ei kestä kauan, ennenkun muija lähtee ulos ja kohta on naisten puoli kirkossa tyhjä. Sama on laita jos Tuomalan Antti ukon käyrä nenä kerkiää punastua, niin kohta nähdään ukko körttiröijyineen mennä köröttävän ovea kohti ja kaikki muut perässä, kuni pienet kalat valaskalan pyörteessä."

"Mutta sangen juhllallinen näkö, jos piispan hengessä ilmestyisi tuollainen voima, että ainoalla puhalluksella pölähyttäisi kirkon tyhjäksi. Mainio teko. Kerrassaan ihmeellinen teko."

"Mutta tuo ilmestys rupeaa minussa kutkuttamaan, että aionpa siihen lisätä tulta. Jokilahden emäntää kyllä tapaan huomenna ja kerronpa oikein hartaasti nämä kirkkoraatihankkeet kaikkine siitä johtavine seikkoineen ja meidän hankkeemme kirkon tyhjentämiseen. Se puhuu monelle muulle vertaiselleen ja silloin Jokilahden emäntä samoin kun moni muukin jo kirkkoon tullessaan jättää toisen takajalkansa lähtevään asemaan, että asian aikana joutuu potkaseutumaan ulos kuni todellakin hengen voimasta... Se on totta, että moisen pyhän synoodin miehet pitää opettaa erottamaan laki ja evankeliumi toisistaan ja se koulutus on meidän asiamme. Ah!"

Sorsalahden Mattia rupesi raukasemaan, niin köllistyi kaikkine vaatteineen renki Eskon vuoteelle ja köllistyessään sanoi: "Matit ovat miehiä ja Mustit ovat koiria. Minä olen Matti ja sentähden rupean nukkumaan. Nukun kissain unet, koirain unet, ketun unet, karhun unet ja kaikkien kalojen unet, kuten ennen ämmät lauloivat."

"Hän on siitä ylpeä kun on piispan kaima", huomautti renki Esko.
"Piispa kuuluu olevan Matti Rungenius."

"Olkoon vaikka Rumpukenius minä vaikenen kuin muuri. Juuri kuin kivinen muuri on tästä lähtien tämä suurikorvainen Matin pää". Sen sanottuaan hieroi ruumistaan ikäänkuin päästäkseen syvempään vuoteeseen ettei kuuluisi muitten puheet.

Tätä esimerkkiä seuraten toisetkin pojat alkoivat asetella mikä mihinkin niinkuin nukkuakseen. Mutta Matti rupesi särähyttelemään oikein repäseviä kuorsauksia, vähin aina puhua pulikoiden katkonaisia sanoja hevosista, lehmistä, lampaista, nuotan vedosta, seitsemästä ohrakykäästä, kirkkoraadista, piispanluvusta, kaikista sekasin. Mutta väliin hän aina sanoi selvästi: "Tappoi se miehen, niinkuin susi koiran, niinkuin penikka koiran", jonka sanottuaan aina melkein kipeällä tavalla voivotteli ja mutisi murhatusta hengestä.

Siitä valpastuneena toiset vielä kotvasen supattelivat keskenään, mutta yksi ja toinen taukosi vastaamasta toiselleen, joten koko joukon supatukset vähitellen muuttuivat raskaiksi hengityksiksi, joista silloin tällöin kuului joku uneksivan katkonainen sana ikäänkuin vastaukseksi, tai säestykseksi Sorsalahden Matin melkein yhtämittäisiin puhelemisiin.

7 LUKU.

Kirkkoraatia ei ensi maanantaiksi tullut, mutta sen sijaan tuli poliisitutkinto Keksiälän Iivarin katoamisesta. Siinä kuitenkin ei tullut muuta selville kuin että Törmälän Santeri ja Keksiälän Iivari olivat pyhää vasten yöllä olleet vähän päissään, noin vaan rohkeimillaan päissään ja sen tähden joutuneet vähän riitoihin, kuten päihtyneitten tapa on aina riidelläkin, mutta he myöskin ovat herkät sopimaan. Siinä kaikki poliisitutkinnon tulos.

Mutta tiistaina löytyi Iivarin ruumis Ilveskankaan alta joesta ja kun vainajan päässä oli haavoja niin nimismies määräsi uuden poliisitutkinnon lauantaiksi, kun silloin piispanluvun takia tulee ihmisiä kirkolle, saadakseen siten selville, kutka ovat olleet Iivaria ja Santeria viimeksi näkemässä. Tämän

tähden laittoi nimismies vielä eräät lautamiehet tiedustelemaan pitäjän kaikilta suunnilta kutka olivat viime pyhänä olleet kirkolla ja nähneet Iivaria, ne olivat haastettavat lauantaiksi poliisitutkintoon Jänislahden pappilaan. Nyt lautamiesten mukana kulkeutui tieto pitäjän kaikille suunnille Iivarin murhasta ja siitä epäluulosta, kun Iivarin juuri silloin pyhänä olisi pitänyt lähteä Tapionniemen kaupungin raastuvanoikeuteen todistajaksi Santerin veljen palojutussa ja että jos olisi Iivari päässyt todistamaan, niin Santerin veli ei olisi saanut palorahoja, vaan olisi joutunut vankeuteen. Tämä asianhaara lisäsi kauhistusta Iivarin kuolemansanomaa, että kaikkien kasvot tulistuivat, jotka vaan sen sanoman kuuluivat. Tähän liittyi myöskin tieto Jahtirannan Kaisan hukkumisesta ja sen mielenhäiriön syistä ja siihen se kavaluus millä saatiin määräys pappilan suurentamisesta puolta suuremmaksi, niin kauhistus valtasi jok'ikisen ihmisen. Ja puhetta yhdessäkään ihmisasunnossa Jänislahden pitäjässä tällä viikolla ei ollut muusta kuin näistä seikoista, joten koko hengitettävä ilma tuntui tukehduvalta, kuni ukkosen edellä.

Se että Keksiälän Iivari oli kadonnut ja löydetty mistä löydetty ei rovestin mieltä vaivannut. Hän tiesi että ihminen on kuolevainen olento, jonka eroaminen täältä täytyy tapahtua kuoleman kautta. Vaan se harmitti rovestia, että Santeri, hänen oma mökkiläisensä, oli sattunut Iivarin kanssa olemaan yksissä silloin Iivarin katoamisen aikana tai sen edellä.

Rovastinnan povi oli kokonaan täysi siitä, että niin monenlaiset toimet sattui juuri nyt piispanluvun ja rovestin vihkiäisten kanssa samaan aikaan. Eikä voinut edes puhella kenenkään kanssa mieltä lievikkeesi. Oli kyllä kymmeniä akkoja apulaisina tulevan piispan kokouksen ajan varusteita laittamassa, mutta jok'ikisen niiden kasvoista voi lukea sen Jahtirannan Kaisan ja rovestin välisen juorun ja kauhistuksen Iivarin murhasta. Niinpä akat aina puhuivatkin ja sopittelivat, kun vaan rovestinnalta silmä välttyi.

Tämän lisäksi tuli tieto, että Iivarin ruumiinavaus on myöskin lauantaina ja että kuvernöörin määräyksestä tulee tohtori leikkelemään Iivarin puoleksi mädännyttä ruumista, joka leikkaushuoneessa oli jo sitä varten ja sanottiin siitä kalmanhajun tulevan pappilaankin asti tuulen ollessa sieltäpäin.

Nyt oli rovestinnan kuorma jo raskaampi kuin kantaa voi. Häneltä pääsi voittamaton, polttava itku, mitä tuhkien hän nyt kiirehti rovestin luokse, kun tiesi hänen kamarissaan olevan. Ovessa tullessaan jo alkoi: "Aivan kuin helvetin aallot ovat meitä hukuttamassa, kun vielä sekin ruumiin leikkeleminen on lauantaina. Et usko Hermanni, kun minun on karvas mieli, kun juuri nyt piti kaikki sattua yhteen."

"No, rauhotuhan, mamma, nyt," kiirehti rovesti lohduttamaan. "Jumalan voima on suurempi helvetin aaltoja. Tämä kaikki kiertyy meille hyväksi. Minä päinvastoin iloitsen tästä, että pahan voiman juuri täytyy näyttäytyä näin selvänä nyt juuri kun se on kukistumisen partaalla. Olen tässä juuri kirjottamassa seurakunnan tilasta, sen pahuudesta, oikeata tilastoa, minkä annan piispan käteen. Katsos, kaksi arkkia on jo kirjoitettu ja kolmas vielä tulee. Ei auta peitteleminen, valoon täytyy saada kaikki pimeyden juonet. Minä en pahaa hellittele, minä Jumalan voimalla lyön kaikki alas."

Rovastinnan kyöneleet kuivivat ja rovestin puhuessa jo ruumiskin rupesi nyökkäsemään. Rovastin puheen loputtua hän sanoi: "kun ei olisi sattunut edes tuota ruumiin leikkausta silloin, niin kaikkihan muuten olisi mennyt."

"No, olehan, mamma, huoletta siitäkkin," keskeytti rovesti. "Kaikki ihmisen elämähän on sattumuksia täynnä... Elämän tie on tie, mikä täytyy kulkea. Tiellähän aina on vastaan tulijoita ja eihän siihen saa jäädä kumpanenkaan matkustaja. Toisen ja toisen täytyy päästä sivu toisestaan, muuten ei ole matkan jatkaminen mahdollistakaan. Kun vastaan tulijoita on paljon yhdessä ryhmässä, niin silloin on tungos suurempi ja sivuuttaminen vaikeampi, vaan se ei ole tien syy, eikä tie lähde niitten vastaan tulijain mukaan vaan kaikkien, pahainkin vastaan tulijain, täytyy tie jättää paikoilleen."

Taas rovestin puhuissa mieli rovestinnan ruumis nyökähtelemään, mutta kun mieli oli muun muassa kulkeutunut Santerin kohtaloon niin muistutti:

"Että sen Törmälän Santerin, meidän likimmän mökkiläisen, piti vielä sattua olemaan viimeksi sen Iivarin kanssa. Ja kuka uskoisi, että hän nyt olisi antaunut tappelemaan. Onhan hän aina ollut ensimmäinen ja viimeinen raamatunselityksissä ja olenhan hänen nähnyt kirkossakin aivan usein".

"Kylläpähän sekin selviää yhdessä toisten kanssa. En usko, että Santeri on ollut siellä. Santeri on seurakunnan Jumalaa pelkkääväisimpiä miehiä, viimeksikin rippisaarnassa ollessa, kun minä puhelin viimeisen päivän palosta ja ihmisen tilasta silloin, niin Santerin silmäripsissä kiikkui kirkkaita kyyneliä, juuri heränneen sielun sulattamia kyyneliä. Tämäkö olisi nyt tapailut, murhasta ei puhettakaan... Ei ei... Se on mahdotonta... Se on mahdotonta..."

"Kun hänestä pääsisi läpi... No, Jumalan avulla," sanoi rovestinna tyhjentynein mielin kuultuaan rovestin päätelmät ja saatuaan rovestille sanoa mielihaikeansa. Sekin tuntui somalta, että rovesti oikein

kirjoitettuna kirjana antaa piispalle seurakunnan paheet ilmi. Olisi tehnyt mieli puhua pitemmältäkin rovastin kanssa, vaan ilmankin oli mielestään viipynyt liiaksi kauan poissa leivontapirtistä, missä kymmenen akkaa hääri leivoksien kanssa, jotka piti olla jo heti puolenpäivän jälkeen valmiina kaikki, sillä piispan joukon tiedettiin tulevan jo tänä iltana. Sinne leivontapirttiin kiirehti nyt rovastinna ja kasvoissa näkyi mieluinen valo liikkussa leivonta joukkonsa neuvonantajana kepeämmillä askelilla, kuin koskaan ennen. Hymyili vaan niille juurujen synnyttämille kasvojen väreille, joita näki leipojakkain kasvoilla. Tiesi niitten ensipyhänä muuttuvan toisenlaisiksi väreiksi ja hymyili ja hymyili vaan, ja sulkeutui itseensä.

Nyt oli valennut se päivä, jona piti tapahtua kaikki ne kolme tutkintoa. Niinpä jo ihan päivän valettua nähtiin Jänislahden pappilaan tulevan miestä ja naista, nuorta ja vanhaa, millä kontti, millä laukku kielellä painaen evästä täynnä, mistä näkyi, että on lähdetty kerrassaan enemmän aikaa. Mutta kaikilla oli surullisen ja epätoivoisen näköinen leima kasvoilla. Jokahinen oli tyrmistyneen näköinen. Jokahisen silmät tähtäilivät väliin Ilveskankaalle ja väliin lahden takaa näkyvään Jahtirannan mökkiin. Ei kukaan ikämiehistäkään toisiaan tavatessaan puhuneet tavallisia puhelujaan ilmoista, kesästä, elonkorjuusta riihenpuimisesta, nuotanvedosta ja minkä mistäkin talousoloista. Enintään vaan kyseltiin toisiltaan että ketä teiltä tuli, ketä jäi kotiin ja ketä teiltä ja teiltä haastettiin tänne poliisitutkintoon. Mutta se katkesi sitten siihen, jokahinen jäi itseensä sulkeutuneena katsomaan mitä tuleva on, ainoastaan pieni toivon säde povessa, että huomenna toki saadaan piispalta kuulla oikeita rauhan sanoja, joita ei ole sitten, kun rovasti Bäcklundilta neljä vuotta takaperin, kuultu.

Nyt kun kirkkoraadin jäsenet olivat jo tulleet, niin piispa tahtoi joutua tutkimustaan pitämään ennen niitä toisia tutkimuksia. Mutta toisien tutkimuksien pitäjillä oli samallinen kiire, ikäänkuin tavarankuljetukseen. Niinpä nähtiinkin nimismiehen kahden poliisin seuraamana virkapukuisina ja asiallisen näköisinä saapuvan pappilan pirttikartanoon. Ja samalla nähtiin tohtorinkin ajavan pappilan päärakennuksen sivuitse kulkevaa tietä kestikievariin, mistä hänen tiedettiin apumieheineen menevän hautuumaalla olevalle leikkuuhuoneelle, johon Iivarin ruumis oli viety jo silloin kun se oli löydetty.

Tämän tietäessä valtasi outo tunne piispankin tämän sattumuksen johdosta. Mutta siitä hän ei ollut tietävinään, sitä enemmän näytti vaan syventyvän tehtäväänsä. Ytimiä myöten kuitenkin viilsi joka kerran kun kuului esiinhuutajan kaikua ääni kun se pirtin portaalla pirtissä pidettävään poliisitutkintoon aina nimeltään huusi yhden kerrallaan niitä, jotka olivat haastamalla tilaisuuteen kutsutut.

Kun piispa oli saanut varsinaisen tutkimuksensa suoritetuksi, niin nyt kirkkoraadin jäsenten ja pappien kanssa ruvettiin keskustelemaan seurakunnan tilasta, miten ne ovat olleet ennen ja nyt. Tehtiinpä selkoa aivankin pikkuseikoista, joitten luultiin olevan syynä seurakunnan nykyiseen rappiotilaan.

Rovasti sai nyt tilaisuuden kertoa mietteensä asiasta aivan mielensä mukaan ja juurta jaksain samaan tapaan, mutta monta kertaa perinpohjaisemmin ja pienimpiäkin pikkuseikkoja myöten, kun mitä hän oli siihen piispalle annettavaan kirjaansa kirjoittanut. Tämän kertomuksen kaikki kirkkoraadin jäsenet yhdestä suusta tunnustivat oikeiksi sanomalla: "Niin se on, niin se on. Kyllä se niin on".

Tässä ei ollut piispalla muuta vaivaa kun nyökäytti suurta lihavaa päätään merkiksi, että kyllä hän kuulee ja ottaa huomioon jokaisen sanan. Ei vielä silläkään aikaa, kun rovasti oli toisessa huoneessa rykimässä, piispa puhunut mitään, sillä hän arvasi olevan rovastilla vielä sanottavaa. Niinpä olikin. Rykimästä tultuaan rovasti kertoi miten hän ihan seurakuntaan tultuaan otti sielunhoitoasian lujille, rupesi pitämään raamatunselityksiä kaikkialla ja miten hänen toimestaan Pekan Kyösti Vegeliuksen postillan avulla pitää myötään hartauskokouksia pitäjän kaikilla suunnilla ja miten lahkolaisetkaan eivät ole päässeet pesimään tässä seurakunnassa. Ja että kaikesta tästä kylvöksestään hän ei ole saanut nähdä muita hedelmiä, kuin paljaita ohdakkeita ja pisteleviä orjantappurapensaita.

Tämän sanottua näpisti visuun, harmaat syvään vajoneet huulensa siten näyttääkseen, että hän ei tahdo läheskään kaikkia puhua, mitä hän on tehnyt ja jonka kertominen kuulustaisi omalta kiitokselta.

Nyt tunsu piispa olevan hänen vuoronsa jotakin sanoa. Hän pani lihavan päänsä hieman kallelleen ja alkoi: "Aina siitä asti, kun vihollinen sai kylvää okdakkeensa ihmiskunnan nisukylvökselle, on rikkaruoho ollut herkempi nousemaan näkyville kun oikea oras. Mutta työ ei ole siltä turha. Kunhan vaan on hoidettu hyvin, kynnetyt syvään ja äestetty pehmeäksi, että siemenen ei tarvitse langeta kivistöön, eikä tien oheen, missä kaikenlaiset kulkijat niitä polkisivat, niin lopulta on oikea oras varttuva ja tuottava satakertaisen hedelmän. Tätä paitsi ei puutu esimerkkiä siitäkään, että missä mitä jyrkimmin asetetaan pahaa vastaan, niin sitä suurempana ja voimakkaampana hallitsijana se näyttäytyy. Jota vastaan siellä missä ei taistella pahaa vastaan ei luonnon silmillä nähdä sitä olevankaan. Täytyy olla hengen silmät näkemään sen töitä ja vaanimaan, ettei se saisi muuttua valkeuden enkeliksi kuten se useimmassa tapauksessa esim. lahkolaisten muodossa muuttuukin. Sen tähden täytyy opettajan olla varustettuna hengen miekalla ja sauvalla. Hengen kaksiteräisellä miekalla

ja lain ankaralla sauvalla lyömään sudet, karkottamaan karhut, olivatpa ne pukeutuneet vaikka kameelin villaiseen pukuun."

Rovasti omisti näistä piispan sanoista täydellisen kiitoksen ja sai lisää vettä myllyynsä niin jatkoi: "Sitä mieltähän minä olen ja luulen noitten arvoisien kirkkoraadin jäsenten olevan, että on saatava joku rangaistuslaitos kirkon yhteyteen, kuten ennen oli jalkapuu ja mustapenkki. Sillä tämä kirkkoraadin eteen kutsuminen on vaan narripeliä näille pahimmille rivoille. Vaan jos vänättäisiin esim. mustaan penkkiin, tai jalkapuuhan, tai johonkin samantapaiseen häpeä paaluun, niin sen luulisin tepsivän. Eikös niin, arvoisat kirkkoraadin jäsenet, ole teidän mielestänne?"

"Kyllä se niin on, niin se on kyllä, se voisi olla paras keino, kyllä se niin on", kuului kirkkoraadin jäsenten yhteinen myönytys.

Nyt piispa nyhjäytti paksua ruumistaan istuessaan salin hyllyvällä sohvalla ja tapansa mukaan virallisella tavalla lausui: "Mutta penkki ja jalkapuurangaistus on meillä jäänyt. Mutta meillä on kaksi lakia, kirkkolaki ja maallinen, yleinen laki. Nämä kumpanenkin ovat meidän kädessämme, että pienimmästä rikoksen vivahduksestakin joutuu tavallinenkin talonpoika rangaistukseen, sitä enemmän tunnetut rivot, jos vedämme lain eteen. Tunnettuja rivoja täytyy meidän vetää lain eteen pienimmistäkin ilkitöistä. Jumala on säätänyt lain pahoille rangaistukseksi ja hyvälle kiitokseksi. Lain rautavitsalla täytyy meidän niitä ruoskia, jotka sanasta paaduttavat vaan itsensä, eivätkä tottele. Ilman armoa, ilman pienintäkin armon osotusta täytyy meidän ruoskia tottelematointa kansaa, silloin kun meillä on vitsa kädessämme. Sen kun teemme, niin ennen pitkää saamme nähdä, että paha on maasta kadonnut ja silloin tarvitsemme ainoastaan evankeliumia, suloista, yrttisekaista palsamivoidetta, voidellaksemme niitä irvistäviä haavoja, mitä lain ruoska on aikonaan synnin rangaistuksena viiltänyt syntisiin runkoihin".

Nämä viimeiset lauseensa lausui piispa hyvin lämpimällä tavalla, joten kirkkoraadin jäsenet vieläkin enemmän sydämensä pohjasta mukauttivat: "Kyllä se niin on, kyllä se niin on. Hyvin ymmärrämme, että kyllä se niin on."

Nyt piispa tahtoi ikäänkuin kiinnittää kirkkoraadin jäsenten mieliä rovastiin, jonka kuuli nyt esimerkiksi lahkolaisista niin puhtaana varjelleen seurakuntansa ja alkoi entistä lämpimämmällä tavalla: "Pimeydessä asuvan silmät eivät siedä kirkkautta, pimeys on niille luonnollinen. Tämäkin seurakunta, uskon minä, on näihin asti saanut pimeydessä olla. Mutta kun jäi rovastin paikka avoimeksi, ne varmaan toivoivat hyvää pappia, ahkeraa sielujen hoitajaa, luulen minä, vai miten, arvoisat kirkkoraadin jäsenet?"

"Kyllä, kyllä. Mitenkäs muuten. Kyllä se niin on ollut", vastattiin.

"No kun se tuli, niin ei tunnettu. Pimeydessä asuneet silmät eivät siedä valoa. Mutta tämä silmätauti ei ole uusi, se on ollut jo ennen Kristusta... Monta sataa vuotta odottivat juutalaiset Mesiasta tulevaksi, mutta kun se tuli niin eivät sitä tunteneet, eivät sietäneet sitä ijankaikkisen valon kirkkautta minkä vapahtaja toi mukanaan, vaan alkoivat vainota, parjata ja häväistä suurimmaksi kansan häiritsijäksi. Sama on laita täällä Jänislahdella. Valoa toivottiin, vaan valoa ei siedetä, ennenkun siihen silmät tottuvat. Mutta valoa täytyy pimeyden paeta ja valon voima on voittavana ja hallitsevana voimana ennen pitkää Jänislahdellakin."

Näissä viimeisissä piispan sanoissa kuului kuin hän olisi sanonut amenen tämän laatusille puheluille. Siksi toiset piispan toverit muuttivat keskustelun tavallisiksi tupakkipuheiksi, missä kirkkoraadin jäseniltä kyselivät kesästä, minkälainen oli heinä saanti, minkälainen tuli ruisvuosi, minkälainen ohravuosi, miten kaloja saadaan, miten niitä pyydetään ja muuta sellaista, että meni yhtenä rupatuksena koko huone. Ja kirkkoraadin jäsenet tunsivat povessaan ylpeyttä siitä, että saivat olla piispan joukossa. Tunsivat olevansa monta vertaa korkeammalla asteella siitä pirttikartanon puolella olevasta väestöstä mistä yhä vaan lakkaamatta kajahteli ontelosti kaikua esinhuutajan ääni. Niillehän juuri kuului se piispan määräämä rautaisen vitsan heilutus, eikä heille, samoin kun nämäkin tutkimukset olivat kun yö ja päivä toisiinsa verraten. Tuntui ihan siltä, että he ovat auringon poikia siihen nähden, kun pirttikartanon puolen joukkoa tuskin voi sanoa kuunkaan lapsiksi heidän valoonsa verraten.

Viimein kuitenkin oli poliisitutkinto loppunut, joten nimismieskin pääsi tulemaan päivällisille piispan joukkoon, johon tohtorikin oli erityisen kutsun kautta saatu tulemaan.

Mutta kirkkoraadin jäsenet kuitenkin saivat päivällisten ajaksi poistua pirttikartanoon. Se seikka olikin kirkkoraadin jäsenten mielestä syvempi alennus, kun päivälliskartanon ja pirttikartanon portaitten korkeuden eroitus, vaikka sekin oli pari metriä. Aivan kylminä karuivat kirkkoraadin jäsenten hartioissa nekin äskeiset piispan lämpimät puheet, joille he muistivat olleensa valmiit sanomaan amenen. Mykkinä vihasta ja tuikein katsein nyt kirkkoraadin jäsenet hakivat eväskonttinsa

pirttiin, joista kuivettuja eväitään melkein viskelemällä heittelivät pirtin pitkälle, likaiselle pöydälle, jonka taakse istuen rupesivat äänettöminä syömään kuni rahtikuormain edestä riisutut nälkiytyneet hevoset.

Yhtä ilottomat oli kuitenkin piispan joukonkin päivälliset. Aivan tukehduttavalta tuntui ilma, jonka salainen paino teki koko tuon lähes kaksikymmenhenkisen pöytyen melkein äänettömäksi. Ainoastaan tohtori, ollen arvokkaimpana henkilönä tätä äänettömyyttä saadakseen pois, alkoi siellä piispan puoleisessa päässä pöytää kertoilla ulkomaisista sanomalehdistä lukemiaan tietoja sodan uhkauksista ulkovaltojen välillä, joitten johdosta piispan kanssa tekivät päätelmiään missä määrin se tulisi vaikuttamaan Suomen oloihin, jos sillä ja sillä vallalla ja sen ja sen kysymyksen ratkaisu tuottaisi sodan. Mutta tämä oli niin kaukaista ja koko keskustelu niin tehdyn väkinäistä ja kuivaa, että se ei saanut kuulijoissa mitään mieluisuutta vireille.

Mutta piispan notarius istuessaan talon neidin rinnalla, jonka pyöreitä kasvoja punasi kahdeksantoista kesämarjan hohtavat, herttaiset veret, tunki olevan velvollisuutensa kohottaa toveriaan siitä haudasta mihin tämän yleinen alakuloisuus oli melkein painanut. Kauan hän kuitenkin mietti sitä mistä hän lähtisi sillä sama tukehdus vaivasi häntä kun muitakin. Mutta viimein veti jänispaistivadin eteensä ja tarjottuaan ensin rovastinnalle ja vieressään istuvalle neidille nosteli siitä lautaselleen aikasen röykän niitä mieluisen näköiseksi kypsennettyjä jäneksen lihoja. Tätä tehdessään hymyillen ja hieman päätään punoen sanoi: "Mutta tämän pitäjän nimi ei ole suotta aikojaan Jänislahti. Minun mielestäni kuitenkin pitäisi tämän pitäjän nimi olla kerrassaan Jänispaisti, eikä sen vähempi."

"Jänispaisti. Hihhih." "

"Niin, niin. Onhan jänikset ottaneet näihin päivällisiin osaa enemmänkin kun viidenkymmenen prosentin kustannuksella."

"Jänispaisti. Se olisikin pitäjän nimi", kuului toistamiseen neidin hymyilevästä suusta ja virkistyneet silmät vilahtelivat notariukseen.

"Niin, niin", lisäsi notarius. "Minä en ankarammin puolusta mitään niin kun jäniksen kunniaa. Sillä jos jänispaistia vaan olisi harvemman kerran edessäni kun on, niin olisin siihen valmis vaihtamaan vaikka minkälaisen ja miten saadun esikoisuuteni. Senpätähden minun mielestäni olisi sangen oikein, että jänispaistin arvo pyhitettäisiin oikein pitäjän nimellä, mikä tulisi näkymään kirkonkirjoissa ja kaikissa hippakunnan asiakirjoissa. Ja mikä olisikaan mieltä ylentävämpää, kun saada arkkipiispalta määräys käydä jänispaistissa piispantutkintoa pitämässä... Ette usko miten se tuntuisi hyvälle, somalle ja mukavalle."

Tätä sanoessaan notarius heilautti lystikkäästi lyhyttukkaista päätään ja hymyili yhä sydämmellisemmän näköisesti.

"Taidatte olla ahkera metsästäjä kun panette niin suuren arvon metsälliselle", virkkoi rovastinna hymyillen ja virkistyneemmän näköisenä, jota sanoessaan vilkasi notariukseen ja itsensä ja notariuksen välissä istuvaan tyttärensä.

"Olen aivan typerä siihen. Ainoastaan tässä saan jäniksen kiinni," sanoi notarius jota sanoessaan pisti kahvelinsa lihaläjään niin reippaasti juuri kun se todellakin olisi siinä ollut kiinni otettava.

"En usko sitä, olettepa siksi vilkas mies", jatkoi rovastinna.

"Mutta jänis on paljon vilkkaampi. Ampumaan kun ei ole minussa miestä, niin kyllä jänis tietää mitä sellaiselle miehelle on tehtävä. Se poika käyttää sitä etua mikä sillä jaloistaan on."

"Uskokaa hänen puhettaan ettei ole miestä ampumaan", keskeytti notariuksen vierellä istuva tuomiorovasti. "Mies viimeisessäkin suuressa kilpa-ammunnassa ampui ensimmäisen palkinnon."

"Niin, mutta mepä puhummekin täällä vaan jäniksistä ja jäniksen amunnasta. Se pyöreäsilmäisenä voi laukata seitsemän kertaa keittiön ympäri sillä aikaa kun palkinnon ampuja tähtää maaliin."

"Te on totta, ettei aina ole sama mies tarkka maaliin ampuja ja metsästäjä", myönsi tuomiorovasti. Kun näki, että nämä metsästästarinat miellyttivät rovastinnaa, niin tekeytyi hänkin iloiseksi ja leikkilisen iloisella tavalla alkoi kertoa: "Muistanpa erään hauskan tarinan eräästä syntymäkaupunkini pormestarista siltä ajalta kun olin mustalaispojan kokoinen ja juosta vökellin vaan koiran asemesta muitten mukana metsästysrekillä. Hän, se pormestari, oli kieltämättä ensiluokan ampuja kilpa-ammunnassa ja niin innokas, että hän ampumarjoituksissa oli aina mukana, kun mustalaisen sika ja puhui niistä ampumisistaan aina ja aina. Ja se intonsapa häntä veti joka kerran metsästysseurueisiinkin, mutta jänistä hän säikähti niin tavattomasti sen sattuessa näkymölle tulemaan. Niinpä kerran oli meitä kymmenkunta muuta miestä hänen kerallaan erään suuren tilanhaltijan jänisrikkaissa metsissä

metsästämässä, missä isäntäkin oli koirineen mukana. Mutta kun meille, vainajien kantajille, kertyi liian paljon kantamista, niin isäntä toimitti meidät, pari poikasta, viemään taakkamme kotiinsa, laitettavaksi niistä pari tai kolme jänistä päivällispöytään. Mutta salaviihkaa viskutteli meille, että laittaisimme yhden niistä Sannanurmen veräjälle keppien varassa seisomaan siksi kun me täältä palaamme. Me tiesimme ennestään, että isäntä on muutamalainen koiransilmä, mutta emme tienneet sitä mikä sillä nyt oli mielessä. Me teimme työtä käskettyä ja laitoimme kun laitoimmekin suuren jäniksen kamuran puoleksi syrjittäin istua tököttämään keskelle tietä. Silmätkin pienillä tikuilla pönkittelimme niin renkaisilleen, kuin ilmosella jäniksellä ja karvatkin laitoimme ihan luonnolliseen asemaan. Tämän kaiken tehtyä palasimme takasin metsästysjoukkoon ja sanoimme isännälle missä jänis odottaa. Aikansa metsästettyään alkoi metsästysseurue kulkeutua taloon päin. Nyt jälekkäin tietä huolettomina astua kölkästäessä isäntä hieman hämmästyen seisattui tiellä, otti taka-askeleen, mutta samassa viittasi kynttä kantta jälessään tulevalle pormestarille jänistä ja sanoi: 'Nyt ampukaa!'

"Mutta pormestari rupesi ihan vapisemaan siitä arvaamattomasta ilmiöstä ja vapisi ja vapisi ja muutti ja muutti asentoa varmaan yhden minuutin ja tähtäsi ja tähtäsi. Sillä aikaa olivat kaikkien toisten pyssyt kohti jänistä varalta, josko tuo kyllästyy tuohon odotukseen ennenkuin pormestari kerkiää laukasta. Mutta laukesihan se pormestarin pyssy kun laukesikin, eikä ampumisen tulos ollut parempi kenellekään, sillä silmät ja korvat menivät jäniksellä täyteen haulia sekä tappuran ja ruudin palannutta törkyä. Mutta sattuiapa eräitä hajahaulia romahtamaan niihin keppeihinkin, joitten varassa jänis tonhotti pystyssä. Nekin horjahtivat ja tönköttynyt jänis köllähti pitkälleen ja kangistuneet jalat jäivät sojottamaan kohti taivasta. Silloin pormestari riemuissaan huudahti: 'Niin sattui, kun vanhalta oppineelta', ja lähti juosta vökeltämään ottamaan kiinni. Vaan toiseksi muuttui pormestarin ihastus nostaessaan köhmöttyä, kylmää jänistä. Ihan harmillisesta vihasta kähisten sanoi: 'Te pojat, peijuonit!'

Kaikkia muita nauratti ja kutkutti tuo kepponen, mutta ettei pormestari tästä hänelle tehdystä pilasta nostaisi mörköelämää, alkoivat toiset hämmästyä sitä kertoen heille tehdyistä kepposista. Meillä pojilla oli pitkällaiset tukat ja siksi emme uskaltaneet sinä iltana lähestyä pormestaria.

"No, missä ne koirat olivat, kun ne eivät sitä pönkitettyä jänistä kohti sattuneet, ennen miehiä?"

"Ne juosta hulmottivat tietysti mikä mistäkin metsiä myöten, sitä mukaa kun kuulivat miesten kulkevan, mutta sitäpaitsi ei ne olisi kuolleesta jäniksestä perustaneet, vaikkapa kohti olisivat sattuneet."

Tämän tarinan aikana olivat kaikki lopettaneet syöntinsä ja jääneet selkäkenossa istuen kuulemaan sen tarinan loppua. Ja kun se oli loppunut, niin kohosivat kaikki ylös ja kiirehtivät rovastinnan luokse kätellen kiittelemään päivällisen edestä, minkä tehtyään hajosivat mikä minnekin ympäri salia oleville istuimille istumaan. Muutamat istuivat ensin ja sitten toiset säätynsä ja luonteittensa mukaisesti niitten puhelutovereiksi. Niinpä notariustakin tuo luonteenomainen voima veti kasvitarkan puoleisen akkunan poskessa istuvan talon neidin luokse ikäänkuin jatkamaan äskeistä ruokapöydässä syntyneitä tuttavuuksia.

Notarius kyllä tiesi, että viskaalin poika kosii sitä neitiä, mutta sen hän ei tuntenut estävän tekemästä pintapuolista tuttavuutta. Niinpä hän, punoen tummia hyvin kiertyneitä viiksiään, istui akkunan toisen posken kohdalla olevalle istuimelle, missä toisen posken kohdalla olevalla istuimella neiti istui. Mieluista olikin se neidistä, sillä notariuksen siihen istuessa neiti itse huomaamattaan nyhjäytti pyylevää ruumistaan notariukseen päin ja punahuulinen mansikkasuu vetäytyi sievään hymyyn,

Kohtapa heillä alkoikin keskustelut. Sattuvia ne notariuksen tarinat olivatkin neidin mielestä, koskapa hän aina väliin oikein imelästi nauraa kikatti ja hyvin usein nauroi notariuskin, että olkapäät tutisivat ja vesi tihisi ruskeanharmaista, kirkaista silmistä.

Mutta nyt lähti tohtori ja nimismies pois ja vanhemmat papit asettuivat keskustelemaan vakavista, virallisista asioista, niinpä notariuskin lopetti neidin kanssa sen hauskan keskustelunsa ja siirtyi sinne pappien joukkoon kuulemaan niitten toimia ja mitä valmistuksia heillä on huomisen päivän varalle.

Ei kuitenkaan heillä mitään varsinaista ollut. Katselivat vaan kukin pieniä taskuraamatuitaan ja etsivät niitä värsyjä, mitä tulisivat rovastin vihkimisessä lukemaan ja terottivat niitä mieliinsä, että muistaisivat ulkoa lukea.

Samoin haki notariuskin pienen raamattunsa, jota muitten mukaan katseli, mutta mielessään sanoi: "Minä luen hyvästä paimenesta, joka antaa henkensä lammastensa edestä. Jos mikään niin se miellyttää rovastia. Siitä minä luen", ajatteli hän ja hieman punalti päätään aatteelleen vakuudeksi ja painoi raamattunsa kiinni. Eikä kauvan ennenkuin toisetkin papit tekivät samoin ja alkoivat tarinoida jokapäiväisiä tarinoita, mihin rovastikin käkötteli sekaan. Mutta piispa se pysyi yhäkin vähäpuheisena ja synkän näköisenä. Koko olento näytti ihan jäykistyneeltä.

8 LUKU.

Sunnuntai-aamu valkeni pilvisenä. Synkkien kuuropilvien taakse peittyi koko lähinen taivaan kansi. Ja vaikka yksi joukko kuuron tönkiä raskaan etelätuulen ajamana pakenikin pohjoista kohti, niin toinen toistaan synkempi ryhmä uusia ouruja vieräsi sijaan.

Tätä katseli nyt piispa istuessaan pappilan kattopäällisillä, korkeilla portailla. Piispan kasvoilta oli kokonaan kadonnut se eilisessä päivällispöydässä saatu eloisuus. Hän oli illalla yön pimeydessä kuullut kylältä raakoja kiljumisia, hävyttömiä laulun loilotuksia ja oli yöllä nähnyt kamalia unia, mitkä nekin osaltaan synkistyttivät mieltä. Ja toiselta puolen oli nyt tarkat tiedot seurakunnan pakanallisesta tilasta. Julma todistus oli seurakunnan tilasta sekin kun eilisessä poliisitutkinnossa lähes kolme sataa ihmistä on kuulusteltu ja kirkkoväen keskellä tehdystä murhasta tuli ainoastaan selville, sekin pappilan häpeäksi, että pappilan mökkiläinen Törmälän Santeri on erään lapsensa hautajaistenpitäjän kontista varastanut viinalekkerin ja sen saatuaan murhatun kanssa kadonnut metsään... Oi katala kansa! Sodomian ja Gomorran kansa joka synneissänsä hukkuu paitsi yhtä Lootia. Oi Sodomian ja Gomorran kansa, joka peitti pahat tekonsa, mutta, jota Jumalan vihan tulisade seurasi.

Näissä mietteissään istua jökötti piispa ja silmäili lahden lipottelevia laineita, katseli kellastumaisillaan olevilla ruohikkorinteillä uiskentelevia, lähtönsä valmistautuvia sorsaparvia. Katselipa väliin läheltä ja kaukaa näkyviä talojen savuista mitkä vaalean harmaina töyhtönä virkeän etelätuulen painosta kaatuivat pohjoista kohti. Ne muistuttivat eläjiä savujen luona, mutta ne eläjät olivat paatuneita, synteihinsä vajonneita jänislahtelaisia... Niin... Mutta tänäpäivänä täytyy heidän korvansa kuulla se Sodomian ja Gomorran tulisaarna, ehkäpä edes joku sielu ottaisi ojentuakseen ja pelastuisi ikäänkuin tulen kautta. Mutta tulen kiivaus oli kaikki vastahakoiset syöpä.

Eipä lauhtunut piispan mieli, vaikka pyhäpukuisilla ihmisillä täytettyjä kirkkovenheitä alkoi tulla tuhjuta ihan salmen täydeltä, jotka hilpeämielisessä kilpasoudossa kiireesti lähenivät pappilan loivasti kaltevaa, lyhytnurmista rantaa. Ja vaikka pappilan avara kartano täyttyi ihmisillä, nuorilla ja vanhoilla, niin kaikkien otsissa ja oikeissa käsissä luuli piispa näkevän pedon merkin, eikä ollut tietääkseenkään jos joku ikämies rohkeni hattuaan kohottaen sanoa hyvää huomenta. Jäykkänä, liikkumattomana, elottoman näköisenä kuni pakanain Jumala korkealla telineellään hän istui ja suurilla mustilla silmillään vaan katseli yli sen kirjavan lauman, mihin näki salmella lähenemässä venheissä myötään tulevan lisää. Tätä hän katseli vielä hetken. Paksuhuulinen, leveä suu jyrkässä myytyssä ja tuhkanharmaat keltapilkkuiset, risaiset kasvot värähtämättöminä. Mutta kohta hän jäykän näköisellä voimalla nousi seisalleen, jolloin hänen tummanharmaa pukuinen, paksu, ryhdikäs olentonsa varmoilla askelilla poistui sisälle. Yhtä jäykkänä hän pysyi sielläkin. Ei toveriensakaan hilpeämpi mieli vaikuttanut häneen lieventävästi.

Ei sekään muuttanut piispan muotoa vaikka sisällä liikkuvassa väessä yht'äkkiä syntyi hälisevä puhe. Nyt oli löytynyt Jahtirannan Kaisan ruumis. Kirkkomiehet olivat löytäneet Haapaseliltä. Oli vasta ollut kohoamassa veden pinnalle. Oli näkynyt olkapää ja löytäjät olivat ensin luulleetkin edellisistä venheistä pudonneeksi vaatemytiksi. Sitten olivat sitoneet purjeköyteen ja venheen jälessä soutaneet rantaan, kun eivät voineet ottaa venheeseen, se kun kuului haisevan niin kovin. Piispa ei ollut sitä kuulevinaan, istua mökötti vaan keinutuolissa toinen kämmen korvallisessa, kyynänpää varattuna keinutuolin kaiteeseen, mitä toisella jalallaan heilutteli niin vähän että sen tuskin näki heiluvan. Kun muut katselivat akkunoista sitä rannassa näkyvää ihmisryhmää mistä arvelivat Kaisan ruumista tuotavaksi, niin piispa vaan umpikuljuisesti vilkasi sinne päin, otti raamattunsa polviensa päälle, pani kultarenkaiset rillit paksulle, põheisen näköiselle nenälleen ja rupesi selailemaan raamattua. Mutta ei hän siitä mitään näkynyt löytävän. Kaikki lehdet olivat kirjaimia täynnä, mutta vaan kirjaimia ja kirjaimia ja korkeintaan vaan sanoja ja sanoja eikä mitään muuta.

Kirkonkellot ne jo soivat, joitten pilvi-ilman vaikuttava raskasmielinen jumina kuului pappilan asunoihinkin. Ja avara, suurien ikihonkien vaiheella, kauniilla ruohikkorantaisen salmen töyräällä oleva vaalean keltainen valoisa kirkko, oli jo täpösen täynnä ihmisiä. Kellot rupesivat nyt soimaan pappien tulosoittoa ja papit kymmenlukuisena mustana joukkona, missä piispa ja rovasti olivat ensimmäisenä parina, lähtivätkin pappilan kartanosta kirkkoon tulevaa suoraa, santaista tietä myöten likenemään kirkkoa. Mutta heti kun piispan joukkue lähti talosta kirkkoon päin työntyä eteen makasiini kartanon taite kulkevaa tietä hevonen, minkä vedettävällä kärrynlavoilla makasi Jahtirannan Kaisan haiseva ruumis resuisella kulinkuorella peitettyinä, minkä alta kuitenkin näkyi Kaisan muodottomaksi turvottuneet, alastomat jalat ja irtoillaan reuhoittavat pitkät, pellavan keltaiset tukat.

Hevosta seurasi joukko ihmisiä kauhistuksen ilme kasvoillaan vaikeroiden Kaisan kohtaloa. Kuuluipa joukosta juuri rovastille tähdätyt naisen sanat: "Kivestä täytyy olla sydän sillä ihmisellä, joka tietää Kaisan saattaneensa tuolle jällelle. Kiveä kovempi täytyy olla tunto sillä, joka on syyllinen tähän, eikä

tuntene kipua tunnossaan."

Tästä ei rovasti eikä piispa enempi kun koko pappisjoukko olleet tietääkseenkään mitään. Virallisessa tahdissa kepit sauvoina käsissään kävelivät vaan ruumislavan perässä siksi kunnes hevonen noin sata askelta kuljettuaan samaa tietä kääntyi hautuumaalle menevälle tielle viedäkseen ruumiin siellä olevaan leikkuuhuoneeseen.

Tiehaarassa erosivat kaikki kirkkoon vievälle tielle, ainoastaan tummapukuinen ikämies nähtiin ajavan harmaata hevostaan hautuumaalle päin mitä toinen mies synkkämielisenä ja puhumattomana seurasi mukana.

Kirkkoon menevien ihmisten silmät seurasivat ruumiin vetäjiä kunnes ne painuivat salmen sillalle laskeutuvan mäen suojaan. Mutta piispanjoukko sitä vastoin tahtoi välttää silmiään sitä näkemästä ja joutumasta mieleensä mitään. Juhlallisena, parikkaana jonona astua roikkasivat vaan kirkkoon, missä avara kirkko täynnä ihmisiä odotti pappien tuloa kuni auringon nousua halla-aamuna.

Kirkonmenot alkoivat tavallisessa järjestyksessä, kuin ennenkin, virren laulamalla. Mutta sydämellisempänä kuin koskaan ennen ottivat seurakuntalaiset osaa kaunisäänisen nuoren lukkarin virteen. "Mun silmän käden nostan j.n.e."

Sen virren juhlallinen humina hävittikin kaikkien kasvoista entisen synkkyuden. Juhlallinen odotus näkyi vaan kaikkien kasvoissa.

Alkumenojen aikana ei piispalta kuultu mitään. Hän istua mökötti vaan eräässä penkissä kirkon perällä, eikä näkynyt edes katsovankaan muuta kun niitä muistoksi saatuja, paksuihin sormiinsa pujotettuja, hohtokivillä koristettuja sormuksiaan ja virsikirjansa mustaan kanteen leimattua ristinhirsipuun kuvaa. Ja toisekseen taas sormuksiaan ja lihavaa pehmoista kättään, jolla hän muisti jo monen lapsen päähän vettä nostaneensa.

Mutta virren loppuessa rovasti verkalleen nousta väntti saarnatuoliin ja noustessaan kakisteli rintaansa. Nyt oikaisi piispakin itsensä suoremaksi, nojasi leveät hartiansa penkin nojasinta vasten, laaja, korkeatsainen muoto kääntyneenä saarnatuolia kohti. Samoin ikään, kun piispan esimerkkiä noudattaen, kiinnittivät kaikki ihmiset katseensa saarnatuoliin, kasvot tarkkoina kuulemaan mitä rovastilta nyt lähtee näin merkillisenä päivänä. Mutta kun tuokion kuunneltuaan kuulivat saarnan olevan sitä entistä samaa, moneen tuhanteen kertaan märehdittyä kuivaa vätkytystä, niin ihmisten päät alenivat kuni helteen raukasema kaalikko ja alkoivat aikansa kuluksi sopotelia keskenään, mikä mitäkin. Emännät kyselivät toisiltaan lehmäin tämänkesäistä lypsyä, montako saavia voita ja montako ammetta piimää. Piiat kyselivät toisiltaan mistä on "pesti" tulevaksi vuodeksi. Isännät puhuivat laihoistaan, miten halmeessa, miten pelloissa on laiho hyöteä ja montako tuhatta sidettä nyt on puitavia rukiita.

Yltä yleensä meni kirkko yhtenä sopottavana sohinana, mitä lisäsi tuhansien nukkuvien hiljemmät tai kovemmat kuorsaukset, jonka kaiken pääsävelenä kuului paaluava saarnan kaiku.

Mutta renkipojat ne lukemattomissa ryhmissä, toistensa esimerkistä intoutuneina kiuhtuivat kellojen vaihantaan. Sieltä ja täältä alkoi kuulua ävehdyksiä: "Se on tarkka, jos tarkka. Se on niin tarkka kun aurinkokin.

"Kysyhän Jussilta, se kyllä tietää tämän, niin kuin oman itsensä."

"Se on tarkka ja terve, kun mustalaisen hevonen."

Nämä poikain ävähdykset viilsivät piispan suuria korvia että luuli niistä palasten kimpoilevan, ja risaisiin kasvoihin ilmestyi tummia täpliä.

Viimein kuitenkin rovastin saarnasta kajahti amen. Tämä ikäänkuin salaman lyömällä kohotti jok'ikisen pään pystyyn. Supotukset katkesivat kaikkialla kuni puukolla ja kuorsaukset, poikien ävähdysten kanssa sammuiivat kuni kipinä veteen. Kaikki olivat herkkinä kuulemaan ja näkemään mitä tästälähtien tuleva on. Ja tuokion odoteltuaan näkivätkin piispan vankan olennon ilmestyvän kirkon perään.

Pitkän hetken hän siinä kirja käsissään seisoi, katsella nulisteli korkeitten kulmaluittansa alta, jyrkkiä silmäyksiä heitti kaikkialle yli kirjavan lauman. Mutta viimein hän aukasi leveän, paksuhuulisen suunsa ja kovalla, ankaralta kajahtavalla äänellä lausui: "Mutta Herra näki ihmisen pahuuden suureksi maan päällä. Kaikki hänen sydämensä aivoitus oli ainoastaan paha joka aika. Ja Herra katui ihmisen tehneensä maan päälle."

Nyt hän piti pienen loman, ikään kun kooten voimiaan huojotteli ruumistaan ja erityisellä oikein

jyrähtävällä painolla lausui: "Herra katui tehneensä ihmisen."

Taas hän piti pienen loman, mutta kohta jatkoi: "Ei uskonut kaikkivoipa, kaikkien luoja, suuri Jumala luodessaan ihmistä omaksi kuvakseen, että hänen tarvitsisi koskaan katua sitä tehneensä. Mutta niin kävi jo Noan päivinä ja käy tässä seurakunnassa, että Herra katuu tehneensä ihmisen."

Tuon katui sanan hän aina lausui vieläkin hirmuisemmalla voimalla, että kirkko jyrisi vastaan.

Nyt otti kirjansa välistä sen rovastin kirjoittaman listan ja ikäänkuin toiseksi saarnansa pääaiheeksi luki sen Jänislahden seurakunnan rikosluettelon.

Tämän tehtyään rupesi aivan hirmuisella ankaruudella huutaen ennustamaan Jänislahden seurakunnalle samallaista rangaistusta kun Noan päivinä sai ihmiskunta osakseen. Vaan ei päässyt sekään pitkälle ennenkuin rupesi huutamaan: "Sillä vallalla mikä minulla on, minä määrään teille lakia, määrään teille rangaistuksia, joitten alla te turhaan väsytte huutaessanne armoa."

Tämän kuultuaan Tuomalan ukko hyppäsi penkistään ylös ja pitkällä askelilla lähti kiireimmän kautta ikäänkuin luimussa korvin astua työntämään ulos ja ennenkuin pääsi kynnyksenkään luokse paiskasi ihan lyömällä laajapartaisen huopahattunsa pitkätukkaiseen päähänsä. Samalla kuului ankara jyrisevä humahdus kirkossa ja hirmuisella jyrinällä lähti väki suoltumaan kirkosta ulos ikäänkuin tulta pakoon. Ja kohtapa nähtiinkin kirkossa ainoastaan piispa niiden yhdeksän pappinsa kanssa, kirkkoraadin jäsenet, rovastinnan luona kolmine muuta herrasnaista ja siellä täällä joku paljaspäinen puolisokea ja vähäkuuloinen vanhus.

Vaikka piispa nähdessään ihmisten suoltuvan kirkosta ulos kovensi ja kovensi ja koitti kovemmin ja aina vaan kovemmin huutaa sitä tuomiosaarnaansa ihmisten perään, niin ne menivät, jotka lähtivät ja kohta nähtiin kiihkeästi pärisevää väkeä tiet tulvanaan joka suunnalla.

Venheillään tulleetkin ohjasivat matkansa suorinta tietä rantaan ja kohtapa nähtiin Jänissalmellakin pois rientäviä venheitä ihan salmen täydeltä, mistä kuului korkea polina kuni suolan vetäjain venäläisten matkueesta. Se joukon yhteinen polina oli vaan siitä, kun piispa on niin hullu, niin sormella hämmenneltävä höperö, että tuon maailman pahennuksen sepittämällä juorulla rupeaa tuollaista ihan päätöntä melua pitämään.

Piispa saarnasi vielä pitkän hetken ihmisten mentyäkin. Mutta mitättömältä se rupesi kuitenkin tuntumaan tyhjille seinille huutaminen, joten hän lopetti saarnansa ja kävi rovastin vihkimistoimeen käsiksi. Mutta sen tehtyäänkin oli vielä hikisenä ja tulehtuneen näköisenä tullessaan sakaristoon siksi aikaa kun toiset papit suorittivat kirkossa kirkonmenon lopputoimituksia.

Levottomana hän käveli sakariston lattialla ja hiki valui põheisiä korvallisista pitkin paksulle läskisen näköiselle kaulalle, mistä hän sitä enintä hieroi keltasen väriseen nenäliinaansa. Sitä tehdessä mustat silmät paloivat kuni tulella ja leveä rinta ponnahteli ankarasti. Mutta huopeni viimein täyteläinen rinta kävellessä sakariston kaikuvalla lattialla ja kasvoistakin hieman häipyi ankarin luonne.

Nyt hän istahti auki olevan akkunan pieleen, missä vanha suntio toisessa pielessä istui ja katseli mäntyjen juurilta näkyviä hautaristejä ja niitten juurella rehottavia ystävien ja sukulaisten istuttamia ja hoitamia kasvipensaita.

Piispa luuli näkevänsä suntion silmäkuopissa vereksien kyynelten kosteita jälkiä ja päästäkseen tietämään minkä tuottamia ne kyyneleet ovat olleet tekolempyydellä sanoi: "Olen käynyt monessa kirkossa ja tunnen Suomen kansaa enemmän kun moni muu, mutta eläessäni enemmän viittä kymmentä vuotta, en ole ennenkuin nyt nähnyt, että kansa ei sietäisi papin ja piispan sanaa."

"Minun hartioillani on sulanut enemmän kun seitsemänkymmentä lunta", sanoi suntio päätään kääntämällä. "Sillä ajalla olen tässä kirkossa nähnyt neljätoista vakinaista rovastia, joista monet tuolla nurmen alla lepäävät töistään. Samalla ajalla olen nähnyt kahdeksan eri piispaa pitävän heille kuuluvat menonsa, joista niistäkin jo monet lepäävät töistään, mutta tällaiseen menoon en vielä ole sattunut."

Näissä suntion sanoissa kuului syvä ylpeys ja peruuttamaton lujuus, eikä kääntänyt päätäänkään piispaan päin, vaan katseli niitä hautaristejä ja tuuheita mäntyjen oksilla kiemuilevia pieniä lintuja.

Tämän sanottua kahahti uudet kyyneleet suntion syviin silmäkuoppiin, mutta niitä hän koetti hävittää räpyttämällä pitkiä silmäripsiään, ettei piispa niitä huomaisi. Piispa kuitenkin ne huomasi ja uskoi suntion mielen hieman pehminneen hänen äskeisestä puheestaan ja hän sanoi: "Olen ensi kertaa täällä, enkö voi tietää missä ja kuinka syvällä ovat juuret ja mihin perustuu tuo kansan käytös, mikä näyttäytyi tänään kirkossa, sielun hoitajaa kohtaan?"

"Uskoakseni viisauteen."

"Viisauteen... Mitä tarkoittatte?... kansan viisauteenko, vai mitä."

"Niinpä niin."

"Viisauttako on mielestänne kaikki tämä... Miten se on ymmärrettävä?"

"Siten, että meitä lailla ja asetuksilla ahdistetaan kaikilta puolilta juuri kun metsänpetoja, että jos mihin liikumme, niin laki ja asetukset ovat joka askeleella kintereillämme... Maamme hallitus on arkipäiväimme askeleet kietonut lailla ja asetuksilla niin ahtaalle, että olemme joka päivä kun kiinni joutumaisillaan oleva metsänpeto. Jos lähdemme leiväksemme kaatamaan kaskea, niin laki on edessämme. Jos lähdemme yhteisistä järvistämme kaloja pyytämään ruuaksemme, niin laki on edessämme. Jos lähdemme yhteisistä metsistä metsästäämään saadaksemme sieltä herkkupalan itsellemme, niin laki on edessämme... Kirkko on tähän kesään asti vielä ollut se paikka, jossa evankeliumin anteeksiantava, suloinen voima on ahdistettuja sielujamme tukenut ja viikon vaivoissa meidän olemuksiamme täyttänyt aina uudella ja uudella elämän voimalla. Mutta nyt on sekin mennyttä. Laki ja laki, tuomio ja tuomio kiljuvana jalopeurana kiertää vaan kintereitämme kaikkialla, eikä mitään muuta. Mutta kirkko kamisee tyhjänä ja tulee kamisemaan tyhjänä aina siksi, kunnes evankeliumin hyvä enkeli palaa tänne takaisin."

Tämän sanottuaan tuntio näpisti kohtalaisen paksut huulensa visuun, siten antaakseen sanoilleen peruuttamatointa painoa ja alakuloisena jäi katsomaan niitä hautaristejä, joitten messinkiset kirjaimet kimmeltivät vasta paistamaan selvinneen keskipäivän auringon paisteessa.

Nyt kuului kirkosta loppuvärsyn laulu, jonka perästä piispa tiesi usahtavan sen pappijoukon kirkosta sinne sakaristoon. Siksi ei ruvennut jatkamaan. Sanoi vaan, että tästä asiasta puhumme vasta enemmän. Mutta niissä sanoissa kuului kuitenkin hieman masentuneempi henki ja jonkunmoinen myötätuntoisuus.

Heti huhaltikin kirkosta sakaristoon yhdeksän pappia ja lukkari, jotka hälisten rupesivat toimittautumaan pois ja virkapukunsa jätettyään suntion korjattavaksi talteen, työntyivätkin ulos ja paritusten lähtivät pappilaan vievää santaista tietä astua koikkasemaan pappilaa kohti. Teillä eikä pihoilla nyt ei näkynyt ketään muita ihmisiä kun rovestinnan mukana kourankokoinen ryhmä kirkonkylän herrasväkeä, jotka olivat pappien sakaristossa käymisen tähden joutuneet heidän edelleen ja mennä töppäsivät jo parin sadan askeleen päässä papeista.

Kun rovestikaan ei suntiota ennen ollut pyytännyt vihkiäispäivällisilleen niin hän kirkon lukittuaan toi kirkon avaimet kirjastohuoneen naulaan entiseen paikkaansa ja sanaa puhumatta kiirehti rantaan, missä hänen venheensä väki häntä odotti. Ja kohta nähtiin sekin venhe hurjalla kiireellä mennä kahmistavan Jänislahtea pitkin. Mutta puhumattomana ja synkkänä istui tuntio venheessään, synkempänä kuin ikäänään ennen kirkosta palatessa, eikä tämä päivä tuntunut ensinkään pyhälle. Tuntuipa ihan kun se selkää lämmittävä aurinkokaan ei olisi sama aurinko, joka on lämmöllään luonut nuo tuhannet lehdet rannan puihin ja kasvattanut ja kypsytännyt ne aaltoilevat toukovainiot sirpille alttiiksi mistä on koottu nuo muhkeat kykät talojen pelloille. Niitä hän katseli ja äänetönnä istui kulkiessa kolmihankaisen venheensä kotirantaa kohti. Äänetönnä oli koko venheen väki allapäin, jäykkämielisinä istuen vaan soutivat. Ei muuta ääntä kuin honkavitsain kitinä ja airojen kolke kuulunut koko matkueesta.

9 LUKU.

Piispan matkueen mentyä oli rovestin mieli paremmalla sijalla kuin koskaan ennen. Hän tunsikin olevansa nyt oikeuden ja totuuden ankaran puolustajan, piispan, vihkimä rovasti. Tämä tuntui tavattoman somalta. Ja ihanana tulevaisuuden aamuruskona punotti mielessä sekin kun nimismies ystävyydessään oli luvannut Törmälän Santerin kuoleman syyn tutkimisen lopettaa siihen. Ja sekin kun piispa oli Jahtirannan Kaisan ruumiin luvannut haudata kaikessa hiljaisuudessa. Ainoastaan kirkossa oli tavan vuoksi mainittava, että Jumala on tapaturmaisen kuoleman kautta kutsunut luokseen Kaisa Emilia Kyllösen. Tämän kuolon ilmoituksen koristeeksi mielti hän sitä ilmoittaessaan lukea jonkun raamatunlauseen ja virren värsyn jostakin kuoleman virrestä. Ehkäpä se kuulijoissa synnyttäisi jotakin vastapainoa Kaisan ja hänen välisille juoruille etenkin kun hän sen tekee erittäin hartaalla tavalla.

Näitä nyt rovasti mielti yksinäisessä kamarissaan venyessään mukavalla leposohvallaan. Ja näistä merkeistä hän nyt viittoi tien ja loi pohjan tulevalle toiminnalleen ja koko elämälleen Jänislahden rovestina. Mieluinen, ruusutarhan hajuinen ilmakehys tuntui ympäröivän hänen olemustaan. Tämä

tuntui sanomattoman somalta ja pitkän hetken tästä nautittuaan toivoi, että hän tähän ihanaan unelmaan saisi nukkua ja virkistää ruumistaan siitä piispan joukon tuottamasta väsymyksestä. Rykästeli ja kakisteli hän nyt muutamia kertoja, jonka perästä kääntyi syrjälleen, pani kätensä päänsä alle ja veti silmänsä kiinni. Mutta ikäänkuin kiusalla tehden rupesi nyt rakentajain möyke kuulumaan korviin moninkerroin selvemmin kun valveilla ollessa. Hetken siinä viivyttyään, kääntyi hän selälleen, pani peitteen korvilleen ja veti taas silmänsä kiinni. Mutta juuri kuin itse rietas olisi johtolankansa pään sitonut hänen korvansa lehteen kuului rakentajain möyke siihenkin asemaan, että tuntui se aivan suututtavalta.

Nyt oli se äskeinen ihana ilmakehä rovastin ympäriltä haihtunut kuin aamun usva päivän tuuliin. Äkein kasvoin nousi nyt rovasti ylös, pani pitkän viittansa päälleen, koppahatun päähänsä ja puoleksi vihassa tempasi kamarin loukosta vaaleaksi maalatun käsnaïsen keppinsä ja lähti ulkokausteelle kävelemään.

Ulos tultuaan rovasti kaipasi rovastinnaa mukaansa, vaan sai kuulla, että hän oli mennyt Jahtirannalle Kaisavainaan lapsia katsomaan, kun ei ollut moneen päivään päässyt siellä käymään sen piispanjoukon takia.

Tämä tieto suututti rovastia vieläkin enemmän, mutta suuttumustaan hän ei kuitenkaan mitenkään ilmaissut, lähti vaan halki kartanon astua vötkimään ja aikoi kävellä oikein arvokkaalla tavalla, kun oli nyt vasta vihitty rovasti. Vaan kuitenkin ne askeleet horjahtivat puoleen ja toiseen, eikä suuntakaan pysynyt suorana, mihin hän aikoi mennä, vaan lenkoili se sinne ja tänne.

Jahtirannalle päin ohjasi rovasti nyt matkansa senkin tähden josko sattuisi rovastinna Jahtirannalta palatessaan tulemaan vastaan, jolloin hän saisi rovastinnalle sanoa suoran totuuden, että ne Kaisan sikiöt ovat jätettävät vaivaishoidon haltuun.

Tässä tarkoituksessa hän nyt pitkän hetken käveli vainion perällä sinne tänne vuotellen rovastinnaa, että ilta jo hämärsi, kun hän siellä yhä käveli.

Nyt siitä vainion aidan ulkopuolitse kulkevaa tietä kulki sivuitse joukko iloisia rippikoulupoikia palaamassa kotiinsa kirkosta missä kappalaispappi oli niitä kouluttanut. Nämä kun näkivät rovastin siellä vainiollaan kävelevän niin ikäänkuin ihastuneina näkemisestä, alkoivat melkein huutaen puhella: "Kas, Lintu Hermanni kun odottelee pimeää, päästäkseen Jahtirannan Kaisan kestiin."

"Ai, isä Aabraham... Ei ole Kaisa kotona mennäksesi ehtosaarnan pitoon Haagarista ja Ismaelistä."

"Ai, isä Abraham. Ette koskaan saa enää nähdä Kaisaa."

"Ainoastaan muistaa... Oi, sinä paha maailma, joka pois otat elämän ilon."

"Niinkuin Talkkuna Matilta. Häneltähän kuoli rakastettu seisalleen ja silmät jäivät selälleen, kuten hänen oma valituksensa kuului."

"Voi Hermanni parka... Olethan yhtä onnetoin mies kun Talkkuna Matti."

"Niin, maallisen ilon puolesta, mutta Talkkuna Matti osasi tehdä konttia ja tuohivakkoja, joista sai ohria ja valmisti vatsansa täytteeksi ihan kunnialla saatua talkkunaa. Mutta Hermanni parkaa saa kunta elättää kuni Mikko Piiraista Kaikkolan kalasaunaan."

"Oi, Hermanni parka. Olet koko Jumalan mieliharmi."

"Jumala ei hänestä perusta enempi kun lehtikerpusta seipään nenässä".

"Ja variksen pelätistä kaurahalmeella."

Nyt pojat päästivät yhteisen naurun niin ivallisen ja ilkeämielisen, kun vaan osasivat ja nauroivat niin kovasti kuin vaan taisivat ja jatkoivat matkaansa.

Pojat tiesivät, että rovasti ei heitä tunne, eikä saa selville mistä he ovat ja sentähden varoittelivat toisiaan, että ei kukaan täällä kouluaikana puhuisi tästä kenellekään. Mutta juuri silloin kun pojat toisiaan varoittelivat tuli Aholan Anni heitä vastaan tiellä. Hän kuuli pojilla olevan jotakin keskinäistä tuumanpidettä. Sentähdenpä hänen silmänsä enemmän tavallista teroittuivatkin heihin ja tuli katsoneeksi ketä he olivat.

Rovasti näki nyt Annin tulevan sieltä ja varmaan tiesi poikain tulleen häntä vastaan, niin nyt rovasti nähtyään Annin tulevan kiirehti hänen kimppuunsa saamaan tietää ketä ne pojat olivat, olivatko ne koulupoikia, vai muita kulkijoita.

Anni vähän tyrmistyi ja oli kahdella päällä, mitä hän sanoo, sanooko hän koulupojiksi, vaiko miksi kulkijoiksi. Mutta kuitenkin sanoi, että rippikouluunhan niitten sanottiin tulleen... Näkyi tuossa olevan Hillerin Iikka, Körölan Kusti, Kaipaalan Esko, Latolan Kalle, Kejosen Aapeli. Konttosen Tuokki ja oli siinä vielä pari tai kolme, joita ei hämärässä tuntenut.

"Vai niin, vai niin", hymästi rovasti, eikä puhunut sen enempää mitä hän kyselyllään tarkoittaa. Sekin miellytti häntä kun kuuli Annin olevan tulossa hänen kotiinsa tapaamaan häntä saadakseen pojalleen muuttokirjan Rytylin kaupunkiin. Ja lähtikin Annin kanssa yhtä matkaa kotiinsa. Mutta kotiin tultuaan rovasti pyysi Annia hieromaan hänen hartioitaan saadakseen Annin siten viipymään huomiseen, että osottaisi hänelle ne illalliset ilkeät pojat.

Nyt rovasti Annin nujuttaessa luisia hartioitaan noin kauttarantain kyseli niitten poikain vanhemmista, niitten lasten kasvatuksesta, minkälaisessa sovussa ne elävät naapureittensa kanssa y.m.

Tähän Anni ei tuntenut kykenevänsä vastaamaan niinkuin tahtois. Sanoi vaan, että kyllä ne ovat tavallisia ihmisiä, hyviä ihmisiä ne ovat, eikä siltä kylältä ole ennen mitään pahaa kerrottu.

"Niin ennen, vaan entäs nyt?"

Nyt Anni hieman punastui ja oli ääneti. Nytysteli vaan rovastin hartioita noin vaan lievänlaisesti ikäänkuin sillä tavalla saadakseen rovastin tekemän uuden kysymyksen, johon hän voisi ehkä paremmin vastata. Mutta rovasti vaan sängynpäällä vötkötti äänettömänä, eikä edes yskinyt, eikä kakonut, että Anni olisi päässyt puhumaan yskästä. Viimein kuitenkin Anni pani päänsä kallelleen ja vaikeroiden virkkoi: "Nythän tuo on. Jumala paratkoon, koko seurakunta kuni riettaan vallassa... Täytyy sanoa, että todellakin koko seurakunta on kun olisi itselleen pääriettaalle annettu arenille. Ei pienellä, eikä suurella ole muusta puhetta kun sen kurjan Jahtirannan Kaisakadon kohtalosta, johon valitettavasti teidät, hyvä rovasti, sekotetaan syylliseksi."

"Mitä kaikkea ne osaavat puhua?"

"No ne nyt puhuvat vaikka mitä. Ne puhuvat Kaisa-vainaan kesken synnyttämisestä ja siitä johtuneesta mielenhäiriöstä. Ovatpa tietävinään senkin mihin te olette sen keskensyntyneen haudanneet. Puhuvatpa Keksiälän Iivarin murhan salaamiseen syylliseksi ja... No ne nyt puhuvat, vaikka mitä, mitä vaan sylki suuhun tuopi, joita minä en viitsi ruveta kertomaan enkä suulleni vetämään."

Tämän sanottuaan Anni sylkästä loiskautti pitkän syljen siten näyttääkseen, miten syvästi hän inhoaa niitä puheita.

Nyt tunsu rovasti olevan hänen vuoronsa sanoa, jota varten hän kääntyi selälleen tarjoten rintapuoltaan hierottavaksi. Nyt rovasti rykästeli ja kakisteli, jonka tehtyään huokasi syvään ikäänkuin sillä tavalla särpästen hengen voimaa keuhkoihinsa. Sitten hän vielä murmisteli harmaanahkaista muotoaan ikään kuin asetellen asian mukaiseksi, jonka tehtyään hän melkein kovalla äänellä jatkoi: "Paha ja pahan isä saatana pysyy niinkauan piilossa, kun se näkee vihollisensa. Se voi kätkeä kyntensä kuin kissa kypälöittensä sisään. Se voi pukeutua valkeuden enkeliksikin, kuten raamatussakin sanotaan, silloin kun sillä rauha on. Vaan jos häneltä rauha rikotaan, tai uhataan hänen majaan, silloin siitä tulee kiljuva jalopeura... Saatana tietää minut vihamiehekseen. Se tietää minut armottomaksi vihamiehekseen. Se tietää minut siksi mieheksi, joka ilman armoa ilman pienintäkään armoa käyn käsiksi, en ainoastaan hänen tekoihinsa, vaan hänen asuntoonsa. Ja sentähden, juuri sentähden se kiljuen kiertää minua kuni ärsytetty jalopeura. Mutta minulla on aseet, joilla minä hänet lyön alas. Minulla ovat lain ja evankeliumin aseet, joita Jumalan pyhän sanan ja hengen voimalla käyttäen lyön alas koko pimeyden vallan. Pimeyden valta tässä katalassa ja kataluuteensa hukkuneessa Jänislahden seurakunnassa on suuri ja voimakas, vaan Jumalan voima on tuhansin kerroin suurempi, jonka edessä pimeyden voima on pakeneva, kuni yö nousevan auringon edessä."

Tämä saarna oli kuulunut toisiin huoneisiin rovastinnalle, joten hänkin tuli sinne kamariin ja istua kyhnähti ovensuutuolille ja nyökytteli siinä itseään tapansa mukaan. Ja tavattoman somalta se tuntui rovastinnastakin, kun kuuli rovastin olevan niin varman voitostaan.

Rovasti tiesi nyt tehneensä hyvän työn juorujen tappamiseksi, kun hän oli nämä sanansa saanut puhua Annille, joka kulkee hierontaretkillä ympäri pitäjän. Hän oli varma siitä, että Anni kätki kaikki nämät sanat sydämeensä ja kylvää niitä toisiin sieluihin kierrellessään kylästä kylään. Annista tämä kuitenkin tuntui tehdyltä itsensä kehumiselta ja hengettömältä mäkinältä, eikä tuntenut vähääkään muuttavan mieltään, eikä kääntävän uskoaan Jahtirannan Kaisan suhteen. Kuitenkaan hän ei sen rovastin puheen johdosta mitään virkkanut, hieroa nytysteli vaan ja kääntyi rovastinnan kanssa puhumaan siitä kun niille Jahtirannan Kaisa-vainaan lapsiraukoille Jumala suuressa viisauudessaan toimitti sellaisen hoitajan kun rovastinnan, ja miten seurakuntalaiset ovat siitä kiitolliset rovastinnalle.

Kun tästä Annin puheesta rovasti kuuli, että seurakuntalaiset ovat niitten lasten hoitamisesta kiitolliset, niin päättikin mielessään sen äskeisen päätöksensä olla sanomatta rovastinnalle ja ajatteli sitä tietä hänkin voittavansa seurakunnan suosiota. Somalle tuntui rovastista kun tänä iltana oli saanut paljon tehdyksi, kun sai Annille puhuneeksi. Tuntui ihan kun se äskeinen suloinen ilmakehä näkymättömänä usvana laskeutuisi ympärille. Ja nyt kun ei rakentajain möyke ollut kuulumassa, niin luuli saavansa nukkua siihen suloiseen uneen, mitä hän äsken tavotteli.

Mutta kun kaikkialla oli asetettu yön hiljaisuuteen, niin suloinen ilmakehä oli poissa ja tuntui kun ne äskeiset Annin puheet olisivat keränneet kaikki koko elämänaikuiset pahat teot yhteiseen kimppuun ja tuoneet ne hänen eteensä. Niistä muistoista hän melkein nautti, ainoastaan siitä katkeroitu, kun muut ne tiesivät. Makeasti hän nautti Jahtirannan Kaisankin välisistä muistoista, mutta se hänet pani ihan vapisemaan kun ihmiset tiesivät senkinlaisen salaisuuden kun sen keskensyntyneen hautaamisen. Siihen hänen ajatuksensa takertuivat ja rupesi miettimään mikä on sen saattanut ihmisten tietoon. Tätä hän ei päässyt miettimästä ja tuli ihan levottomaksi. Hän nousi ylös vuoteeltaan ja katseli ja käveli huoneessaan ja tunsii olevansa juuri yhtä likellä sitä tekoa kun jos olisi nyt sitä tekemässä, sillä yhtä hiljanen yöhän hänet silloinkin ympäröi ja sama vavistus oli ruumiissa. Viimein hän ikäänkuin väsyi sen ajattelemiseen ja toivoi tulevan unen. Mutta yhä silloinkin kun oli jo vaipumassa uneen tuli mieleen se keskensyntyneen ruumis milloin paperiin käärittynä, milloin alastomana. Ja aina ja aina vaan uudelleen kirkastuivat rovastin silmät ja tuntui kun koko huone olisi täynnä pahoja henkiä ja silmiä näkemässä niitä tekoja. Herättyään hän kuitenkin taas nautti niistä salatuista ja salaan jääneistä muistoista ja koitti taas niihin hautautua nukkumaan, mutta tuli sama temppu. Tämä ensimmäinen yö vihittynä rovastina oli levottomin kuin ikäänään ennen. Ainoastaan päivän valjetessa sai hän unta, josta siitäkin heräsi tavallista aikaisemmin ja nousi odottamaan tulevia koulupoikia näkisikö sen näköisiä, kun ne illalliset ilkiöt olivat.

Jopa huomasiikin ennen tavallista kouluun menoa poikajoukon tulevan työväen pirttiin. Ne näyttivät saman kokoisilta kun nekin illalliset. Nyt rovasti kutsui Annin luokseen ja pyysi salaisesti ottamaan selvän olivatko ne niitä.

Anni tulikin nyt pirttiin ja rupesi uuniin työntelemään halkoja juuri kun hän olisi lämmityksen panoon tullut. Ja niitä halkoja uuniin pannaan ja niistä tuohia rapostellessaan muka sytykkeiksi kysyi: "No missä te illalla niin myöhään viivyitte, kun vasta hämärissä tulitte minua vastaan tuolla vainioitten takana?"

Pojista tuntui, kuin se kysymys ei kannattaisi vastausta ja eivätkä siitä moni perustaneetkaan, hälisivät vaan keskenään ja hommasivat kissanhännän vetoa. Mutta yksi kuitenkin urahti, että kävivät tuolla kauppiassa ja siellä viipyivät.

"Mitä se sinuun kuuluu, missä me viivyimme", virkkoi toinen ylpeästi.

"Aikaa Jumala loi, eikä kiireestä puhunut mitään", lisäsi kolmas yhäkin ylpeämmästi.

"Eipä ei. Minä vaan ilman kysyin kun Kotkaniemen Maikki oli jo kotonaan silloin, kuin siellä olin ja te vasta tuossa tulitte vastaan", sanoi Anni lauhkeasti, jota sanoessaan oli menevinään noutamaan halkoja lisää. Mutta Anni menikin rovastin kamariin ja loistavin kasvoin sanoi: "Nyt ovat pirtissä ne samat poika viikarit, jotka tuolla tiellä eilen illalla tulivat vastaan."

Tämän kuullessa rovastin lasittuneet harmaat silmät kiilsivät kun tinanapit ja valkuaiset näkyivät ympäri terästen. Ääneen puhumatta pani pienen takin päälleen, koppahatun päähänsä, koppasi käsnäkeppinsä käteensä ja lähti tavottamaan pitkillä askelilla astua latmimaan pirttiin.

Pirtissä olikin pojat ihan kolmella parilla kumentuneet kissanhännän vetoon oikein paitahihassillaan ja olivat parhaallaan jymyssä kun rovasti aukasi oven ja vihasta kähisten ärjäsi: "Vai täällä olette, vaan nyt olettekin satimessa."

Sen sanottua rovastin ruosteiset rumat hampaat kiristyivät yhteen ja voimiensa takaa sillä käsnäisellä kepillään löi likimmäistä poikaa selkään, että keppi katkesi. Mutta siitä huolimatta sillä keppinsä palasella yhä hakkasi sitä parkuvaa poikaa joka ei kyennyt itseään puolustamaan, kun se ensimmäinen isku oli käynyt käteenkin, että käsi meni varattomaksi.

Toiset pojat yrittivät hätäytymään, mutta yksi heistä kuitenkin kiljahti: "Hei pojat. Annetaan sen rohjukselle samalla mitalla itselleen." Sitä sanoessaan syöksähti uunista ottamaan niitä Annin panemia halkoja ja samassa tempasi niitä kolmisen sieltä ulos. Pojat juoksivat niihin käsiksi ja toiset hyökkäsivät rovastilta ryöstämään niitä kepin palasia ja huusivat: "Nyt ei olla Jahtirannalla. Ei olla nyt Jahtirannalla. Samalla mitalla. Mitta kun mitta, likistetty ja sullottu." Silmänräpäyksessä olikin muutamilla pojilla halot kourissa ja toisilla rovastin kepinpalaset. Ja viimeinen silmänräpäys oli jo kulumassa kun rovasti sen hurjistuneen poikajoukon käsissä olisi ollut ihan pataluhtana. Siksi hän hyökkäsi ovea kohti, että ovi räikäsi seinään. Sitten ulos päästyään lähti juosta rötkestämään omalle puolelleen minkä henki takua

käski. Ja vielä kamariinsa tultuaankin puoleksi tajutoinna toppuroi sitä ja tätä ennenkuin pääsi selville, mitä se oli ja mitä se olisi ollut, jos olisi viipynyt pirtissä pitempään. Punalteli hän päätään ja itsekseen sanoi: "Lyöneethän kirotut olisivat... Lyöneet sen orjat olisivat... Vaan sai se yksi kuitenkin siipeensä... Sai se siipeensä, että tuntuu... Sai se. Sai."

Nyt hän taas rupesi rykimään ja kakistelemaan ikäänkuin puhdistuakseen siitä äskeisestä pöläkästä. Mutta tässä kakistellessa tuli mieleen saada merkityksi näitten poikain ilkeys kirkonkirjoihin, josta koituu vastusta niille rippikoulun käynnissä, jos vaan eivät ymmärrä heidän vanhempiansa kanssa tulla pyytämään anteeksi ja sovittamaan tekoaan. Tämä ajatus tuntui oikealta ja se kakisteleminenkin tuntui tavallista enemmän puhdistavalta kun tunsu pääsevänsä kostamaan niille pojille sen ilkeyden ja vieläpä sitä tietä saada nöyrytytyksi niitten vanhemmatkin tulemaan hänen luoksensa. "Kaikki on hyvin. Ei niin pahaa, jossa ei hyvää", sanoi hän itsekseen ja siitä mietteestään ihastuneena pesi kasvonsa, kampasi päänsä ja mieluisesti hymyillen heittäytyi leposohvalleen pitkäkseen ja kädellään auttaen nosti toisen jalkansa toisen päälle ristiin. Kun jalka tuntui raskaalta, niin tuli mieleen nuoruudenaika miten hän koulupoikana ollessaan, kun mökkien muijat tapasivat hänet nauris ja hernetarhoistaan varastelemasta, miten hän muijain korentojen kanssa hätyyttäessä aina käsiensä varassa hyppäsi kolmikynäräisestäkin aidasta yli, jonka tähden kutsuttiinkin aitomukseksi... Mutta ei nyt enää pääsisi kynnäränkään korkuisesta, ei pääsisi ei... Mutta sitä aitomuus nimeä toki eivät täällä tiedä. Nyt hän nousi, pani nutun päälleen ja meni kansliaan, aukoi siellä kirkonkirjat pöydälle, kutsui sinne Anninkin ja käski sen istumaan oven pielessä olevalle tuolille.

Rovasti seisoviltaan tarkasteli niitä kanslian suurella pöydällä olevia kirjoja pitkän aikaa ja oli hakevinaan, vaikka hän ei mitään hakenut, ainoastaan Annille tahtoi näyttää virallisuuttaan. Sitten hän istui pöydän luona olevalle tavallista korkeammalle pyöreälle jakkaralle ja kääntyessään Anniin päin huokasi syvään ja alkoi: "Nyt minä kuitenkin kummaan yhdyin, kun menin pirttiin. Ne pahennukset olivat ihan joukollaan laittautuneet kissanhännän vetoon ihan lakittomin päin ja paitahihoillaan juuri kuin parempaankin työhön. Minä hengellisenä opettajana en sitä voinut sietää ja kielsin, jopa löinkin kepilläni muuatta, johonka minulla hengellisenä opettajana ja maallisena isäntänä oli oikeus. Mutta nämä, tiedättekö, hyökkäsivät minun päälleni, ryöstivät minulta kepin, katkasivat sen ja yksi ruoja alkoi uunista lappaa halkoja, joitten kanssa kävivät kimppuuni, kuin usutetut koirat, että kiitin, kun pääsin pois. Ja ainoastaan Jumalan avulla pääsin ehein nahoin... Ja tämä on nyt rippikoulupoikain teko seurakunnan rovastille... Ja minunlaiselleni rovastille, joka en tahdo, enkä tee hiuskarvankaan vääräyttä kenellekään. Niin tapahtuuko enää rumempaa tekoa maailmankaan lopulla, kun tämä... Tätä en kuitenkaan ihmettele, sillä perkele kun kerran saa ihmisen ja ihmisjoukot palvelijoikseen, niin niitten minkäänlaiset teot eivät ole liian rumia kelvatakseen isännälle... Mutta minkälainen on oleva sen isännän antama palkka... Mikäs on se muu kun huutava helvetti, ijankaikkinen itku ja hammasten kiristys... Nyt minä todella uskon ja tunnen kuinka suuri valta ja voima on helvetin ruhtinaalla tässä seurakunnassa."

"Johan sanoin illalla, että itse päärietas tämän on saanut arennille", sanoi Anni alakuloisena, pani kätensä ristiin ja hieman nyökytteli itseään siten näyttääkseen, että se on paha hänenkin mielestään.

"Mutta minä kuitenkin tulen taistelemaan vanhurskauden sota-aseilla. Ja hengen miekalla tulen minä lyömään niitäkin äskeisiä poikia ja niitten vanhempia ja sentähden minä pyydän teitä sanomaan niitten poikain ja niitten vanhuksien nimet, että merkitsen tänne kirkonkirjoihin."

Nyt Anni tyrmistyi. Alaspäin riippuvat löpsäket kasvopäätkin menivät aivan tulehtuneen näköisiksi ja pää painui alas, eikä tiennyt mitä sanoisi. Viimein kuitenkin rykäsi ja hieman vapisten sanoi: "En minä rupea miksikään ilmiantajaksi... Vielä vetäisitte oikeuteen todistajaksi."

"Todistajaksi... No ettehän nyt minua ymmärrä vähääkään... Johan sanoin, että tulen taistelemaan vanhurskauden sota-aseilla ja vanhurskauden sota-aseet ovat rauhan sana, rauhan ja sovinnon anteeksi antava sana. Ja se sana on se hengen miekka, jonka edessä ei kestä helvetin voimat. Ja tämä rauhan ja sovinnon siunattu sana on se hengen miekka, jolla minä tulen lyömään näitä poikia ja niitten vanhempia. Ja sentähden olen teidät kutsunut tänne saadakseni teitä tekemään sen palveluksen, että sanoisitte minulle niitten nimet ja vielä pyytäisitte niitä tulemaan minun luokseni saadakseni heille puhua ja Jumalan sanalla nuhdella heitä. Käräjäin käynti olkoon kaukana minusta. Joko nyt ymmärrätte tarkoitukseni?"

"No... Mutta minun nimeäni siihen juttuun ette saa merkitä."

Nämä Annin viimeiset sanat tuntuivat rovastista ihan suuttavilta, kun niissä kuului luottamattomuus häneen ja hänen sanoihinsa, vaan suuttumuksensa hän salasi ja oikein kätensä levittäen sanoi: "No hyvänen aika. Mitä Jumalan tähden minä tässä jutussa teidän nimellänne tekisin. Tarvitsen ainoastaan teidän sanojanne saadakseni tietää niitten poikain ja poikain vanhuksien nimet ja mistä ne olivat. Tokko nytkään ymmärrätte?"

"Ymmärrähän tuon, vaan kuitenkin tahtoisin olla erilläni. Niistä saa vaan vihoja."

"Enhän minä, hyvä Anni, sano kuka minulle on ilmoittanut. Ja vihojako te sitte pelkäätte, enhän minäkään niitä pelkää."

"Teilläpä on laki, jolla pakotatte virkapalkkanne maksajat maksamaan saatavanne, vaan minulla on ainoa tavara-aittanani ihmisten hyvä tahto. Sentähden en tahdo lukita sitä ainoaa aarrettani vihoittamalla ihmisiä, jotka minulle eivät ole mitään pahaa tehneet." Näissä Annin viimeisissä sanoissa kuului jo lujuttua, vaikkapa niitä sanoessaan Anni tunsu itsensä vapisevan.

"Ja ihmisten vihan tähden te ette siis tahdo palvella Jumalaa. Eikö tämä ole jo kauheaa", sanoi rovasti ja nyökytti päätään.

Tähän ei Anni enää vastannut mitään, nousi seisalleen ja lähti ulos eikä palannut, vaikka rovasti käski vielä istumaan. Mutta Anni tunsu koko olentonsa nyt vapisevan pahasta omastatunnosta kun oli rovasille sanonut koko seurakunnan olevan riettaalla arennilla ja kertonut ihmisten puheita. "Se on totta, että kun pirulle antaa yhden sormen, niin se vie koko käden, mutta minun kättäni ei vie niinkuin luulee... Ei vie, ei vie", sanoi Anni itsekseen ja päätään punutteli seisoessaan pappilan porstuassa. Mutta nyt muisti kuitenkin, että hänellä on se poikansa muuttokirja saamatta, jonka tähden täytyi kiirehtiä takasin kansliaan ennenkun rovasti kerkiää tulla pois.

Nyt nähdessään Annin palaavan takasin, rovasti ihastui ja luuli omantunnon pakottaneen Annia tulemaan. Mutta Anni jo ovea kiinni vetäessään sanoi: "pyytäisin nyt sen poikani Jussin muuttokirjan, jota juuri tuln hakemaankin."

Rovasti hymyillen rupesi sitä valmistamaankin, mutta sitä valmistaessaan mietti mitä hän nyt tästä päästyään Annille sanoo ja ajatteli oikein lämmittävänsä Annin sydämmen ja sentähdenkin käski Annia istumaan.

Anni ei kuitenkaan istunut, seisoi vaan oven pielessä ja hengitti niin hiljaa, että sydämmensä löynnin kuuli korviinsa. Ja kun sai sen muuttokirjan näppiinsä niin rupesi vetäytymään oveen. Silloin rovasti rykäsi, vilkasi puoli hätäisen silmäyksen Anniin ja sanoi: "Istukaa nyt vielä, minulla olisi teille sanomista."

"Mitä teillä olisi", virkkoi Anni pitäessään jo lukon kahvasta toisella kädellään kiinni ja toisessa kädessä riippui se paperi, minkä yhdessä nurkassa näkyi Jänislahden kirkon kuva.

Rovasti huokasi syvään ja erityisellä painolla sanoi: "Minulla on sanomista teidän kuolemattoman sielunne ijankaikkiseksi hyväksi."

"No sitte vasta," sanoi Anni punahtuen ja meni.

Rovastista tuntui nyt tämä Annin käytös yhäkin suututtavammalta ja hän katui, että tulikin sen luntun kanssa niin paljon vaivaa nähdyksi ja nyt meni kun lintu pyydyksestä, ettei höyhentäkään saanut. Se häntä suututti kaikista katkerammin, kun Anni illalla myötätuntoisuudellaan ja kertomalla seurakuntalaisten puheita hänestä oli saanut hänet petetyksi luottamaan häneen ja toivomaan häneltä palvelusta. Hän ei kavaloilla saarnoillaan mitään voittanut. Tunsu ihan väsyneeksi itsensä ja kyllästyneeksi elämäänsä. Kaikki, mikä näkyi silmiin, näytti pahalta ja kaikki mikä tuli mieleen, tuntui pahalta. Nyt hän lähti ulos kävelemään, mutta sekin tuntui pahalta. Sieltä hän palasi kamariin ja heittäytyi leposohvalle, mutta sekin tuntui pahalta.

Kun ei kuitenkaan ollut mihin paeta, niin venyi hän siinä ja johdatteli mieleensä mitä hän rupeaa nyt seurakunnan kurissapitämiseksi tekemään. Mutta salista rupesi kuulumaan jonkun raskaita askelia ja heti aukesikin kamarin ovi ja sisään työntyi kolme miestä, joilla nähtävästi oli hänelle asiaa. Nyt rovasti kun tunsu olevansa niin elämäänsä kyllästynyt, niin ei käskenyt vieraita istumaankaan, vaan rykäsi, sylki laatikkoon ysköksensä ja kohteliaasti kysyi: "Olisiko sitä kansliaan asiaa?"

"Meillä ei ole muuta asiaa, kuin se, että Salomo Kejonen vaati teitä poikansa pieksämisestä oikeuteen. Käräjät alkavat Siekkilässä". Sen sanottuaan lähti lautamies vetäytymään oveen, jota esimerkkiä seurasivat todistajatkin, eikä sanoneet hyvästiäkään.

Rovasti oli nyt kuni ukkosen lyömä, mutta tointui hän siksi, että kielsi lähtemästä, käski palaamaan kamariinsa ja istumaan. Sitten hän rykästeli ja nyökyttei päätään pitkän hetken, jonka kestäessä erinomaisella painolla sanoi: "Salomo Kejonen haastoi poikansa pieksämisestä käräjiin... Minut, joka en tee enkä tahdo tehdä en hiuskarvan edestä kenellekään vääryyttä... Mutta Salomo vaan haastoi käräjiin, eikä vähemmästä kun poikansa pieksusta... No niin..." Nyt rovasti nosti päänsä pystympään ja otti rauhallisen muodon, pani sitten päänsä pyhästi kallelleen ja ensin vähän rykästettyään alkoi: "Helvetin aallot ovat tulisia aaltoja. Ne ovat tulesta palavia hirvittäviä hyökyaaltoja, mutta niiden voima

ei ole raamatun jumalallista voimaa voittanut, eikä koskaan tule voittamaan... En kiellä, etten olisi Jumalan palvelijana Salomo Kejosen pahaa ja pahasti kasvatettua poikaa lyönyt hänen pahan tekonsa hyvin ansaituksi rangaistukseksi, mihin minulla hengellisenä opettajana ja maallisena isäntänä omassa talossani, oli oikeus. Niinhän teki vapahtajakin. Tekipä ruoskan millä ajoi Jerusalemin temppeleistä linnun kauppiat ja muut vaihettajat ja kaatoi niitten pöydät."

"Mutta raamatussa ei näy, että vapahtaja olisi ketään lyönyt sillä ruoskallaan," huomautti lautamies.

"Niin kun tottelivat ilman... Jos poikakin olisi totellut ilman, niin tietysti minäkin en olisi lyönyt, mutta pyhä kiivaus on aina kaikki vastahakoiset lyöpä."

Nyt rovasti painoi otsansa käteensä, nieleksi tyhjää ja tapansa mukaan rykästeli, mutta tuokion perästä jo nosti päänsä ja entistään hartaammalla tavalla ja alkoi: "Uskallan toki toivoa, ettei Salomosta, joskin melkein pakanalallisesta isästä, ole Jumalan kuva niin kokonaan hävinnyt, ettei hän ymmärrä minun hyvää tarkoittaneen pojalleen vaikkapa ankarankin puoleisen rangaistuksen muodossa. Tiedän, että syntisessä ihmisessä vihan kiukku, kun saa jotakin sytykettä, niin se saa aikaan suurimpia hirmutöitä, mitä ihmiskunnassa tehdään. Syntisen, saastaisen intohimon synnyttämä on tämäkin haaste, mutta kun tullenee Salomo tänne puheilleni, niin mielelläni annan anteeksi sen häväistyksen, mitä hän tällä haasteella on tarkoittanut... Jos hän tulisi luokseni, vaikka tänä iltana, niin sanoisin hänelle monta hyvää sanaa, mitä hän tarvitseisi elämässä ja kuolemassa ja sovinto ja rauha tulisi välillemme."

Näissä viimeisissä sanoissa kuului, että lautamies kehottaisi Salomoa tulemaan rovastin puheille. Lautamies tarjosi nyt kättä rovastille ja lupasi mennessään ilmoittaa Salomolle rovastin mielen.

Rovasti puristi nyt lämpimästi lautamiehen kättä ja erityisesti vielä pyysi aivan tänä iltana Salomoa toimittamaan luokseen, minkä pyyntönsä lopuksi oikein sydämmellisesti sanoi: "Niinhän on kirjoitettu pyhässä kirjassa, että sovi nopeasti riita veljesi kanssa, koska vielä tiellä, elämän tiellä olet. Emmehän tiedä, josko meistä toinen tai toinen eli kumpanenkaan huomenna enää elossa on". Tämän sanottuaan hän päästi irti lautamiehen käden ja saattoi portaille asti, missä jäi hymyillen katsomaan kun lautamies hattu takaraivollaan lähti astua heittelemään Salomon talolle päin. Tätä katsellessaan hän ajatteli, että mahtaa tuntua lautamiehestä hyvälle, kun niin korkealta ja pyhäältä virkamieheltä, kun rovastilta, tuomiorovastin veljeltä sai niin lämpimän käden puristuksen. Jos mikään niin se se on ainetta lepyttämään vielä Salomoakin.

Nyt hän palasi kamariinsa ja alkoi sovittelua sanoja, mitä hän Salomolle puhui. Ottipa hyllyltään vanhan katkismuksen mitä hän aina lukukinkerimatkoilla oli pitänyt mukanaan. Siitä hän luki huoneentaulut läpi ja keräsi sieltä sopivat sanat sekä isää, että poikaa vastaan ja sovitteli niistä kokonaisen saarnan. Nyt hän käveli kamarinsa lattialla ja lakkaamatta kuvitteli mielessään miten nöyrän näköiseksi menee hänen edessään Salomo, kun kuulee kaiken tämän. Sitä hän kuvitteli silmät ikäänkuin sidotut siihen ilman suuntaan mistä tiesi Salomon tulevan.

Salomo ei kuitenkaan tullut tänä iltana, eikä toisena eikä kolmantenakaan. Silloin rovasti laittoi toisen kutsun, mutta Salomoa ei näkynyt, kuului vaan itsepintaisia uhkauksia: "Ei askeltakaan sinne päin. Tehnyt työnsä vastatkoon. Eipä vähä mitään, voi sovinnoille. Nyt eivät ole asiat Jahtirannan Kaisan kanssa."

Nyt rovasti ymmärsi astuneensa häkilään, eikä auttanut muu, kun ruveta miettimään, miten oikeudessa osaisi vastata, että oikeus ymmärtäisi olleen ihan välttämätöntä niin menetellä.

Kaksi viikkoa oli vielä kärkeä, joten oli kylliksi aikaa laatia vastaselitys asiaan.

Nyt rovasti perkkasi läpi vanhan ja uuden raamatun osat keräten sieltä itselleen sopivat lauseet ja sepitti pitkää pitemmän uskonnollisen saarnan. Siihen hän aina vähän väliä sovitti lauseen: "Minulla hengellisenä opettajana ja maallisena isäntänä oli oikeus. Tai että minä hengellisenä opettajana ja maallisena isäntänä sen olin pakotettu tekemään."

Huomenna oli jo se päivä jolloin asia oli oikeudessa käsiteltävänä.

Myöhäisenä yöhetkenä lopettaessaan kirjoitustaan, tapasi rovastin väsymys, että ei kyennyt oikein ajattelemaan asian kulkua ja niin sattui ponsissaan tulemaan lause: "Minä löin, että keppi katkesi, joka minulla aina on hengellisenä opettajana ja maallisena isäntänä oikeus ja kohtuus."

Rovasti huokasi nyt helpottavan huokauksen, rykästeli ja nieleksi tyhjää ja uskoi, että se on oikein, eikä lukenut enää läpi sitä kirjoitustaan, vaan jätti sen pöydälleen huomeneksi valmiiksi. Univuotellaan rovasti kuvitteli miten kummallisesti se kuitenkin vaikuttaa oikeusvirastoon, kun luetaan tuo kirjoitus. Sellaista ei liene tiheään, sillä eihän hengenmiehiä usein vedetä oikeuteen, siksiäpä juuri pitääkin olla erinomaista. Kun univuoteellaankin vielä valvoi, kuvitteli ja teki pyöreitä johtopäätöksiä huomisesta

kärjääsiasta. Mutta huomenaamuna nukutti niin pitkään, ettei sittenkään joutunut tarkastamaan kirjoitustaan, vaan täytyi semmoisenaan viedä kärjiin.

Oikeudessa kun Salomo oli tehnyt kanteen poikansa pieksämisestä, niin rovasti esitti paperinsa oikeudelle. Nyt hän asettui tarkastamaan minkä vaikutuksen sen kuuleminen tekee oikeuden jäseniin. Tuomari luki kirjoituksen ponnassa lauseen: "Minä löin että keppi katkesi joka minulla aina on hengellisenä opettajana ja maallisena isäntänä oikeus ja kohtuus."

Tämän kuuleminen muutti jokaisen kuulijan kasvoissa väriä, mikä lientyi ivalliseksi tyyneksi hymyksi.

Tuomarikin keskeytti lukunsa tämän lauseen loppuun, kääntyi rovastiin ja kysyi: "Miten tämä on ymmärrettävä."

"Tuota, niinkun se on kirjoitettu", vastasi rovasti päätään nyökyttäen.

"Ettäkö keppi on aina teillä hengellisenä opettajana ja maallisena isäntänä?"

"Ei kun minä."

Mutta lause kuului: "Minä löin, että keppi katkesi, joka minulla aina on hengellisenä opettajana ja maallisena isäntänä. Tahdotteko te sitten tästä kepeistä palkkiota?"

"Tahdon, tahdon, kuinkas muuten, palkkio, palkkio, kohtuullinen palkkio, korkea oikeus", kiirehti rovasti sanomaan ja kasvoissa näkyi täysi tosi.

Nyt muuttuivat tuomarinkin kasvot hyväntuulen näköisiksi ja rauhallisesti sanoi: "No käykää ulos."

Kaikki asialliset lähtivät nyt oikeushuoneesta ulos, mutta rovasti viereiseen huoneeseen tultuaan alkoi käsiään hykerrellä: "Nyt se oikeus tuomitsee minulle hinnan siitä kepeistä, vielä muun hyvän lisäksi. Mutta niin se oikein onkin. Mitenkäs muuten. Ai, ai. Nyt se oikein menee. Minä kutsuin Salomoa kaksi eri kertaa sovinnolle, mutta se ei päättäänkään kääntänyt, mutta nyt se oikein menee, että poika sai selkäänsä ja minä vielä kepeistä saan maksun."

Ihmiset hymyilivät ja mukauttelivat, että sittenhän tietää koira uineensa, kun häntä kastuu. Sittenhän se on oikein, kun se oikein menee.

Nyt aukesi oikeushuoneen ovi ja saivat tulla kuulemaan päätöstä.

Lautamiesten kasvoissa näkyi yhäkin äsköisen ivan jälkiä, mutta tuomari asettui totiseksi ja alkoi lukea: "Kihlakunnan oikeus on ottanut tämän asian lopullisesti tutkiakseen ja koska rovasti Valkeavuori on itse tunnustanut lyöneensä Salomo Kejosen poikaa, niin oikeus katsoi kohtuulliseksi tuomita rovasti Valkeavuoren kahdenkymmenen markan sakkoon, mikä varojen puutteessa on suoritettava neljän päivän vankeudella, sekä maksamaan kantajalle kuluja ja kipurahoja viisikymmentä markkaa."

Tämän kuultuaan rovasti ei kyennyt katsomaan kenenkään silmiin, vaan luimussa korvin ja ketään näkemättä lähti astua vötkimään kotiinsa päin. Mutta koko matkan hän punoi päätään ja puri hampaitaan kuni tuskassa ja itsekseen sipitti: "Neljän päivän vankeudella... Varojen puutteessa neljän päivän vankeudella... Hävytöntä... Paljas kirottu häväistys... Minä kahdenkymmenen markan sakosta tuomitaan vankeuteen... Neljän päivän vankeuteen... Hyi... Tuomari ivahymy kasvoissaan vetää suustaan tällaisia lauseita... Suuren Jänislahden seurakunnan kunniallinen rovasti, tuomiorovastin veli tuomitaan kahdenkymmenen markan sakosta vankeuteen... Neljän päivän vankeuteen... Hyi... Tuhannen kertaa hyi."

Kammariinsa tultuaankin yhä panutteli päätään ja entistä kiivaammin nieleksiä kurnautteli tyhjää ja sameat lasittuneet silmät suurempina kun koskaan ennen katselivat kamarin akkunasta Jänislahdelle päin. Mutta mihinkään esineeseen ne eivät varsinaisesti kiintyneet, eikä voineet kiintyä, kun sielun silmien edessä olivat niin elävinä ne äsken oikeuspaikassa nähdyt, sekä oikeuden jäsenten, että muitten ihmisten purevan ivalliset kasvot. Ja kaikki, mihin vaan silmät sattuivat, näyttivät olevan ivan hymyssä, seinän raotkin kartanon toisella puolen ja rakentajain moukaritkin maatesaan rakennustelineillä näyttivät irvistelevän ivanaurussa.

Tämä tuntui rovestista ihan tukehduvalta ja toivoi yötä. Ehkäpä uusi päivä vielä kaikki muuttaa voisi, tuumi hän ja koetti tyyntyä.

Nyt oli rovasti päättänyt Salomo Kejoselle kostaan siten, ettei päästä poikaa rippikoulusta. Olipa hankkinut tietoonsa nekin toiset pojat, jotka olivat Salomon pojan kanssa siellä tiellä ja siinä pirttitappelussa. Niille päätti tehdä samoin, jos ei pojat ja poikain vanhemmat tule pyytämään häneltä anteeksi. Niin jäivät pojat vielä tulevana kesänäkin pääsemättä rippikoulusta. Toiset pojat kuitenkin oli laitettu toiselle kirkolle käymään rippikoulunsa, mutta Salomo ei kyennyt sinne evästämään poikaansa ja niin täytyi jäädä kotiin. Tästä Salomon mieli synkistyi ja mielessään kutoi kosta. Mutta rovasti ei kuitenkaan osannut aavistaa mitään, vaan yhäkin ahkerammin rupesi käyttämään sitä tohtorin määräämää mänty- ja kuusisekaisissa metsissä oleilemista päästäkseen kerrassaan vapaaksi siitä kiusallisesta rintayskästä jo ennen uusien huoneitten valmistumista. Niinpä hän kulki nyt jokapäivä salmen takana olevalla sekametsäisellä kankaalla, kun se oli muutenkin rauhallinen paikka. Siellä ei kulkenut kenenkään eläimiä, eikä kellään ihmisellä ollut sinne mitään asiaa, joten rovasti saattoi siellä riisuutua aivan alastikin, silloin kun ilma oli kuuma ja lämmin.

Tänä päivänä oli päivä niin lämmin ja kaunis kun elokuun kymmenes päivä voi olla. Rovasti valitsi tämän päiväiseksi olopaikakseen kuusi-, koivu- ja mäntysekaisen päivän kaltevan vietteen. Tässä riisuutui hän nyt aivan upposen alasti. Vaatteensa pani hän suuren petäjän juurelle alusekseen. Niitten päälle petäjän tyveä vasten selkäkenoon hän nyt asettui puoleksi makaavaan asentoon ja ohuen saalinsa levitti peitteekseen kärpästen suojaiksi.

Siinä hän nyt rojotti hermotonna. Hän tahtoi nyt jättää koko olentonsa aivan luonnon vaikutuksen alaiseksi eikä koskaan ennen ollut tuntunutkaan olo niin mieluisalta kuin nyt. Ennen oli hän ollut ainoastaan mänty- ja kuusimetsässä, missä ainoastaan havupuitten yksitoikkoinen humina kuului korviin, mutta nyt hän oli lehdikkometsäisen notkon liepeellä, missä helteisen päivän lievä tuuli henkäili koivujen latvoissa ja sai koivujen ja haapojen lehdet ystävälliseen lipinään.

Tämä tuntui rovastista tavattoman virkistävältä. Ajatteleminenkin rupesi tuntumaan niin helpolta, että aivan ajatukset itsestäänkin pyrkivät liitelemään aivan mahdollisuuksien rajojen ulkopuolellekin, aina palaten nähtyihin ja kuultuihin seikkoihin ja niihin lähtökohtiin mistä mikin johtuu ja taas kiiveten taivaankappalten selittämättömään piiriin. Niin ne nyt rovastin lasittuneet silmät tavallista suurempina harreilivat korkeuteen, tavotellen ajatusten jälkiä, mutta mitään ne eivät siitä helteen autereisesta ilmasta keksineet. Nyt kuitenkin sattuivat rovastin silmät kääntymään siinä edessään karkeamultaisella mättäällä seisovaan kitukasvuiseen pieneen mäntyyn, joka kellahtavan vaaleine kerkkineen siinä orpolapsen kaltaisena seiso.

Siitä vierähytti hän silmänsä notkon liepeellä kasvaviin hyöteisiin puihin, missä jusevatyviset rauvuskoihut lepottivat suurilehtisinä ja mielihyväisen näköisinä. Samoin kuuset ja männytkin mustan puhuvine lehvineen seisoivat kuni juhlassa.

"Se on sekarotuisuus, mikä tuon eron tekee", sanoi rovasti itsekseen.

Saadakseen yhä paremmin selväksi mietettään hän ihan asiaan syventyneenä katseli kankaan hoikkana seisovia lyhyenlaisia, hieno-oksaisia mäntyjä ja väliin taas notkon liepeen kuusisekaisen metsän hyöteäneulaisisia mäntyjä ja kuusia ja taas tuokion perästä puoliääneen virkkoi: "Se on sekarotuisuus, joka tuon eron tekee. Muisti hän nyt kolmea koiraansakin. Toppe on puhdasrotuinen lintukoira. Se on vaan lintukoira eikä mikään muu, ei lähde edes matkaankaan, kun ei nähne pyssyä otettavan mukaan, murjottaa vaan välinpitämätönnä kaikesta muusta. Samoin Liekki on pudasrotuinen jäniskoira, mutta toista on tämän sekarotuisen Nekun laita, tämä haukkuu kaikkea, mitä koiran tulee haukkua, joskin ei varsinaisesti mitään, mutta on aina liukas liikenteinen ja lihvakka ja uskollinen toveri. Onpas se nytkin tuossa luonani, maata mököttää huolettoman näköisenä, mutta annas jos tulisi joku viisas ihminen tai elukka, kyllä mies heräisi. Niin. Se on juuri sekarotuisuus, joka sen eloisuuden tekee".

Nyt rovasti jäi oikein ihaillemaan ja nauttimaan Nekun näkemisestä kun se siinä lähellään kuusen siimeksessä pitkää pituuttaan hermotonna motkotti, silmäkin ummessa, vatsan kohdalla vaan ruskeat suortuvaiset karvat harvalleen liikuivat huokumisen vaikutuksesta.

Tässä miettiessään tuli rovastille mieleen se kun häntä koulupoikana ollessa toiset pojat sanoivat hänen ei olevansa isänsä pojan... Mutta todellakin... Miksi en ennen ole tullut ajatelleeksi... Tämä hieman käyrä ja liiksi alaspäin riippuva nenäkin on juuri ihan juutalaisena ja nämä loukeat kasvat tumman harmaine, paksuine nahkoineen ovat ihan kuin juutalaisen päästä otetut. Ja tämä terävä päälakikin mustine, kovine tukkineen ihan kuin ilmosen juutalaisen pää. Ja luonteeni... Voinhan salata kavaluuteni ihan kuin parhain juutalainen... Todellakin... Äitini... No. Se on äitini asia, pääasia on se, että pojasta on tullut viisas ja kekseliäs mies. Ja se on juuri sekarotuisuus, joka sen tekee. Puu voi olla kaikkein miellyttävin ainoastaan ollessaan sekarotuinen. Koira voi kaikkien luonnon omaisuuksien puolesta olla täydellinen koira vasta ollessaan sekarotuinen.

Samoin ihminenkin voi olla täydellinen ihminen ainoastaan ollessaan sekarotuinen... Todellakin...

Miksi en ennen ole tullut ajatelleeksi. Mutta ovatko todellakin kaikki maailman viisaimmat miehet sekarotuisia. Ja onko todellakin täydellinen viisaus ja hilpeämielisyys mahdollinen omata ainoastaan sekarotuisen ihmisen?

Niitä hän nyt mietti ja katseli yhä vertaillen niitä kesäpäivän lenseässä tulessa huojuilevia röyheä oksaisia, suuri lehtisiä rauvuskoivuja pienilehtisiin hieskoivuihin ja oli ihan vajonnut niihin mietteisiinsä. Mutta nyt hänen lähellään hermotoinna makaava koira silmänräpäyksessä ponnahti ylös ja vihaisen haukunnan kanssa syöksyi pari pitkää laukkaa rovastin selän taakse metsään, mistä kuului vihlaiseva lyönti ja koiran ääni sammui siinä silmänräpäyksessä. Samassa syöksähti rovastin sivulle noin kolmen askeleen päähän tuohinaamaan ja pitkävillaiseen nurinkäännettyyn turkkiin pukeutunut tuohikenkäjalkainen olento uhkaavassa kädessään koiran verestä punertava entinen kaartilaisen kirkkaaksi hiottu kaksiteräinen miekka.

Tämän nähdessään rovasti parkasi kipeän, sanattoman hätä-äänen ja ryöpsähti vierellään seisovan suuren petäjän suojaan ja aikoi paeta. Mutta siinä pyörähtäessä kääriysi oman peitteensä ympäri, ettei saanut jalkojaan allensa ja samassa tapasi tukehduuttava yskä, joka rupesi ryyttämään ja paksua verta pulppuamaan suusta ja sieramista eikä näyttänyt saavan enää henkeään takasin.

Tämän nähtyään se tuohinaamainen olento lähti pakenemaan metsään. Minkä jytisevien askelien kuuleminen synnytti rovastissa pelastuksen ilon ja sai henkensä takasin ja tointui katselemaan ympärilleen. Mutta mitään ei enää näkynyt muuta kun koira makasi nurinniskoin sammaleisella kentällä, pää halkaistuna ja aivot roiskahtaneena sylen päähän. Tämä kaikki oli tapahtunut yhdessä hengenvedossa ja hätäisinä olivat nyt rovastin vereen tarrautuneet kasvot tätä nähdessä ja tuntiessa rintansa ihan kuolettavan kipeäksi.

Nyt rovasti toppuroi vaatteita päälleen ja kipeästi voivahdellen ja myötään siunailien lähti kotiinsa joka askeleella sylkien verta. Mutta pääsi hän kuitenkin omin jaloin. Hoipertelevat ja sinne tänne vintsahtelevat olivat ne askeleet, millä hän rintaansa käsillään painaen ja myötäänsä verta sylkien, hätäisin ja vereen tuhraunein kasvoin läheni kotinsa korkeita portaita. Tämän huomasivat rakennusmiehet ja nähtyään rovastin kohtalon juoksivat apuun ja taluttivat kamariinsa ja taluttaessaan hätäillen kyselivät: "mikä on tapahtunut, mistä tämä tällöinen kumma?" Mutta rovasti vasta sitten kun oli päässyt omalle leposohvalleen kykeni sanomaan: "Murha... Salamurha... Katala murha."

Silloin kuitenkin rupesi ryyttämään aivan tukehduuttavasi, että ahtaasti vinkuen palasi henki takasin ja verta tuli suun täydeltä. Rovastinna oli pirtissä lasten ja piikojen kanssa leipomassa. Joku rakennusmies oli vienyt rovastin kohtalosta sanan rovastinnalle, joka nyt juosten tuli kamariin ja nähtyään rovastin verissään porahti hätä-äänen ja rupesi huutaen itkemään ja syöksähti suutelemaan rovastin verisiä kasvoja. Kaikki muutkin, paitsi ne kaksi rakennusmiestä, rupesivat kohtikurkkuaan itkemään, että yksi voivotuksilla sekotettu itkunulina täytti koko sen puoliskon rakennusta. Rovastin saattajat rakennusmiehet katsoivat rovastin meininkiä tyyninä ja koettivat odottaa, että kykeneisikö rovasti sanomaan missä se murhan uhka on tehty ja kuka, tai kutka sen tekivät. Mutta kun sellaista ei tullut, niin lähtivät työmaalleen, missä hymyillen sanoivat: "Kohta saamme uuden rovastin, entinen ei ole enää monipäiväinen kalu."

Tämän kuultua levisi mieluinen hymy jokahisen rakennusmiehen kasvoihin, mutta eivät kuitenkaan siitä ruvenneet puhumaan mitään. Muuten vaan niitten liikkeistä näytti, että se tieto antoi kirveille uutta lipua ja hartioihin uutta voimaa.

Tämä päivä meni talon kaikilta ihmisiltä paljaassa hätiköimisessä rovastin kanssa, kun sen luulivat kuolevan ihan siihen paikkaan. Vasta huomenaamuna rovastinna toimitti renkinsä katselemaan sitä tapahtumapaikkaa, näkyisikö siellä mitään viestiä pahantekijästä. Rengit sinne osasivatkin aivan hyvin niitä rovastin yskimiä verijälkiä myöten. Mutta siellä ei näkynyt mitään muuta kun se nurinniskoin makaava koira, pää kahtena palana ja petäjän juuressa lätäkö hyytynyttä sylkisekaista verta ja rovastin vaatteita toisella puolen. Rengit katselivat sitä kuollutta koiraa ja näkivät että yhdellä iskulla on koiralta pudonnut toinen puoli päätä ja että aivotkin ovat roiskahtaneet kahtena palana kentälle. Koittivat vielä metsistä katsella sitä asetta, millä oli koira murhattu, mutta ei siellä mitään näkynyt. Eikä muutakaan merkkiä pahantekijäin jäljistä näkynyt. He kokosivat rovastin vaatteet syliinsä ja niitä kantaen lähtivät pois. Mutta surullisen kamealta tuntui olo, jota tunnetta lisäsi sekin, kun sinne jäi se tuttu, syyttömästi murhattu koira makaamaan verissään henkensä uhraavan uskollisuutensa palkaksi. "Semmoinen se on maailman palkka", sanoivat rengit itsekseen muistelllessaan iloista Nekkua.

Kun sieltä tapahtumapaikalta ei mitään viestiä saatu, niin rovastinna toimitti nimismiehen poliiseinen ottamaan selkoa kylältä kuka on pahantekijä. Mutta sitäpaitsi laittoi renkinsäkin tiedustelemaan eikö jotakin tietoa saataisi, että päästäisiin pahantekijäin jäljille. Rengit kun tiesivät, että Salomo Kejosella on poikansa koulunkäynnin päältä kainia rovastille, niin menivät ensiksi Salomon kotiin nähdäkseen eikö siellä mitään viestiä näkyisi. Mutta Salomo makasi sairaana, ihan vuoteen omana, missä vaimonsa hieroi sen päätä ja niskasuonia ja sanottiin sen jo kolme päivää sairastaneen. Nyt tulivat rengit

Jokilahden. Mutta Jokilahden emännän joukeat kasvot poikain kertomuksia rovastin kohtalosta kuullessa tulistuvat ja pitkä nenä rupesi touhuilemaan ihan tavattomasti ja melkein huutaen alkoi poruta: "Vai jo ruoja toki sai muistipalan... Kun nuo eivät tuota sen tulen kamurata vetäneet Sikolampiin, että olisi saanut samallaisen lopun kun hankki Jahtirannan Kaisalle. Vai vielä sitä etsitään muka pahantekijää. Päätä minä silittäisin kun tietäisin, kuka se on, ja moni muu silittäisi, minä uskon... Kun olisi tehnyt kaksi vuotta ennen niin vähemmän olisi hämmentänyt tätä seurakuntaa ja sitä vähempi olisi syntiä niskassaan."

"Jospa se lienee niistä päässyt viime yönä, kun pastori on käynyt ripittämässä", keskeytti renki.

"Tunnustikoon tuo sitte tekonsa? Mitä vielä."

"Jospa se lienee tunnustanut, kauvan tuo pastori kuului olleen kahden kesken rovastin luona ja Oravakankaan Heta tuo tänä aamuna kuului piioille kertovan, että oven raosta kuulijat ovat kuulleet rovastin tunnustaneen ne Jahtirannan Kaisan väliset seikat. Ja kovasti tuo kuului itkeneen, oli ulvonut kun susi saarella."

"Ähäh, hyvä ruoja, satuitko kerran satimeen, moinen herännyt pappi, sielujen paimen... Olisin minä silloin kysynyt: Haukuttaisitko nyt piispalla kuni usutetulla koiralla seurakuntalaisia?"

"Kyllähän se nyt ei ole enää haukuttamassa, eikä haukkumassa. Tuskin näkee tätä iltaa."

"Hm. Saatte nähdä, että kyllä paha kirveeseensä vartta jatkaa, kunhan siemeneksikään on vanhaa henkeä luitten raossa."

"Päästään se matokin kuolee. Kyllä ei kestä kauvan sitä veren sylkyä, ei mustalainenkaan, sitä vähemmin oikea ihminen."

"Mikäs se sitten on muu kun mustalainen ja vieläkin pahempi; hän on juutalainen. Äiti kuuluu olleen kuin kieletoin kontti, johon on käpy saanut pudota, mistä on sattunut putoamaan. Tämän herran lahjan kuuluu tehneen juutalaispapalle, joten se isälleen on kaikkein vähimmän sukulainen."

"Kuolee ne kuitenkin juutalaisetkin".

"No ei niissä kuitenkaan ole henki siinä paikassa, missä muissa ihmisissä. Jo tuokin rahilo olisi siihen sylkemiseen aikoja kuollut, kun olisi sydän ja henki ollut samalla paikalla kun oikeilla ihmisillä."

Pappilan rengit tunsivat, ettei emännän kanssa lopu väittely, eikä heidän asiansa selviä, siksi lähtivät äänen puhumatta kävelemään pois. Ja vaikka olivat nuoria miehiä, niin tuntui tuo Jokilahden emännän puhe pahalta kuolemaisillaan olevasta sairaasta, oli hän miten paha tahansa. Sehän on oma asiansa. Tulivat tästä ihan mykiksi ja äänettöminä astuivat Kuokkalaan toivossa kuulevansa siellä suopeampia sanoja kuolevasta, vaikkapa vihamiehestäkin. Mutta Kuokkalassa saivat kuulla melkein samat läksyt kun Jokilahdessakin, vaikkakin vähän salatummassa muodossa.

Kävivät vielä muutamissa muissa taloissa, joissa niissäkin oli sama mieli. Siksi tunsivat he parhaaksi tulla kotiin. Kotiin tultuaan kertoivat rovastinnalle sen Jokilahden emännän puheet sanasta sanaan ja sanoivat turhaksi ruveta etsimään sitä pahantekijää kun koko seurakuntalaisilla tuntuu olevan sama mieli.

Tämän kuultuaan rovastinna murtui katkeraan itkuun ja itki katkerimmin kun eläessään ennen ja valitti: "Jokilahden emäntäkin joka on minun ensimmäinen ystäväni. Jokilahden emännältä olen täällä ollessani ensimmäisen lahjan saanut ja siten voitti ystäväni sijan sydämmessäni... Ja hän... Ja hän nyt elämäni pahimpana päivänä voi olla tuollainen ja tuolla tavalla lisätä minun suruani, lisätä vaan kiviä kuormani päälle... Mitä on tämä elämä... Tuskaa, tuskaa... Sattumuksia. Sattumuksia ja aina vaan uusia, sydäntä repiviä sattumuksia". Hän itki, että luuli pakahtuvan. Mutta tässä itkiessään teki kuitenkin päätöksensä, kuten rengit olivat kehoittaneetkin, ei vähintäkään enää tiedustelewansa sitä rovastin säikäyttäjää ja itkunsa seasta sanoi: "Antakoon suuri Jumala hänelle anteeksi rikoksensa. Syntisiähän kaikki olemme. Vetäköön häntä se synti Jumalan, suuren, kaikkien syntien anteeksi antajan luokse saamaan ijankaikkisen synnin päästön. Missä synti suureksi tutaan, siinä armo ylenpalttiseksi tutaan".

Tämän sanottuaan rovastinna rauhoittui itkustaan juuri kun se lupaus olisi puhdistanut hänen mielestään katkeruuden. Ja renkien korviin noista rovastinnan viimeisistä lauseista oli kuuluvinaan salainen kaiku siitä, että rovastinna nyt jo tietää rovastin ja Jahtirannan Kaisan rumat välit, joka seikka tunnusti olevankin yhtenä pakottajana sovintoon sen rovastille pahantekijän kanssa.

Tästä rovastinnan päätöksestä kulki tieto Salomo Kejosenkin kotiin. Salomo kohta kääri kylmässä vedessä kastellun kääreen päähänsä ja lähti toikkuroimaan metsään. Sillä ei mihinkään tuntunut olevan

niin mieluisen hengittää sitä iloaan kun metsään. Siellä hän mielikuvitustensa vallassa harhaili sinne tänne ja kun aina sattui tulemaan ison petäjän juurelle, niin silloin tuli mieleen kuva niistä rovastin kauhistuksen painosta mustuneista ja kamalasti irvistyneistä kasvoista, joista hänen tuohipeittoisiin korviinsa särähti sydäntä repäsevä hätä-ääni, joka hänetkin pani vapisemaan, ettei olisi hänessä ollut minkään tekijää. Ja joka kerran kun tämä muistui, niin tunsu hän menevän läpi koko olentonsa samallaisen värityksen ja tunsu koko ruumiinsa vapisevan. Vielä tulevana yönäkään ei saanut unta näiltä muiston tuottamilta värityksiltä, kun sitä paitsi aina palasi mieleen, että mitä sanoisi hän nimismiehelle, jos se kuitenkin tulisi häneltä kyselemään jotakin. Ja niin meni unetoinna tämäkin yö. Rupesi jo tuntumaan pelottavalta, josko sitä ei saisi enää koskaan unta.

Huomenna kello yhdentoista aikana rupesi kuulumaan kirkonkellojen soitto. Jokahinen arvasi ne rovastin sanomakellojen soitoksi. Ja mihin ikänä kellojen ääni kuului, riensi jokahinen paljastetuin päin kuuntelemaan. Ja tuntui kun se elokuun helteisen päivän sinertämällä vuorilla kiiriskelevä kellojen kaiku rovastin pahat teot Jänislahden seurakunnasta siirtäisi niin kauvas kun itä on lännestä. Ja kun viimeinen kaiku vuorien rinteillä sammui, niin jokahisen sydän vastasi: amen.

11 LUKU.

Nyt oli Jänislahden seurakuntaan rovastin viran pitäjäksi tullut määrätyksi jänislahtelaisille aivan tuntematon mies ja jokahisen mieli oli arkana siitä, josko sekin on samallinen herra kuin entinenkin. Päästäkseen siitä selville rupesivat nyt Jänislahden seurakuntalaiset kulkemaan kirkolla niin tavattomasti, että jokaisena uuden papin saarnapyhänä oli väkeä Jänislahden kirkolla kuni parhaana jouluna ja kirkon kylän ihmiset saivat kaukalaisille tuhansiin kysymyksiin vastata minkälainen se nyt on se uusi pappi. Aina kuului vastaus: "Se on hyvä pappi, kerrassaan hyvä pappi." Hänen tummapartaiset, iloisesti hymyilevät tekopyhydestä vapaat kasvonsa ja reipas käytöksensä miellyttivät kaikkia näkijöitä, että jokahinen tahtoi saada tehdä tuttavuutta hänen kanssaan, jonka tähden sairaitten luona käydessä ja lukukinkerimatkoilla oli hän pääsemättömissä tunkeilijoista, jotka mitkä minkin tekosyyyn nojalla tahtoivat häntä saada puhutella. Mutta aina hän niistä hymyillen selvisi ja joka kerran hän itse tietämättäänkin tuli sanoneeksi sanoja, jotka jäivät ainiaaksi heidän mieliinsä. Ja vuosikauteen ei Jänislahdella puhuttu mistään niin paljon kun tästä uudesta papista. Ja kirkolle tultuakin jokahisen kasvoissa näkyi iloinen eloisuus, eikä pappilan suurentamisestakaan kuulunut sanankaan nurinaa. Isännät aina siitä tullessa puheeksi sanoivat reippaasti: "Meillä on hyvä pappi, sille tehdään hyvä koti." Ja niinpä tekivätkin paljon pulskemman ja paremmasti kuin määräysten mukaan tarvitsikaan tehdä. Tällä uudella rovastilla oli herttainen vaimo, kolmen pyöreäsilmäisen lapsen äiti. Entinen rovastinna oli poistuessaan paikkakunnalta jättänyt tälle uudelle rovastinnalle sydämen asiaksi pitää huolta Jahtirannan Kaisan lapsista ja kasvattaa niitä hyviksi ihmisiksi. Tämä oli uuden rovastinnan mielestä paras lahja mitä pois muuttavalta voi toivoa. Siitä hän tiesi, että entinen rovastinna on ollut hyvä ihminen, joten hänkin tahtoi olla yhtä hyvä. Ja senpätähden Jahtirannan Kaisavainaan lapset nähtiinkin jokaisena kauniina päivänä pappilan lasten kanssa yhdessä, yhtä hyvissä pukineissa kuin talonkin lapset. Eikä kukaan outo voinut niitä erottaa, että ne eivät olisi talon lapsia. Tämäkin yhdenvertaisena leikkivä lapsiliuta sai talojen emännät hymyilemään ja lämpimästi muistelemaan entistä rovastinnaa, joka hyvyydellään oli ne orvot, turvattomat lapset toimittanut tälle tielle. Ja tästä niittenkin äkäsimpäin vanhan rovastin vihaajain emäntäin mieliin kasvoi peite ja vanhan rovastin katkera muisto kokonaan hävisi mielestä. Mutta tulipa tieto piispan tulosta taas piispantutkintoa pitämään ja vihkimään uutta rovastia virkaansa. Tiedettiin tulevan sen saman piispan mikä viimeksikin kävi. Tämä tieto herätti seurakuntalaisissa vanhan rovastin muistot ihan kun eiliset asiat. Ja tukat näyttivät talojen emännillä nousevan pystyyn toistensa kanssa puhellessa piispan tulemisesta. Ja oli se mielissä kuin rajumyrsky olisi tulossa ruhjomaan kypsymäisillään olevaa viljapeltoa. Mutta yhtä vähän kun luonnon myrskyn tuloa voi estää tämänkin tulemista. Ei kukaan uskonut piispasta sen parempaa, kun mitä olivat ensikerralla nähneet. "Paha pysyy pahana, vaikka porossa keittäisi", sanoivat aina hänestä puhuessaan.

Piispan tutkintopäivä oli nyt tullut ja oli lenseä kesäkuun sunnuntai-aamu kun piispa istui nyt taaskin Jänislahden pappilan keltaiseksi maalatun, uhkean rakennuksen korkeilla portailla nauttien Pohjolan kesä-aamun herttaisuudesta. Levollisena hän nyt katseli vaaleansinertävällä taivaan kannella rauhallisina lepäileviä valkolaitaisia pilven lempareita, jotka kuitenkin hiljalleen lipuivat pohjoista kohti näkymättä mihin pysähtyisivät. Näitä katsellessa muistui piispan mieleen kuinka hän viisi vuotta takaperin näki tältä paikalta katsellessaan synkät pilviourut, jotka mahtavalla voimalla pakenivat pohjoista kohti jättämättä sentään jällelleen mitään puhdasta tietä, kuten nyt nuo pilvileiposet jättivät.

Niitä hän siinä katseli ja ajatteli kuinka monta kertaa kuluessa viiden vuoden, ovat pilvet, milloin

myrskyn riuhtomina, milloin ajellessa liepeän tuulen, milloin sinne, milloin tänne samoilleet tuota samaa kantta ja kuitenkin ei näy siinä pienintäkään viirua, eikä tahrapilkkuja... Eivät ulotu sinne myrskyjen tiet, eivät riennot turhan maailman. Autuas puhtaus ympäröipi kaikkialla Hänen majaan. Hänen, joka on yksinään mahdollinen saamaan ylistyksen, kunnian, kiitoksen ja voiman. "Niin ... kuinka monta kertaa", huokasi hän, "kuluessa viiden vuoden minunkin sieluni taivaan kansi on ollut sinne tänne raivoavien myrskypilvien peittämänä. Ja kuinka monta kertaa on taas ollut tyyni ja valoisa, ainoastaan joku pilven haitale on siellä täällä näkynyt. Ja ellei suuri Jumala olisi pyhän henkensä suloisella etelätuulella lakaissut pois niitä pimentäviä huuruja, niin sieluni silmät eivät koskaan olisi saaneet nähdä puhdasta taivaan kantta, jossa armon aurinko täydessä kirkkaudessa on, kiitos Jumalan, lukemattomia kertoja paistanut lämmittäen sielua ja tehden kaikki hyväksi, kylmimmistäkin talvista luoden mitä ihanimman kesän... Niin... Oi kuinka ihanaa on tuntee ja tietää, että niin on. Että on olemassa voima, näkymätön voima, joka hallitsee kaikkia... Niin... Herran laki on täydellinen ja virvottaa sielut. Herran todistus on vahva ja tekee yksinkertaiset taitaviksi."

Nyt hän huomasi vanhan suntion kartanolla keppi kolmantena jalkana astua työntelevän ylöspäin. Piispa hyppäsi nyt seisalleen kiirehtiäkseen tervehtimään tulijaa ja jo portaita laskeutuessaan huusi hyvää huomenta ja korkeaa kiiltävää hattuaan heilutti kädessään merkiksi, että suntio paremmin huomaisi.

"Huomenta, huomenta, rakas piispa", huusi suntiokin vastaan ja lähti kiireimmin askelin pyrkimään piispan ojennettua kättä kohti.

Suntion sana, "rakas piispa" pyyhkäisi piispan mieltä somasti ja samalla hieman oudosti, kun muisti, että viimekerralla käydessään hän ei tiennyt sellaista ansainneensa. Senpätähden ottikin nyt piispa suntion käden kahteen käteensä ja puristi sitä kauvan, samalla kun lausui: "Oi, että olette vielä elossa. Oi mikä sattumus, että saan teitä nähdä, olen niin usein teitä muistanut. Ja ihan terve ja reipas kun nuori mies. Oi kuinka hauska nähdä teitä."

"Yhähän tuota on kynttä ketoon pistetty", mukautti suntiokin.

Nyt piispa talutti suntion rinnallaan portaita ylös ja istutti pienen pöytänsä taakse vastapäätä itseään ja näyttääkseen oikein perinpohjaista yhdenvertaisuuttaan, hän kysyi: "Mikä toimi on ollut lempitoimenne elämässänne? Kysyn siksi, kun olette niin vanhaksi pysyneet hyvässä voimissa."

"Maamiehen toimi, sen ohessa kalastus ja metsästys."

"Kalastus ja metsästys. Ne juuri ovat niitä toimia, jotka jo nuorena perustavat sen ruumiin lujuuden, mitä vanhana tarvitaan ja yleensä maamiehen säännöllinen elämä on paras tuki terveydelle. Oletteko lukeneet mitään enemmän kun tavallisissa talonpoikaisoloissa luetaan?"

"Luen kaiken ajan, mikä on muista toimista vapaata."

"Vai niin. No mitä kaikkea te niin paljon luette?"

"On viisi, tai välistä kuusikin eri sanomalehteä tilattu, niin ne antavat paljon lukemista ja siihen kirjoja lisäksi."

"Vai kuusikin sanomalehteä. Vai seuraatte niin uskollisesti yhteisen elämän kulkua."

"Täytyyhän sitä aikansa mukana kulkea."

"Tilataanko muihinkin taloihin niin paljon sanomalehtiä."

"Kyllä ne niitä tilaavat ja sitäpaitsi ovat eri kyläryhmiin perustaneet lukutupia, joihin on tilattu kymmeniä eri lehtiä."

Tämän kuultuaan piispa tunsu tyrmistytensä, eikä osannut muuta sanoa kuin: "Vai niin. Vai niin. Vai niin." Nyt muisti viime kerralla suntiolta kuulemansa sanat: "Kansan viisauteen."

Piispa jäi nyt äänettömäksi, mutta hetken kuluttua alotti: "Tunnen niin kummasti paljon erilaisemmaksi tämän Jänislahden seurakunnan tilan nyt kun viime kerralla käydessäni. Rovastilta eilen kysyin siihen syytä, mutta en saanut vastausta. Saisinkohan teiltä, joka olette ikänne olleet tämän kansan keskellä."

"Se on helposti vastattu. Sanoohan vanha sananlasku, että minkälainen kokki, sellainen rokka. Ja minkälainen kellokas, sellainen karja."

"En ymmärrä sanojanne."

Suntio hieman tyrmistyi ja jäi hetkeksi ajattelemaan, mutta kun ei tuntenut vastaamattakaan

pääsevän piispasta erilleen niin sanoi: "Eipä ole oikein hautain kautta käydä asioihin, jotka ovat olleet ja menneet."

"En vieläkään ymmärrä mitä tarkoitatte hautain kautta käymisellä."

"Tarkoitan sitä, että tulisimme puhumaan vainajista."

"No niin. Mutta sanoohan sananlasku, että totuus ei mätäne haudassakaan. Se tarkoittaa sitä, että kukaan ei voi totuutta vääryydellä viedä hautaan ja kätkeä sitä sinne. Totuus on kumminkin nouseva näkymölle ennen tai myöhemmin."

Suntio jäi taas ajattelemaan ja mietti mitähän urkkimista tämä nyt on, mutta hetken perästä sanoi: "On se totta sekin. Olen minäkin ijälläni nähnyt monta sellaista esimerkkiä, että ajan pyörteistä selvittäytyy totuus näkyviin omalla voimallaan, mutta usein kuitenkin ilmestyy se liian myöhään."

"Niin... Valitettavasti... Mutta totuus on silloin kuitenkin näyttänyt voimansa ja sehän onkin totuuden voiman jankaikkinen tarkoitus ja tehtävä, taistella vääryyttä vastaan ja voittaa se. Niin oli se aikojen alussa ja niin on se vielä tuomiopäivänäkin, jolloin vääryys saa totuudelta viimeisen iskun... Mutta puheemme valtautui yleisiin asioihin. Tarkoitukseni oli vaan puhella tämän seurakunnan nykyisestä tilasta. Valvoin illalla myöhään ja nautin tästä Pohjolan valoisasta, ihmeen kauniista ruusuhohteisesta kesäyöstä. Mutta ei kuulunut kylältä mitään sellaisia laulun loilotuksia, ei tanssikemuja, eikä mitään sellaista törkyä, kun viimein käydessäni, eikä rovastikaan eilen tiennyt kertoa mitään pahaa. Kuinka se on ollut mahdollista viidessä vuodessa tulla sellainen muutos?"

"Johan sanoin, että minkälainen kokki, sellainen rokka. Jos silloinen rovasti olisi teille sanonut, että tähän kaikkeen on hänen syynsä, niinkuin hän sanoi kuolinvuoteellaan, niin te olisitte paremmin ymmärtänyt rovastia, olisitte myöskin ymmärtänyt seurakuntaa ja seurakuntakin olisi ymmärtänyt teitä."

Piispan risaiset, lihavat kasvot punastuivat tämän kuunnellessa ihan korvia myöten, mutta hän koitti sitä salata ja kiirehti sanomaan: "Nyt todellakin sain vastauksen... Nyt ymmärrän... Juuri sellainen syy täytyy olla, sillä tuollaiseen seurakunnan kokokäanteeseen viiden vuoden ajassa ei riitä muut keinot."

Nyt piispa näpisti visuun paksut huulensa ja nyökytti suurta, raskasta päätään. Otti sitten pöydältä pienen matkaraamattunsa, selaili sen lehtiä, joissa näkyi tiheissä punaisella kynällä viivoitettuja lauseita, mutta ei hän niistä mitään nähnyt. Viimein hän pani sen raamattunsa kiinni, pani kätensä ristiin, laski ne ristiin liitetyt kätensä sen raamattunsa päälle ja hieman syvämielisenä sanoi: "Vai tunnusti rovasti Valkeavuori rikoksensa kuolinvuoteellaan."

"Niin hän teki. Kyllä hän teki perinpohjaisen katumuksen ja kaikilta on saanut anteeksi, ei kukaan muistele hänen vikojaan. Mutta kyllä hänenkin täytyi pohjaan juoda uudesta syntymisen katkera kalkki. Aivan hän kohti kurkkuaan huusi sielunsa tuskissa viimeisen yön. Mutta päivän valjetessa hän sai todistuksen synteinsä anteeksi saamisesta ja sitten hän riemuitsi kuin pieni lapsi. Sitten hän jo melkein huusi ilosta, vaikka ruumiin voimat olivat jo loppuneet ettei jaksanut kättäänkään liikuttaa."

"Se on kaunista, se on suurta, se on jaloa... Kamala on synnissä eläminen, mutta tuhansin kerroin kamalampaa on synnissä kuoleminen."

"Kyllä hänellä oli ihana kuolema. Näkyi tuntevan, että taivaan enkelit häntä kantelevat jo käsissään kun hän sammaltuvalta kieleltään sanoi viimeiset sanansa: 'Tulkaa. Minä menen valmistamaan teille sijaa'."

Tämän sanottua suntion syviin silmäkuoppiin ilmestyivät kiiltävät kyyneleet.

Piispa oli sanomassa, että taivaan enkelit juuri iloitsevatkin enemmän yhden syntisen pelastumisesta, kuin yhdeksästä hurskaasta. Mutta rovastinna ilmestyi ovelle ja pyysi piispaa ja suntiotakin tulemaan sisälle aamiaiselle. Siihen keskeytyi piispan keskustelu kun sitäpaitsi suntio ei voinut seurata sisälle, hänen täytyi lähteä aukasemaan kirkkoa, jonka ovien edessä jo suuret laumat ihmisiä seisoi odottamassa. Erotessa piispa vaan puristi suntion kättä ja ystävällisesti sanoi: "No tapaamme vieläkin." Hän jäi katsomaan, kun suntio laskeutua kömpä portaita alas ja kartanolle tultuaan sekoi kirkkoon rientävään väkijoukkoon. Mutta tässä hän tunsu kummallisen vaikutuksen käyvän läpi olentonsa, kun kirkkoon rientävässä väkijoukossa ei näkynyt yhtään, joka hänelle olisi päätään nyökäyttänyt tai lakkiaan kohauttanut. Jokahinen näkyi ikäänkuin varovan silmiään ettei häntä näkisi. Tiesi hän nyt siihen syynkin, mutta pahalta se vaan tuntui. Ja alakuloisena lähti piispa kävelemään sisälle.

Jänislahden kirkko tuli tänäpäivänä vieläkin täydemmäksi ihmisiä kun viimeisenä piispan lukupyhänä. Mutta nyt ei ihmiset tulleet kirkkoon nähdäkseen piispaa ja hänen komeaa pappilaumaansa, vaan tulivat kuulemaan rovastin saarnaa, etenkin kun oli nyt pyhä kolminaisuuden sunnuntai, jolloin

saarnattiin pysymisestä vapahtajassa. Ja kun saarnan nousuvirsi "Ah sielun vallita suo Herran" oli loppunut ja rovasti ystävydestä loistavin kasvoin ilmestyi saarnatuoliin, oli jok'ikinen pää pystyssä, silmät ja korvat avoinna ottamassa vastaan jokahisen sanan.

Rovastin saarna oli nyt alussa harvasanaista, harvasanaisempaa kun koskaan ennen, niin harvaa, että jokahisen lauseen välissä kerkisi kaiku sammua kirkossa. Kaikki ensimmäiset lauseensa hän sitoi vapahtajan sanoihin "Pysykää te minussa". Ne sanat hän aina lausui sellaisella painolla, ettei ne voineet mennä sivu yhdenkään sielun ja kohtapa kiilsikin kirkas kyynel niin nuoren kun vanhankin silmännurkassa.

Kun näillä harvaan lausutuilla painavilla lauseillaan oli saanut kuulijainsa sielut janoavalle kannalle, tihensi hän saarnansa tavallisen tiheäsanaiseksi, kuten hänen tapansa oli aina saarnata. Nyt alkoivat sanat lennellä terävinä, sydämiä viiltävinä, mutta samalla lämmittävinä, että uudet ja uudet kyneleet pyrkivät jokahisen kasvoille. Ne eivät olleet nyt katkeran mielen tuottamia kyyneliä, vaan ne olivat suloisen ijankaikkisuustunteen sulattamia, sydämiä puhdistavia, ihania kyneleitä, joita jokahinen, niin vanha kun nuorikin, mielellään ja häpeämättä kantoi kasvoillaan.

Piispa ikäänkuin jähmettyneenä istui kirkon penkissä koko saarnan ajan. Ainoastaan silloin tällöin räpsäytteli pitkäripsisiä silmiään ja istua möllötti kirkon penkissä suuret kasvot saarnatuolia kohti.

Mutta saarnan loputtua kun rovasti katosi saarnatuolista, jokahinen pyyhki viimeiset kyneleet silmiensä nurkista ja rauhallisina riensivät ulos, että kirkkoon jäi vaan seipäiksi sinne tänne muutamia ihmisiä ja nekin ikäänkuin varpaisilleen potaltaakseen ulos milloin tarvitaan.

Piispa toimitti nyt kirkossa tehtävänsä kiireimmän kautta, eikä ollut tietävinäänkään tästä kansan ylönkatseellisesta käytöksestä. Mutta tehtävänsä suoritettuaan ikäänkuin ketään näkemättä kiirehti pappilaan, mihin suntiokin kirkon lukittuaan tuli jättämään hyvästit hänelle ja hänen seuralaisilleen. Mutta suntion ilmestyttyä pappilaan ilostuivat hänen kasvonsa ja ystävyytensä osotteeksi lähti suntiota saattamaan Jänislahden rantaan, missä hänen venheensä väki oli odottamassa.

Pappilan kartanoa rinnakkain kävellessä piispa sanoi: "Täydellisesti ymmärrän teitä, ymmärrän kaikkia Jänislahden seurakuntalaisia ja tunnustan, että syystä sain osakseni sen kansan ylönkatseen, minkä osottivat pakenemalla kirkosta. Mutta sen minä mielelläni kärsin kun se on syystä, vaikkakin eksytetystä syystä."

Sitten oli pitkän tuokion ääneti, näkyi miettivän, vaan sitten hän painavalla tavalla sanoi: "On kirjoitettukin ja totta se onkin, että vähä hapattaa suuren taikinan... Hyvin ymmärrän, että tämän seurakunnan kansa ei ole hallittava lailla ja lain voimalla, vaan se on hallittava teoilla."

Viimeisen lauseensa piispa lausui voimakkaalla painolla, tahtoi oikein painaa suntion mieleen, että hän on tunnustanut erehdyksensä jänislahtelaisille.

"Se on totta. Se on enemmän kun totta", vakuutti suntiokin ja päättään nyökytti sanojensa mukaan sanainsa vakuudeksi.

Nyt seisahtui piispa rannan töyräälle, otti suntion käden kahteen käteensä ja sanoi: "Oli iloinen, ikimuistettava sattumus, kun teitä sain vielä tavata, mutta ei liene enää mahdollista nähdä teitä elävin silmin. Ijankaikkinen Isä, suuri Jumala ijankaikkisella siunauksellaan siunatkoon teidän elämänne viimeisen ajan ja sitä enemmän ijankaikkisuutenne."

Suntion silmäkuoppiin ilmestyi kyneleet sanoessaan: "Se olkoon Hänen armollinen tahtonsa."

Sen sanottuaan suntio meni venheeseensä, mikä samassa käännettiin matkalle ja kolmen airoparin pakottamana lähti halkasemaan Jänislahden peilikirkasta pintaa.

Piispa tunsu povessaan soman tyytymyksen kun edes muutaman kyneleen oli saanut Jänislahdella käydessään helytymään. Hän otti nyt taskustaan keltaisen nenäliinansa ja heilutti sitä ystävyytensä merkiksi. Suntiokin otti päästään mustan huopahattunsa ja venheensä pintalla istuen heilutti sitä vastaukseksi. Ja kun piispa ei lakannut liinansa huiskuttamisesta, niin suntiokin heilutti hattuaan aina ja aina vaan korkeammalla. Ja vielä sittenkin kun venhe urkeni kaukaisuuteen, että näkyi se vaan pienenä sorrijaisena järven pinnalla, näkyi rihmasäikeen paksuisena ukon pitkä käsi taivasta kohti, jonka nenässä mustan marjan kokoisena heilui hattu.

Mutta lehtisen saaren suojaan kiertyi venhe, sinne katosi ukon hattukin, katosivat venheen synnyttämät väreaallotkin lahden pinnalta, katosi kaikki jälkeä näkymättömäksi. Ainoastaan suntiovanhuksen kunnioitettava kuva ja hänen ennen ja nyt kertomat sanansa jäivät ainiaaksi piispan mieleen.

Nyt muisti hän oman arvonsa ja virallisen pönäkkänä lähti lyhytnurmista kartanokenttää kävelemään ylöspäin. Musta, silkkinen, kesäkuun auringonpaisteessa välkkyvä, korkea hattu vaan vakavassa tahdissa heilahteli puoleen ja toiseen sen mukaan kun askeleet vaihtuivat.

End of Project Gutenberg's Sattumuksia Jänislahdella, by Heikki Meriläinen

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SATTUMUKSIA JÄNISLAHDELLA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before

downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in

writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to

the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.